

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

**СКЛАДНІ УСКЛАДНЕНІ РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНА ДОМІНАНТА
ПРОЗОВОЇ МОВИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ
„ПОВНОЛІТНІ ДІТИ”, „СЕСТРИ РІЧИНСЬКІ”)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка II курсу, 602 групи,

035.01 „Філологія

(українська мова та література)”

Бойко Тетяна Олегівна

Керівник: доктор філологічних наук,

проф. Кульбабська О. В.

До захисту допущено

протокол засідання кафедри № 6

від 07 грудня 2021 року

Завкафедри _____ Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1_ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА В МОВОЗНАЧІЙ НАУЦІ.....	12
1.1. Дефініція поняття „ідіостиль” у сучасному мовознавстві	12
1.2. Роль стилістичного та експресивного синтаксису у формуванні ідіостилю письменників	16
1.3. Стилiстичне наповнення прозових текстiв синтаксичними фiгурами	22
1.4. Складні ускладнені речення як маркери ідіостилю письменника	25
1.5. Класифікація складних речень ускладненої будови	29
1.6. Висновки до 1 розділу	31
РОЗДІЛ 2_СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ З ОДНИМ ВИДОМ_СИНТАКСИЧНОГО ЗВ’ЯЗКУ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ІРИНИ ВІЛЬДЕ.....	33
2.1. Ускладнені складносурядні речення	33
2.2. Ускладнені складнопідрядні речення.....	35
2.3. Ускладнені складні безсполучникові речення	57
2.4. Характеристика засобів зв’язку складних синтаксичних конструкцій.	60
2.5. Порівняльна характеристика складних ускладнених речень на матеріалі романів «Повнолітні діти» та «Сестри Річинські»	63
2.6. Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3_СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ЗРІЗНИМИ ВИДАМИ_СИНТАКСИЧНОГО ЗВ’ЯЗКУ ЯК ДОМІНАНТА ПРОЗОВОЇ МОВИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ	67
3.1. Складні ускладнені речення із сурядним та підрядним зв’язками	67
3.1.1. Речення із складносурядною структурною основою	67
3.1.2. Речення зі складнопідрядною структурною основою	68
3.2. Складні ускладнені речення із сурядним та безсполучниковим зв’язками .	71

3.2.1. Речення з провідною складносурядною структурною основою	71
3.2.2. Речення з провідною безсполучниковою структурною основою	72
3.3. Складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язками.	73
3.4. Складні ускладнені речення із сурядним, підрядним, безсполучниковим зв'язками.....	75
3.5. Порівняльна характеристика складних багатокомпонентних речень на матеріалі романів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”	77
3.6. Висновки до розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	86
АНОТАЦІЯ.....	100
ДОДАТКИ.....	103
<i>Додаток А.</i> Реєстр сполучних засобів <u> </u> ускладнених складносурядних речень.....	104
<i>Додаток Б.</i> Реєстр сполучних засобів <u> </u> ускладнених складнопідрядних речень	105
<i>Додаток В.</i> Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць <u> </u> з одним видом синтаксичного зв'язк	106
<i>Додаток Г.</i> Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць <u> </u> з кількома видами синтаксичного зв'язку	107

ВСТУП

Мова творів письменників є важливим джерелом дослідження історії літературної мови, матеріалом для з'ясування особливих ознак її функціонування на різних етапах розвитку.

І. Я. Франко висловлював таку думку: „кожний письменник, особливо талановитий, виробляє собі свою окрему мову, має свої характерні вислови, звороти, свою будову фраз, свої улюблені слова. Письменник, у якого немає своєї індивідуально забарвленої мови – слабкий письменник, він пише безбарвно, мляво і не може числити на довшу, тривку популярність” [133, с. 54].

Актуальність теми дослідження. Важливу роль у формуванні індивідуального стилю письменників відіграє стилістичний синтаксис, оскільки він вивчає функціонування синтаксичних одиниць у різних стилях мовлення, їхню стилістичну синонімію, стилістичні функції головних та другорядних членів речення, варіантність синтаксичних зв'язків, порядку слів у реченні між різними членами речення, синтаксичні стилістичні фігури тощо.

Синтаксис, на відміну від усіх інших рівнів, є завжди експресивним і вся його структура підпорядкована виразному відображенню емоцій та різних авторських смислів і намірів (інтенцій). Саме завдяки вдалому застосуванню конструкцій стилістичного синтаксису – простих і складних речень, періодів, надфразних єдностей – письменники мають змогу подати інформацію реципієнту в деталях та розкрити певний замисел художніх текстів, а також надати своїм працям емоційного забарвлення та експресивного вираження. Зокрема, до проблем синтаксису складних речень у своїх працях зверталось чимало відомих мовознавців: С. П. Бевзенко [11], П. С. Дудик [55], О. Д. Пономарів [99], І. П. Ющук [145], В. О. Горпинич [40], В. Теклюк [124], В. Д. Горяний [40], М. Я. Плющ [119], О. С. Мельничук [93], Л. Ю. Шевченко [123], Л. П. Литвин [11], Г. В. Семеренко [11] та ін.

Питання складних ускладнених (неелементарних) речень в українському мовознавстві науковці досліджують дотепер. Так, історію розвитку складних речень ускладненого типу у своїх працях розглядають О. П. Безпалько [12], О. С. Мельничук [93], І. Р. Вихованець [25], К. Г. Городенська [39], О. А. Скоропада [103–108], А. П. Загнітко [65], Н. В. Гуйванюк і О. В. Кульбабська [47], В. П. Заскалета [70] та ін.

Об'єктом наукових студій українських лінгвістів є також формування синтаксису складних синтаксичних конструкцій, яким присвячують наукові розвідки К. Ф. Шульжук [144], І. Р. Вихованець [25], О. С. Баранівська [10], К. Г. Городенська [39], М. В. Мірченко [94–95], А. П. Загнітко [65], О. В. Кульбабська [47], Н. В. Гуйванюк [44–47], М. У. Каранська [74–76] та ін. Особливості функціонування різних за структурою синтаксичних одиниць у художніх творах аналізують О. А. Скоропада [103–108], Л. М. Базавлук [8], П. С. Дудик [54–56], Н. М. Єршова [63], А. П. Коваль [79], О. Д. Пономарів [99], С. Я. Єрмоленко [17], С. С. Смерчинський [110] тощо.

Незважаючи на широку палітру наукових досліджень українських учених в ділянці складних ускладнених речень, залишається частково вивченим питання специфіки речень, що мають три і більше предикативні одиниці, у фокусі ідіостилістики. Отож *актуальність дипломної роботи* зумовлена необхідністю комплексного та поглибленого вивчення синтаксису сучасної української художньої літератури через вивчення мовостилів окремих письменників.

Мета роботи – визначити особливості мовоостилю відомої української письменниці з Буковини Ірини Вільде, з'ясувати специфіку експресивного синтаксису та структурно-семантичних і функціональних параметрів складних ускладнених речень у текстовій тканині її прози.

Реалізація окресленої мети передбачала розв'язання таких **завдань**:

– узагальнити та систематизувати наукові погляди щодо поняття ідіостилю в сучасному мовознавстві;

- визначити специфіку стилістичного синтаксису у формуванні мовостилю письменників;

- проаналізувати поняття складних ускладнених речень, їхні структурно-семантичні особливості та класифікаційні параметри;

- описати складні ускладнені речення з одним типом синтаксичного зв'язку;

- установити специфіку складних ускладнених речень з різними типами синтаксичного зв'язку;

- здійснити порівняльний аналіз складних синтаксичних конструкцій на матеріалі романів „Повнолітні діти”, „Сестри Річинські” Ірини Вільде.

Об'єкт дослідження – складні речення ускладненої будови в сучасній українській мові.

Предмет дослідження – структурно-семантичні і функціональні параметри складних ускладнених речень як репрезентантів ідіостилу Ірини Вільде.

Матеріал дослідження. Ірина Вільде – талановита буковинська письменниця, ім'я якої ЮНЕСКО назвала серед знаменитих людей світу ХХ століття. Дослідження індивідуального стилю та історико-літературного значення прози письменниці можна віднайти в наукових студіях таких літературознавців, як В. Агеєва [1], О. Баган [7], В. Ґабор [28], Н. Бабюк [6], Г. Дем'ян [49], І. Захарчук [71], С. Кирилюк [77], О. Харлан [134], Р. Горака [38], М. Гнатюк [36], Дудар [53], В. Костик [85], М. Мовна [96], Б. Мельничук [92] та ін.

Наприклад, у своїх працях С. Кирилюк, О. Баган, В. Перцева Н. Мацибок-Стародуб, Л. Тарнашинська, Я. Янів акцентують на своєрідності ідіостилу письменниці в ранній прозі. Ю. Бабенко, А. Бойко, В. Працьовитий, І. Приліпко досліджують проблеми особистісного становлення персонажа та його національної ідентичності. В. Агеєва, Ю. Ковалів С. Бородіца, Н. Мафтин, О. Харлан установлюють жанрово-стильову оригінальність прози Ірини Вільде.

О. Карабльова аналізує в романі „Сестри Річинські” засоби «характеротворення, розкриття феноменів материнства, жертвовної самопосягати й підступної зради, душевної і тілесної сутності жінки, екзистенційного вибору» [73]. Дослідниця вважає, що Ірина Вільде блискуче аналізує феномен сестринства і наголошує, що „...вслід за О. Кобилянською найтонше аналізує всю гаму почуттів, пов’язаних з жіночою приязню й спілкуванням” [73]. Нам імпонує погляд О. Карабльовою про те, що про проблеми жіночої екзистенції авторка вмiла говорити по-особливом, і як зазначає дослідниця – з „мерехтливим психологізмом” і відкритістю” [73].

У своїй дисертації Н. Баб’юк здійснила дослідження топосу міста у прозі Ірини Вільде та проаналізувала особливості історико-літературного контексту ХХ ст., у який вписана творчість письменниці. На думку дослідниці, творчість Ірини Вільде „вирізняється в ряду знакових українських „урбаністичних” текстів ХХ ст. завдяки тому, що їй вдалося витворити в українській літературі унікальну візію міського простору” [6]. Вона виокремлює топоси Чернівців, Львова та Коломиї, оскільки вважає, що „вони постають важливими текстуальними континуумами, які репрезентують, зокрема, як особистісний простір існування письменниці, так і історико культурну реальність тієї доби загалом” [6]. О. Харлан звернув свою увагу на семіотичний простір Чернівців та проаналізував особливості міського тексту в різноманітних його аспектах, М. Гнатюк розглянув топографію Коломиї та Чернівців у творах авторки.

Активно досліджували творчість буковинської письменниці літературознавці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Так, Б. Мельничук подав фактично невідому за життя письменниці поезію в прозі „Прости мені, Краю мій”, уміщену у 3-му числі чернівецького журналу „Самостійна думка” за 1931 р. і підписану батьковим прізвищем та зменшувальним варіантом імені Дарина – Дара Макогон [90].

С. Кирилюк досліджує взаємини Ірини Вільде та О. Кобилянської. Дослідниця розглядає творчість Ірини Вільде, як продовження літературних

традицій О. Кобилянської. Чернівецька науковиця наголошує на тому, як саме творчість О. Кобилянської вплинула на молоду письменницю [77].

О. Дудар у своїй дисертаційній роботі „Жанрова своєрідність соціально-психологічних романів „Сестри Річинські” Ірини Вільде та „Оплот” Теодора Драйзера: порівняльний аспект” визначила жанрові різновиди соціально-психологічних романів Ірини Вільде, а також з’ясувала закономірності художньої специфіки романних конструкцій наративу в порівняльному аспекті. Дослідниця виявила типологічну спорідненість соціально-психологічних романів „Сестри Річинські” Ірини Вільде та „Оплот” Теодора Драйзера. На думку О. Дудар, особливістю наративної моделі „Сестер Річинських” Ірини Вільде є проникнення всезнаючого наратора у внутрішній світ героя, його психіку, відтворення його почуттів, роздумів. Саме тому авторка зазначає, що „таратор Ірини Вільде – це освічений інтелектуальний оповідач, що володіє мистецтвом слова” [53].

Дослідниця Ю. Г. Зайцева досліджує мовні засоби інтимізації поезії в прозі Ірини Вільде [68]. Серед них найпоширенішими на її думку є „риторичні питання, звертання, еліптичні речення, імператив, парцеляція” [68].

Н. В. Кобченко аналізує в романі „Сестри Річинські” стилістичні функції речень із прономінативно-інфінітивним комплексом [78]. Дослідниця характеризує стилістичне значення одиниць в трьох категоріях, зокрема „авторській, невластивій мові та в мовленні персонажів”.

Проаналізувавши результати панорамних досліджень специфіки прози Ірини Вільде, ми дійшли висновку: творчість письменниці відіграє важливу роль у становленні української літературної мови, а вивчення стильових домінант її мовотворчості досі залишається актуальним. Уважаємо, що прозова мова Ірини Вільде потребує детального дослідження в аспекті стилістичного синтаксису, оскільки художні тексти авторки надзвичайно багаті на різноманітні синтаксичні одиниці.

Джерельна база дослідження – художні тексти Ірини Вільде „Повнолітні діти” (1952), „Сестри Річинські” (1937).

На думку П. Загребельного, роман „Сестри Річинські” є доволі цікавим з погляду мовного оформлення. Письменник констатував, що „цей твір написаний на найвищому філологічному рівні”, „мені хочеться вітати таку широчінь мовної стихії, яку я зустрів у романі” [67, с. 16].

Методи дослідження: У роботі комплексно використано наукові методи дослідження: *метод аналізу й синтезу* – для узагальнення теоретичних напрацювань; за допомогою *описового методу* здійснено інтерпретацію дібраного фактичного матеріалу; за допомогою *порівняльного методу* виявлено відмінності у функціонуванні складних ускладнених речень з одним видом синтаксичного зв’язку та складаних багатокomпонентних речень з різними типами зв’язку; прийоми *кількісного аналізу* дали змогу зафіксувати кількісну кореляцію синтаксичних одиниць з одним видом синтаксичного зв’язку та числове співвідношення синтаксичних одиниць з різними видами синтаксичного зв’язку.

Наукова новизна дослідження. У дипломній роботі вперше в українському мовознавстві досліджено синтаксис художніх творів Ірини Вільде та здійснено порівняльний аналіз складних речень ускладненої будови у функціональному аспекті на матеріалі мови романів „Повнолітні діти”, „Сестри Річинські”).

Теоретичне значення роботи. Результати та висновки дипломного дослідження є певним внеском у розпрацювання теорії експресивного синтаксису, лінгвістики тексту, ідіостилістики.

Практичне значення одержаних результатів спричиняє можливість використання її основних положень і практичних результатів для засвоєння освітніх компонент „Синтаксис складного речення”, „Стилістика української мови”, „Лінгвістика тексту” в освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 035.01 „Філологія (українська мова та література”.

Апробація роботи. Матеріали дослідження викладено в доповіді „Теоретичні засади дослідження складних речень у сучасній українській мові”,

виголошеній на щорічній студентській науковій конференції Чернівецького національного університету (20–22 квітня 2021 р.). Особливості структури, об'єкта і предмета дослідження, основні висновкові твердження обговорено на розширеному засіданні кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 6 від 24 листопада 2021 р.).

Публікації. За результатами дипломної роботи опубліковані тези доповіді: **Бойко Т.** Теоретичні засади дослідження складних речень у сучасній українській мові // *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (20–22 квітня 2021 року)*. Філологічний факультет. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 29–30. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WWxaJKk80vNQ7N77CxH7JyB-ENmwj5/view>
URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/1734> [20].

Структура і зміст роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків, списку використаної літератури і джерел та додатків.

У вступі окреслено актуальність, мету й завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, встановлено теоретичне та практичне значення наукової розвідки, новизну дослідження, описано структуру роботи.

У *першому розділі* „Теоретичні засади дослідження ідіостилю письменника в мовознавчій науці” визначено ключові поняття „ідіостиль”, „стилістичний синтаксис”, „експресивний синтаксис”; розглянуто механізми стилістичного наповнення прозових текстів синтаксичними фігурами; виокремлено основні ознаки складних ускладнених (неелементарних) речень, , подано їхню класифікацію.

У *другому розділі* „Складні речення з одним видом синтаксичного зв'язку” проаналізовано складносурядні, складнопідрядні та складні безсполучникові речення ускладненої структури, подано характеристику засобів зв'язку підрядних та сурядних частин, здійснено порівняльний аналіз

різномісних складних ускладнених речень на матеріалі мови романів Ірини Вільде „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”.

У *третьому розділі* „Складні речення з різними видами синтаксичного зв’язку як домінанта прозової мови Ірини Вільде» проаналізовано ускладнені речення із сурядним та підрядним зв’язками, із сурядним та безсполучниковим зв’язками, із підрядним та безсполучниковим зв’язками, із ксіма видами синтаксичного зв’язку, здійснено порівняльний аналіз складних багатоконпонентних речень на матеріалі романів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”.

У *висновках* узагальнено результати комплексного дослідження складних ускладнених речень як маркерів ідіостилю Ірини Вільде, окреслено перспективи подальших наукових студій.

У *чотирьох додатках* наведено два реєстри сполучних засобів ускладнених складносурядних речень та сполучних засобів ускладнених складнопідрядних речень, узагальнено кількісні співвідношення синтаксичних одиниць з одним видом синтаксичного зв’язку та синтаксичних одиниць з кількома видами синтаксичного зв’язку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА В МОВОЗНАЧІЙ НАУЦІ

1.1. Дефініція поняття „ідіостиль” у сучасному мовознавстві

Лінгвістичний термін „ідіостиль” використовують науковці досить часто, однак дотепер немає єдиного визначення цього поняття. Дослідники визначають та розглядають його з різних позицій.

Аналізуючи індивідуальний стиль творчості письменників, варто зазначити, що його системність базується на зв'язку мови й мислення автора, формуванні мовної картини світу, у якій об'єднано індивідуальне та загальне. Розуміння індивідуальної манери написання авторів передбачає не лише визначення відмінностей одного стилю від іншого, а й занурення в стиль художніх текстів, установлення змістової сутності форми як важливого складника індивідуального стилю.

В. В. Виноградов трактує індивідуальний стиль автора як „складну, але структурно поєднану та внутрішньо зв'язану систему специфічних мовностилістичних засобів і форм словесного творчого вираження, притаманних текстовій діяльності певного автора” [23, с. 105].

Науковець також вважає, що саме в „індивідуальному стилі відбувається індивідуальне використання різноманітних мовних засобів в нових функціях, залежний від лінгвістичного смаку письменника своєрідний відбір цих засобів, індивідуальний синтез форм мовного вираження і плану змісту” [23, с. 106].

О. Соколов акцентує, що до провідних чинників формування індивідуального стилю автора належать сукупність образів, мова, ідейний зміст та композиція [112, с. 43].

Дослідниця Т. П. Беценко звертає увагу на те, що індивідуальний стиль вимагає особливої організації тексту. Специфіка мовних засобів зосереджена на

найвищому мовному рівні – синтаксичному. Тому для того, щоб визначити ідіостиль автора, необхідне „вивчення синтаксичного впорядкування його творів на основі аналізу способів і засобів формування та матеріального втілення думки у висловлювання, аналізу синтаксичних структур” [14, с. 1].

О. Кухар-Онишко витлумачує поняття ідіостилю як „вираження авторського погляду на світ, певної концепції світу й людини, що не тільки об’єднує твір в одне ціле, а й пронизує кожен елемент твору, надаючи йому системності та художньої цілісності. Коли у творі виявляється різностильність, штучність, надуманість, то це тільки свідчить, що стиль автора ще не склався, не визрів” [121, с. 33].

Поділяємо думку вітчизняних мовознавців С. Єрмоленко та Л. Ставицької щодо обґрунтування поняття „індивідуальний стиль”. Леся Ставицька вважає, що „визначення індивідуального стилю письменника висуває проблеми не тільки суто лінгвістичного характеру, а й проблеми естетики” [121, с. 61].

В енциклопедії „Українська мова” імені М. П. Бажана індивідуальний стиль констатовано: Ідіостиль – це „сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших” [129, с. 603].

Автори „Літературознавчого словника-довідника» визначають поняття „індивідуальний стиль” як „іманентний (властивий його внутрішній природі) прояв істотних ознак таланту у конкретному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття певного автора, його нахилу до ірраціонального чи раціонального мислення, до міметичних принципів (принципів уподібнення) чи розкутого образотворення, його естетичного смаку, що в сукупності формують неповторне явище” [43, с. 312].

Х. Дідух аналізує ідіостиль як „сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, які відрізняють його від інших” [51, с. 2].

Отож, під **ідіостилем** розуміємо систему формальних і змістових особливостей, які притаманні творам письменників та відображають

унікальний, авторський спосіб лексичного й синтаксичного вираження художнього змісту.

Синонімічним до поняття „ідіостиль” є термін **ідіолект** – мова й мовлення окремої особистості, індивідуальний спосіб використання мовно-виражальних засобів, володіння виразними мовленнєвими та стилістичними навичками.

Науковці С. Єрмоленко та С. Бибик наголошують на тому, що ідіолект відтворює „внутрішній аспект психічної діяльності людини, її ментальність, специфіку свідомості, сукупність уявлень про світ усередині конкретної традиції і свідчить про внесок письменника в літературну мову, розмаїття експресивних засобів мови художньої літератури, способи, прийоми й шляхи вербалізації естетичної функції мови, аспекти її декодування в конкретному тексті” [62].

На думку В. Виноградова, ідіолект – „це система індивідуально-естетичного використання притаманних певному періоду розвитку художньої літератури засобів мовного вираження” [24, с. 40].

Л. Ставицька детально аналізує термін „ідіолект” у своїй статті, зокрема розглядає його у вузькому й широкому значеннях [51]. Дослідниця посилається на праці П. Гриценка та В. Григор’єва, підкреслюючи, що ідіостиль письменника значно ширший за ідіолект, оскільки „ідіолект – це сукупність індивідуальних особливостей, що характеризують мовлення окремого індивіда, а ідіостиль – індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи того автора у певний період або всю його творчість” [51, с. 5].

Поняття „ідіолект” трактують як „сукупність мовно-стильових особливостей, які характеризують художнє мовлення творів письменника” [21, с. 236].

Науковець В. Іванишин вважає, що саме від ідіолекту залежить індивідуальний стиль письменників, який зумовлений „соціальним станом, національністю, віком” [43, с. 92].

С. Єрмоленко та С. Бибик звертають увагу на те, що художня праця кожного автора є моделлю із двох взаємозалежних компонентів, зокрема ідіолекту та ідіосвіту. Дослідниці визначають ідіолект як „систему мовних знаків, а ідіосвіт як концептосферу, систему явищ дійсності, осмислених, оцінених і відтворених інтелектом, світоглядом, майстерністю автора” [62, с. 140].

Варто зазначити, що деякі науковці послуговуються таким терміном, як „стильова домінанта”. Так, літературознавець А. Єсін пояснює це поняття як „якісну характеристику стилю, у якій відтворюється художня своєрідність” [62, с. 312]. Незважаючи на те, що стильовій домінанті властиві повторюваність й усталеність, не варто вважати, що вона є незмінною, оскільки це динамічна й гнучка категорія, яка має змогу „видозмінюватися й трансформації з плином часу, тому в певні періоди творчості письменника можуть бути актуалізовані різні стильові домінанти, але водночас низка стильових домінант може ставати константами” [34].

Поняття „домінанта» ввели у науковий обсяг представники формальної школи та їхні послідовники, які також виявили зацікавлення до поетики загалом і художнього тексту зокрема” [88, с. 45].

Р. Якобсон вважає, що „фокусуєчий компонент твору мистецтва – домінанта – скеровує інші компоненти, визначає і трансформує їх. Саме вона забезпечує цілісність структури. Домінанта визначає специфіку твору” [1].

Уважаємо, що стильова домінанта є одним з найважливіших структурних компонентів стилю письменника. Варто відзначити, що вона є ключовим поняттям для аналізу стилю не тільки в широкому значенні, а й для характеристики стилю окремого автора.

Отже, ідіостиль письменника є складним явищем і тому наявна безліч підходів до визначення та сприйняття його категорій. Однак детальний аналіз індивідуального стилю автора дає змогу краще осягнути та сприйняти його творчість.

1.2. Роль стилістичного та експресивного синтаксису у формуванні ідіостилю письменників

Інтерес до особливостей синтаксису в художніх творах письменників не випадковий, оскільки своєрідність творчої манери написання художніх текстів особливо чітко виявляється в різних синтаксичних конструкціях.

Сучасний стан розвитку синтаксичної науки прикметний пильною увагою до складних синтаксичних структур не лише в „аспекті їх формально-синтаксичної будови й семантичної організації, комунікативної оформленості, функціонування в цілому тексті, оскільки саме сукупність чинників різної природи може визначати належність тієї чи іншої конструкції до певного класифікаційного типу” [57].

Розв’язанню проблеми синтаксису складних речень присвятили свої праці С. П. Бевзенко [11], П. С. Дудик [2], О. Д. Пономарів [98], І. П. Ющук [145], В. О. Горпинич [40], В. Теклюк [124], В. Д. Горяний [40], М. Я. Плющ [119], О. С. Мельничук [93], Л. Ю. Шевченко [123], Л. П. Литвин [11], Г. В. Семеренко [11] та ін.

Стилістичні особливості різнотипних синтаксичних одиниць висвітлили В. Виноградов, І. Білодід, О. Шахматов, Г. Винокур, Л. Булаховський, Ш. Баллі О. Пешковський та ін. Стилістичному синтаксису та фігурам експресивного синтаксису присвятили свої наукові студії Б. Ларін, В. Ващенко, Н. Арутюнова, В. Русанівський, П. Дудик, Н. Сологуб, М. Пилинський, І. Грицютенко, А. Коваль, С. Єрмоленко В. Рінберг, М. Коцюбинська, В. Чабаненко, Г. Солганик, В. Кононенко, В. Мельничайко, Н. Тоцька, Л. Мацько та ін.

Стилістичні особливості синтаксису художньої прози, аспекти їх аналізу чітко охарактеризовано та узагальнено в науковому доробку Л. Мацько [117], С. Єрмоленко [61], та академічній «Стилістиці» за редакцією мовознавця І. Білодіда [120], що стали теоретичною основою нашого дослідження.

До сучасних дослідників ідіостилію майстрів художнього слова на синтаксичному рівні належать праці Л. В. Голоюх [37], Л. Т. Беценко [14], С. Антоненка [5] та ін.

Академік І. К. Білодід особливості письменницької праці визначає так: „Письменник-майстер художнього слова, письменник-творець не пасивно ставиться до мовного матеріалу, який є в його розпорядженні. Загальнонародна мова дає йому не лише свій словник і фразеологію, свої синтаксичні засоби і образність, а й широку можливість добору цих засобів для реалізації ідейнотворчих задумів, для розгортання на цій базі своєї індивідуальної можливості. Вибір синоніма, фразеологізму, метафори, порівняння, способу сполучення слів і речень, вибір і становлення певної ритмомелодики твору – все це залежить від творчої особистості письменника” [16, с.14].

У художній творчості авторів синтаксис посідає провідне місце, адже він практично пов'язаний зі змістом творів та є важливим структурним та організаційним фактором.

Термін „синтаксис” позначає декілька значень, одне з яких пояснює синтаксис як компонент граматичного ладу мови, що містить прості та складні речення, що утворюються за певними правилами поєднання слів. Інше розглядає це поняття як розділ „граматичної науки, що вивчає прості та складні конструкції, правила їх утворення та функціонування” [35, с. 29]. Отож основним поняттям синтаксису є структура речення, за допомогою якої формується та виражається думка, й відповідно це сприяє порозумінню людей між собою під час спілкування. Оскільки синтаксичні конструкції повідомляють інформацію та залучають співрозмовника до певних дій.

Варто зазначити, що в сучасному мовознавстві науковці активно досліджують *художній синтаксис*, наприклад, детально аналізують домінування в авторських текстах різних видів речень, синтаксичних конструкцій, лінійних-динамічних структур, стилістичних фігур. Отже, синтаксис передбачає вивчення „мовно-виражальних прийомів, конкретно-

чуттєвих образів в окремих творах, ідіосистемах, жанрових різновидах текстів” [15, с. 4].

На думку В. С. Ващенко, саме в „синтаксичній будові мови закладені особливо великі можливості для стилістики” [22, с. 134].

С. Антоненко вважає , що „окрім лексичного складу мови творів, система авторського ідіостилю охоплює тематичну домінанту, образну систему (використання різноманітних тропів), синтаксис тощо. Відповідно індивідуальні авторські риси мовлення позначаються на всіх її структурних рівнях” [5, с. 10].

Дослідник Л. Голоух поширює думку В. І. Кононенка, який уважав, що „стилістична характеристика синтаксичних конструкцій ускладнюється самою сутністю таких одиниць: адже на відміну від слів, семантика яких може безпосередньо передавати те чи інше стилістичне явище, синтаксичні побудови виражають його завдяки своїм внутрішнім формально-семантичним відношенням” [37, с. 81].

Поняття **стилістичного синтаксису прози** розуміємо як не просто фіксований, традиційний добір синтаксичних засобів, а сукупність ефективних і часто вживаних експресивно та емоційно насичених синтаксичних конструкцій у художній творчості письменників, які забезпечують важливу виразність творів та виконують певні стилістичні функції у сприйнятті, розумінні й актуалізації змісту тексту.

Мовознавиця С. Я. Єрмоленко стилістичний синтаксис називає також „експресивним” [58, с. 38]. Оскільки категорія експресивності перебуває в певному зв'язку зі семантичними та структурними категоріями тексту. Дослідниця також відзначає, що „важко встановити кордони між цими двома сферами лінгвістики” [58].

Питання експресивного синтаксису розглядають також професорка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Ніна Гуйванюк [44] і М. Ю. Глазков, який підкреслює, що „експресивність є

лінгвістичною категорію, яка реалізується в мові й мовленні та становить сукупність ознак мовної або мовленнєвої одиниці, а також цілого тексту” [34].

У сучасній лінгвістиці немає однозначності у використанні **методів стилістичного аналізу в сфері синтаксису**. На думку О. О. Алексєєвої, це „зумовлено певними труднощами, що стосуються кваліфікації експресивних, експресивно-стилістичних синтаксичних структур, визначення їх функціонально-стильового навантаження, встановлення градації стилістичної семантики” [4, с. 3]. Однак, більшість науковців також погоджуються, що сфера синтаксису пропонує широкі можливості для розкриття смислу нових значень у предикативних частинах.

Нам імпонують аспекти аналізу синтаксису художньої прози, які виокремлює мовознавець С. Я. Єрмоленко, а саме:

- розгляд синтаксичних одиниць, властивих мові автора і мові персонажів, у зв'язку з чим протиставляється пряма й непряма, невласне-пряма, невласне-авторська мова;
- виявлення синтаксичних структур, що виконують основну роль у розрізненні типових форм художнього мовлення – опису, оповіді, роздуму;
- характеристика синтаксичних одиниць у плані протиставлення стилістичних параметрів книжності й розмовності мовлення;
- виділення спеціальних синтаксичних прийомів, засобів створення адекватного емоційного висловлення, іншими словами, виявлення структур суб'єктивної оцінки у висловленій думці;
- спостереження над закономірностями синтаксичної побудови простих і складних речень у різних індивідуальних стилях художнього мовлення [61, с. 179].

Уважаємо, що стилістичні синтаксичні конструкції є важливим засобом вираження основних текстових категорій цілісності, зв'язності та персональності, а не тільки лінгвістичної категорії експресивності. На нашу

думку, дослідження стилістичного синтаксису та проблем тексту відіграє важливу роль у сучасному мовознавстві української мови.

Оскільки поняття „стилістичний” і „експресивний” синтаксис корелюють, вважаємо за необхідне визначити обсяг і другої дефініції.

Уперше звернув увагу на питання експресивного синтаксису Шарль Баллі, який уважав, що саме „афективний фактор є важливим компонентом висловлювання” [9, с. 20].

Мовознавиця Алла Галас пояснює індивідуальний синтаксис автора як „сукупність найчастотніших, іноді специфічних за формою, функціональним призначенням синтаксичних побудов, що виконують у стилістичній системі письменника певні функції і в цьому розумінні необхідні, обов’язкові для того чи іншого різновиду художніх контекстів його творів” [30, с. 171].

У наш час експресивний синтаксис у межах стилістичних студій досліджує чимало українських науковців, зокрема Н. Гуйванюк [44], В. Кононенко [83], І. Дегтярьова [48], А. Загнітко [65], В. Ткачук [72], С. Єрмоленко [60], В. Чабаненко [139] та ін. Мовознавці аналізують як загальну синтаксичну організацію художнього твору (Н. Ладиняк [90], З. Омаєва [97], І. Шипова [141]), так і функціонування окремих засобів синтаксису (Н. Коноplenко [84], Л. Томусяк [127], С. Харченко [135]).

Нині експресивний синтаксис дослідники розглядають як мовленнєву й мовну категорію (М. Глазкова [34], С. Єрмоленко [62], О. Матвійчук [91] тощо).

В. В. Виноградов визначає об’єктивні та суб’єктивно-експресивні форми синтаксису [132, с. 233]. Убачаємо необхідність в обґрунтуванні поняття синтаксична експресія”. Так, дослідниця Н. І. Формановська під „**синтаксичною експресивністю**” розуміє „вираження в реченні емоційних виявлень і вольових зусиль того, хто говорить [132, с. 24]. Дослідниця А. А. Аладьїна називає експресивними такі конструкції, які „поєднані з усним субстратом, але одержали в писемній мові спеціальну заданість і зазнали структурних змін” [3, с. 4]. Отож, поняття експресивного синтаксису охоплює певний комплекс синтаксичних засобів.

Поняття експресивності досі є предметом дискусії як українських, так і зарубіжних мовознавців. В енциклопедії за редакцією В. Русанівського можемо віднайти таке визначення: „Експресивність – властивість мовних одиниць підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, поставати засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб’єктивного увиразнення мови. Емоційне в мові завжди є експресивним, але не кожне експресивне явище належить до емоційних” [128, с. 170].

Поділяємо думку дослідниці М. Н. Кожіної, яка наголошує на тому, що „синтаксичні засоби містять величезний експресивний потенціал, що виявляється передусім у їхній здатності стилістично варіюватися, передавати найтонші відтінки думки” [80, с. 150].

Л. І. Демченко експресію синтаксичних конструкцій пов’язує з „так званим аранжуванням смислів чи видозміною функціональної перспективи висловлення” [50, с. 274].

О. П. Сковородников визначає такі експресивні синтаксичні конструкції: еліпсис, парцеляцію усічення, позиційно-лексичний повтор, антиеліпсис [102].

Науковець досліджує їх за такою схемою:

- 1) установлення лінгвального статусу і структурно-стилістичної класифікації зазначених конструкцій;
- 2) дослідження їхніх функціонально-стилістичних особливостей;
- 3) виявлення ролі в актуальному членуванні речення;
- 4) визначення типізованих мовленнєвих функцій у зв’язку з функціонально-стильовою співвіднесеністю [102, с. 221-223].

Також, деякі дослідники виділяють інші способи організації експресивних фігур, зокрема Є. М. Береговська поєднує всі явища експресивного синтаксису з принципом асиметрії та симетрії [13], Г. М. Акімова наголошує на розчленованості / нерозчленованості експресивних структур [2], І. В. Пекарська з-поміж експресивних фігур виділяє конструкції, побудовані за принципом синтаксичної контамінації.

На нашу думку, вивчення конструкцій експресивного синтаксису з урахуванням системного підходу є доцільним та необхідним.

1.3. Стилiстичне наповнення прозових текстiв синтаксичними фiгурами

Синтаксис, на вiдмiну вiд усiх iнших рiвнiв, є завжди експресивним i вся його структура пiдпорядкована виразному вiдображенню емоцiй та рiзних смислiв. Саме завдяки вдалому застосуванню структур стилiстичного синтаксису письменники мають можливiсть подати iнформацiю читачевi в деталях та розкрити певний замисел художнiх текстiв, а також надати своїм працям емоцiйного забарвлення та експресивного вираження.

Ми поширюємо думку Н. В. Гуйванюк, котра вважала, що „однiєю з важливих складових художнього мовлення є синтаксис художнього твору, що, внаслiдок рiзноманiтних видозмiн узвичаєних синтаксичних зв'язкiв, трансформацiї типових конструкцiй в умовах поетичного тексту” [45, с. 410].

Н. В. Кондратенко видiляє поняття „синтаксичного плану тексту” й визначає його як „вiдображення авторського мислення та механiзмiв моделювання художньої реальностi” [81, с. 410].

На думку науковця I. Р. Гальперiна, стилiстика мови вивчає синтаксичнi виражальнi засоби мови та синтаксичнi стилiстичнi принципи, якi формують певну органiзацiю висловлювання, що вiдрiзняє такий вислiв вiд висловлення так званої „нейтральної” форми викладу. Ось це „особливе” по вiдношенню до „нейтрального” i являє собою предмет розгляду у синтаксичнiй стилiстицi [31, с. 13].

М. Кожина наводить таку думку, що „стилетвiрнi ознаки обумовлюють особливостi функцiювання засобiв мови всiх рiвнiв у тому чи iншому стилi, iхню специфiчну органiзацiю” [80, с. 474–482].

Синтаксис, на вiдмiну вiд лексикологiї, мiстить бiльшi стилiстичнi потужностi, оскiльки до нього належать також стилiстичнi можливостi

морфології та лексики. Науковець М. Д. Кузнець вважає, що „номінація і метафоризація, інтелектуальне та емоційно-експресивне, офіційно-ділове і інтимно-ліричне забарвлення слів, закріплені в суспільній мовній практиці, специфічні фігури вислову, мовно-образна символіка, різноманітні лексико-фразеологічні новотвори, нарешті, індивідуальна мовотворчість мовців – все це проходить через горнило синтаксису, переплавляється в комунікативну одиницю і лише тут завершує своє суспільно-лінгвістичне призначення” [86, с. 86].

Н. Федотова та Т. Плещенко, підкреслюють, що єдність стилю створюють „не стільки стилістично марковані одиниці мови, скільки співвідношення мовних засобів, спільних для всіх стилів, характер їхнього відбору й сполучання, закономірності функціонування мовних одиниць у конкретній сфері спілкування” [115, с. 15].

Синтаксис містить багатий стилістичний потенціал, оскільки пов’язаний із засобами синтаксичної стилістики, зокрема вживанням різних типів ускладнених складних речень, вставлених і вставних конструкцій, порядку слів, приєднувальних конструкцій тощо.

С. Я. Єрмоленко наголошує на тому, що експресивність синтаксису насамперед пов’язана зі структурами, що передають через свою семантику відтінок розмовного, невимушеного стилю, а також з своєрідним членуванням фрази, виокремленням теми й реми.

Німецькі дослідники Г. Уедінг та Б. Совінські виділяють певні критерії розподілу синтаксичних виразових фігур [147, с. 411; 146, с. 96]. Вони аналізують текстові конструкції в контексті експансії, редукції, конверсії та порушення форми. В. Фляйшер пропонує такі критерії виокремлення стилістичних фігур, а саме: „додавання мовного мовного елемента, заміна складників, упущення синтаксичного компонента, заміна порядку синтаксичних одиниць” [148, с. 177–181].

Стилістичний синтаксис вводить прийоми зміни структур речень не тільки для надання більшої експресивності граматичних структур, а передовсім

для того, щоб трансформувати їх на стилістичні прийоми. На думку Б. Совінського, такими прийомами є:

- Експансія синтаксичних структур (перелічення, види повтору, вставне речення, види повтору);
- Зміна порядку компонентів (інверсія, виділення, винесення);
- Редукція вихідної моделі (замовчування, називне речення, еліпс, асиндетон)
- Трансформація структури речення [146, с. 411].

Вважаємо, що перелік виразних конструкцій у різних дослідників може варіюватися. Варто також звернути увагу на перелік фігур експресивного синтаксису, які пропонує Н. В. Гуйванюк. Так, дослідниця виокремлює „конструкції з антиципацією; синтаксичний паралелізм; мовні засоби, пов’язані з авторськими інтенціями; варіювання синтаксичних конструкцій; структурування синтаксичних одиниць; часте використання авторських порівняльних конструкцій, складні речення, між предикативними частинами яких встановлюються відношення антитези чи мовного парадоксу” [45, с. 415–418].

Можемо зробити висновок, що стилістичний синтаксис відіграє важливе значення у формуванні ідіостилу письменників, оскільки він вивчає функціонування синтаксичних структур у різних стилях мовлення, їхню стилістичну синонімію, стилістичні функції головних та другорядних членів речення, варіантність синтаксичних зв’язків, порядку слів у реченні між різними членами речення, синтаксичні стилістичні фігури тощо. До основних стилістичних фігур синтаксису належать: синтаксичний паралелізм; мовні засоби, пов’язані з авторськими інтенціями; варіювання синтаксичних конструкцій; структурування синтаксичних одиниць; часте використання авторських порівняльних конструкцій, складні речення, між предикативними частинами яких встановлюються відношення антитези чи мовного парадоксу.

1.4. Складні ускладнені речення як маркери ідіостилю письменника

Питання складних ускладнених речень з одним та кількома видами синтаксичного зв'язку, їхньої стилістичної ролі в текстах досі активно досліджується.

У синтаксисі української мови науковці здебільшого звертали увагу на складне речення, а саме „синтаксичну конструкцію, що складається з двох і більше предикативних одиниць, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком, і являє собою семантичну та комунікативну єдність” [143, с. 231]. Однак, у мовленні та художніх текстах доволі часто вживаються складні багатокomпонентні речення, які містять три та більше предикативні частини, що поєднанні між собою сполучниковим та безсполучниковим зв'язком.

Історію розвитку складних речень ускладненого типу у своїх працях розглядають О. П. Безпалько [12], О. С. Мельничук [91], І. Р. Вихованець [25], К. Г. Городенська [39], О. А. Скоропада [103–108], А. П. Загнітко [65], Н. В. Гуйванюк і О. В. Кульбабська [47], В. П. Заскалета [70] та ін. Проблему складних синтаксичних конструкцій у сучасній українській мові досліджують К. Ф. Шульжук [143], А. П. Загнітко [65], О. В. Кульбабська [47], Б. М. Кулик [87], Н. В. Гуйванюк [45–46], К. Г. Городенська [39], М. У. Каранська [75–76] та ін.

Об'єктом наукових студій є також формування синтаксису складних синтаксичних конструкцій, яким присвячують свої праці науковці Баган М. М. [7], Баранівська О. С. [10], Вихованець І. Р. [25, 100], Герасименко Д. Д. [32–33], Городенська К. Г. [39], Горяна Г. М. [41], Гуйванюк Н.В. [44–46], Доценко О. Л. [52], Загнітко А. П. [66], Зарицька В. Г. [69], Каранська М. У. [74-76], Кононенко В. І. [83], Кулик Б.М. [87], Кульбабська О. В. [47], Кучеренко І. К. [89], Мірченко М. В. [94-95], Слинько І. І. [109], Христіанінова Р. О. [136–138], Шульжук К. Ф. [144] та ін.

На думку мовознавця О. С. Мельничука, складні ускладнені речення „успадковані праслов'янською мовою з індоєвропейської прамови, а частково й

розвинуті на власне слов'янському мовному ґрунті ускладнені речення були результатом поступової зміни синтаксичних функцій деяких віддієслівних іменних форм, зокрема дієприкметників, інфінітивів і супінів, які сформувалися в індоєвропейській прамові як звичайні віддієслівні прикметники й іменники. Рушійною силою цієї зміни була зростаюча потреба в вираженні за допомогою єдиного речення дедалі складніших думок, у яких поряд з основною дією чи станом, відображуваними в особово дієслівній формі присудка чи головного члена односкладного речення, відображались ще й інші дії або стани, безпосередньо пов'язані думкою з основною дією чи станом” [91, с. 164].

Більшість науковців вважають, що складні багатоконпонентні речення є різновидом складного речення та містять в собі його ознаки, проте на відміну від елементарних складних речень, ці більш складні утворення мають ряд специфічних особливостей [111, с. 61; 72, с. 21-24; 29, с. 143; 130, с. 38-43].

Дослідник Б. М. Кулик уважав, що багатоконпонентні речення містять тільки структури з сурядністю та підрядністю, які комбінуються та об'єднуються в „одне синтаксичне ціле” [87, с. 317]. С. Шевчук та Н. Шкуратяна складними багатоконпонентними реченнями називають ті, що складаються з трьох і більше предикативних частин. До них вони відносять речення складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові та комбіновані (з різними типами зв'язку або складні синтаксичні конструкції) [142, с. 636–643].

Ми поділяємо думку дослідниць Н. В. Гуїванюк та О. В. Кульбабської, які визначають складні синтаксичні конструкції як „поліпредикативні комплексні структури, до яких входить три і більше предикативні частини, поєднаних між собою сполучниковим та безсполучниковим зв'язком в єдине структурне смислове й інтонаційне ціле” [47, с. 9].

Поняття складних багатоконпонентних речень по-різному трактують також у науковій літературі. Зокрема, автори довідника „Сучасна українська мова” Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко не використовують термін „складні синтаксичні конструкції”. Вони пропонують поняття „складні речення із сурядним та підрядним зв'язком та речення мішаного типу” [123, с. 288].

В. О. Горпинич та В. Д. Горяний конструкції з різними видами граматичного зв'язку називають „багатокомпонентними складними реченнями змішаного типу” [40, с. 197].

Дослідники складних багатокомпонентних речень наводять різні поняття моделі поліпредикативних конструкцій. На думку Г. Ф. Калашникової та Г. Ф. Гаврилової, складні багатокомпонентні речення є „і одиницями мови, і одиницями мовлення, і формують свої класифікації, виходячи передусім з розуміння моделі складних багатокомпонентних речень як одиниці мови, йдучи від мови до мовлення” [72, с. 24-34; 8, 29, с. 119 - 143]. Дослідниця Г. Ф. Калашникова вважає, що „постійна відтворюваність комбінацій зв'язків робить ці речення одиницями мови” [72, с. 22]. Однак і за такого підходу майже половину моделей складних синтаксичних конструкцій не можна розглядати як моделі мови, оскільки вони використовуються не завжди, отже, в такому разі не можна говорити про постійну відтворюваність комбінацій зв'язків.

Згідно з іншим поглядом, у складних ускладнених речень „немає власних моделей, вони складають комбінацію декількох мінімальних конструкцій, і в складних синтаксичних конструкціях може реалізуватись кілька структурних схем, перша з яких у такому разі є домінувальною” [131, с. 40-41].

У лінгвістиці подають різні визначення складних ускладнених речень:

- складні речення ускладненої будови (М. Каранська) [74];
- складні речення ускладненого типу (М. Симулик) [101];
- ускладнені складні речення (Г. Гаврилова, Л. Двонч) [29];
- розгорнені складні речення (Ю. Шерех) [140];
- багатокомпонентні складні речення змішаного типу (В.О.Горпинич, В.Д.Горяний) [40];
- багатокомпонентні складні речення (Г. Ф. Калашникова, К. Ф. Шульжук, І. Р. Вихованець) [72, 142, 25];
- б) складні речення із сурядністю та підрядністю (Б. М. Кулик) [87];

- складні багатокомпонентні речення з різними типами зв'язку (М. Я Плющ) [119];
- складні поліпредикативні речення (Г. П. Уханов, А. М. Стрільська) [131, 118];
- складні синтаксичні конструкції (В. І. Кононенко) [82];
- багатоскладні речення (Е. В. Падучева) [98].

На думку дослідниць Н. В. Гуйванюк та О. В. Кульбабської, усі згадані визначання є синонімічними, оскільки всі ці терміни „відображають якусь окрему особливість цих структур” [47, с. 5]. Найчастіше в наукових текстах можна побачити вживання таких термінів як „ускладнені складні речення”, „багатокомпонентні складні речення” та „складні синтаксичні конструкції”.

Через усе розмаїття багатокомпонентних складних речень необхідно розмежовувати деякі поняття, зокрема „складні синтаксичні конструкції” та „складні ускладнені речення”. **Складні ускладнені речення** – конструкції з одним типом синтаксичного зв'язку, зокрема підрядний, сурядний та безсполучниковий. У той час як складні синтаксичні конструкції містять структури з різнотипними граматичними зв'язками.

Дослідники К. Ф. Шульжук та Н. В. Козіцька пропонують такий термін, як контаміновані складнопідрядні багатокомпонентні речення, який включає кваліфікацію складнопідрядних речень з різними типами підрядності (однорідною, неоднорідною, послідовною – в різних їхніх поєднаннях). Однак вважаємо, що цей термін не зовсім вдалим, оскільки він не відбиває внутрішню взаємодію предикативних частин, а вказує на об'єднання різних видів підрядності.

Отже, сучасні підходи до визначення понять складних ускладнених конструкцій характеризуються нерівнорядністю та часто з урахуванням різних аспектів таких утворень.

1.5. Класифікація складних речень ускладненої будови

Складні ускладнені речення відіграють важливу роль у синтаксисі української мови та широко використовуються в художніх текстах. Питання класифікації складних багатокomпонентних речень досі залишається дискусійним серед науковців.

Складні речення ускладненої будови є різновидом складного речення та містять в собі його ознаки, проте як більш складні утворення порівняно з елементарним складним реченням до них належить ряд специфічних особливостей [111, с. 61; 72, с. 21-24; 29, с. 143; 130, с. 38-43].

До складних ускладнених речень уналежнюють такі синтаксичні структури, що поєднанні одним типом синтаксичного зв'язку в різних синтаксичних формах його вияву. Серед ускладнених складних речень з одним типом синтаксичного зв'язку виділяють види:

- Ускладнені складносурядні речення;
- Ускладнені складнопідрядні речення;
- Ускладнені складні безсполучникові речення [48, 141].

До складних синтаксичних конструкцій належать структуру, які поєднуються різними видами синтаксичного зв'язку. Науковець П. С. Дудик залежно від характеру зв'язку виділяє „складні речення із підрядним і сурядним сполучниковим зв'язком та складні речення із сполучниковим та безсполучниковим зв'язком” [54, с. 306].

Найгрунтовніше складні багатокomпонентні речення проаналізував дослідник К. Шульжук. Він виділяє у складному сполучниковому реченні „зовнішній та внутрішній зв'язок” [143 с. 306]. Крім цього мовознавець звертає увагу на те, який тип зв'язку є провідним, та відповідно виокремлює речення із підрядністю і сурядністю та із сурядністю і підрядністю. Потім у реченнях із провідним сурядним зв'язком.

Пропонуємо детальніше розглянути класифікацію складних ускладнених речень, яку пропонують дослідниці Н.В. Гуйванюк та О. В. Кульбабська у своїй праці „Складні ускладнені речення” [47]. Отже, серед ускладнених складних речень з одним видом синтаксичного зв'язку дослідниці виділяють такі типи та підтипи:

I. Ускладнені складносурядні речення:

- Відкритої структури з різнотипними відношеннями;
- Відкритої і закритої структури з різнотипними відношеннями;
- Закритої структури з різнотипними відношеннями.

II. Ускладнені складнопірядні речення:

- Речення з послідовною (однорідною чи неоднорідною) пірядністю;
- З однорідною одночленною та різночленною пірядністю;
- З неоднорідною різночленною супірядністю;
- З комбінованою (однорідною та неоднорідною) супірядністю;
- З послідовною пірядністю та однорідною супірядністю;
- З послідовною пірядністю та неоднорідною супірядністю;
- З послідовною пірядністю та однорідною й неоднорідною супірядністю (змішаного типу).

III. Ускладнені складні безсполучникові речення [47].

Серед речень з різними видами синтаксичного зв'язку виокремлюють такі типи:

- Речення з сурядним та пірядним зв'язком;
- З сурядним та безсполучниковим зв'язком;
- З пірядним та безсполучниковим зв'язком;
- З сурядним, пірядним та безсполучниковим зв'язком [47].

Можемо зробити висновок, що синтаксичні можливості й ресурси синтаксису надзвичайно об'ємні, оскільки характеризуються різноманітністю

синтаксичних структур, а також складністю самого речення як важливої комунікативної одиниці найвищого рівня мови.

Складні синтаксичні конструкції оприявнюють важливу стилістичну особливість мови. Свої стилістичні якості вони виявляють дещо інакше і є відносно менш стилістично місткими, ніж прості речення, що мають значно більше можливостей для свого стилістичного функціонування. Проте „стилістична виразність ряду контекстів як художнього, так і нехудожнього стилів, досягається відповідним функціонуванням комплексу складних речень” [120, с. 384].

1.6. Висновки до 1 розділу

Проаналізувавши праці науковців, можемо констатувати, що в художній творчості письменників синтаксис посідає провідне місце, адже він практично пов'язаний зі змістом творів та є важливим структурним та організаційним фактором.

Стилістичний синтаксис відіграє важливе значення у формуванні ідіостилу письменників, оскільки він вивчає функціонування синтаксичних структур у різних стилях мовлення, їхню стилістичну синонімію, стилістичні функції головних та другорядних членів речення, варіантність синтаксичних зв'язків, порядку слів у реченні між різними членами речення, синтаксичні стилістичні фігури тощо.

Складні ускладнені речення надзвичайно різноманітні та поширені в художніх текстах. Поняття складних багатокomпонентних речень по-різному трактують у науковій літературі. Сучасні підходи до визначення понять складних ускладнених конструкцій характеризуються нерівнорядністю та часто з урахуванням різних аспектів таких утворень.

Виділяємо такі основні типи речень з одним типом синтаксичного зв'язку: ускладнені складносурядні речення; ускладнені складнопідрядні речення; ускладнені складні безсполучникові речення. До речень з різними

видами синтаксичного зв'язку виокремлюють такі типи: речення із сурядним та підрядним зв'язком; із сурядним та безсполучниковим зв'язком; із підрядним та безсполучниковим зв'язком; із сурядним, підрядним та безсполучниковим зв'язками.

РОЗДІЛ 2

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ З ОДНИМ ВИДОМ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ІРИНИ ВІЛЬДЕ

2.1. Ускладнені складносурядні речення

Синтаксичний рівень прозових творів Ірини Вільде характеризується багатством складних ускладнених конструкцій, які є найскладнішими за структурою та найбагатшими за обсягом. Складні речення ускладненої будови представляють індивідуальну манеру творчості авторки, її самовираження.

У художніх текстах письменниці широко поширені складносурядні речення, які містять три та більше предикативні частини. Вони характеризуються структурно-семантичними ознаками, які не властиві структурам мінімальної будови. Дослідник К. Ф. Шульжук наголошує на тому, що такий тип речення „може являти собою не одне складне речення, а сполучення речень, кожне з яких окремо виконує комунікативну функцію” [143, с. 244]. Найбільш поширене є функціонування таких сполучників сурядності: *a...i; i... a; i... i; але..., i; i..., але; та..., i; i..., та; але..., a; проте..., i*. Також, можна спостерігати широке використання таких типів семантико-синтаксичних відношень: *причиново-наслідкові – темпоральні, зіставно-протиставні – іпричиново-наслідкові, причиново-наслідкові – зіставно-протиставні, зіставно-протиставні – темпоральні темпоральні – зіставно-протиставні*.

Науковець А.П. Грищенко у своїй монографії „Складносурядне речення в сучасній літературній мові” підкреслює особливість структури складносурядних речень з єднальними відношеннями поєднувати більше, ніж дві складові частини. На його думку кількість предикативних частин „може збільшуватись у разі потреби за рахунок приєднання інших складових частин, які подають нові відомості про відповідну картину об’єктивної дійсності” [42, с. 37].

Розглянемо та проаналізуємо використання ускладнених складносурядних речень у творчості Ірини Вільде.

Письменниця використовує поєднання різноманітних сполучників. Так, для вираження протиставно-причиново-наслідкових відношень між частинами й компонентами складносурядних конструкцій, авторка вживає сполучники *але...і*: *Стефко щось запитав, але язик її від хвилювання заплутався, і вона не могла відповісти йому до ладу* (27, с. 277); *Він з бідною підвівся, схопив дівчину за спідницю, але дівчина шарпнулась, і рука його впала* (26, с. 59). Варто зазначити, що структури, у яких зовнішні протиставні сполучники вживаються після внутрішніх єднальних, використовують не так часто в українській мові. Ірина Вільде вживає ці сполучники в іншій послідовності *і...але* для вираження єднальних та протиставно-причинових відношень: *А ви, Мартинчук, і ви, Загайчик, розумієте більше від інших, але вам хочеться пустити парохів шпильку під бік, і все!* (26, с. 168).

У реченнях відкритої структури авторка використовує поєднання єднальних сполучників *ні...ні*: *Вона й так, крім власниці, кравчихи Люсі та манікюрші Мані, ні з ким не знається, ні з ким не сходиться, ні в кого не буває* (26, с. 171). Часто перелічувальні сполучники *ні...ні* можна спостерігати в поєднанні зі сполучником *а* для передавання градаційних відношень: *До цього дня ніхто ні в їхній родині, ні в родині Поповичів (тут небагато було грамотних, треба сказати), а тим більше в роді Скобельських, по матері, не приносив такого свідомства* (27, с. 276), а також для вираження відношень протиставлення: *Немає в кімнатах ні крісел, ні ліжок, а тільки вздовж стін вузькі довгі тахти, настелені килимами, так званими скорцями* (26, с. 276).

Інколи можна спостерігати використання сполучників *і...і*, які виражають послідовність подій: *Не було часу митися, і Дарка одягла туфлі на запорошені ноги, нашивкуруч перемінила плаття, провела декілька раз щіткою по косах і, на ходу обчищаючи нігті від глини, знову з'явилася в садку* (27, с. 283).

Частіше авторка застосовує в реченнях сполучники **а...але**, які передають відношення градації та протиставлення: *Там усі чоловіки ходять з полірованими нігтями, а дехто з молодших навіть злегка підфарбовує собі губи, але нікому навіть і на думку не спаде дивуватися з цього приводу* (27, с. 297); зіставлення й протиставлення: *Задумав, дитинко, викорчовувати старі дерева, а на їх місце посадити нові, але вже за іншим методом* (27, с. 295). Або інший порядок цих сполучників – **але...а**: *Це правда, але Богдан Данилюк навіть „дурних сорок леїв” не хоче бути комусь винен, а ще коли вірителем є жінка* (26, с. 165), *Я ось змилюсерджуся над якимось бідняком і лікуватиму його задармо, але панове з податкового уряду не змилюсердяться наді мною, а запишуть мені того безплатного курортника у мій прибуток і вимагатимуть за нього податок* (27, с. 170). Доволі рідко вживається розділово-єднальний сполучник **чи**, який передає значення взаємовиключення, із сполучником **і**, що передає власне єднальні відношення: *Пані добродійці Підгірській заманулося дізнатися, чи Дарчина мама наварила вже варення з суніць, і Дарка повинна чемно розповідати про цю справу* (26, с. 302).

Ускладнені складносурядні речення є важливою частиною творчості Ірини Вільде. Використовуючи ці конструкції, письменниця має можливість передати найрізноманітніші відношення з додатковими відтінками значень.

Отже, можемо спостерігати, що письменниця найчастіше вживає сполучники: *а... але; але...а; ні...ні*.

2.2. Ускладнені складнопірядні речення

Важливою синтаксичною домінантою творчості Ірини Вільде є насиченість творів ускладненими складнопірядними реченнями. Характерною особливістю цих конструкцій є не тільки кількісне співвідношення пірядних частин, а також функціонування в структурах різноманітних семантико-синтаксичних відношень, зокрема використання поліпредикативних

конструкцій з послідовним, однорідним, неоднорідним підпорядкуванням предикативних частин.

Під **ускладненими складнопідрядними реченнями** розуміємо конструкції, які містять не менше двох предикативних частин. Ці структури в сучасній українській мові становлять основний тип серед багатоконпонентних складних речень. Науковець К. Ф. Шульжук підкреслює те, що ускладнені складнопідрядні речення „виникли на високому ступені розвитку мислення і мови” [143, с. 303].

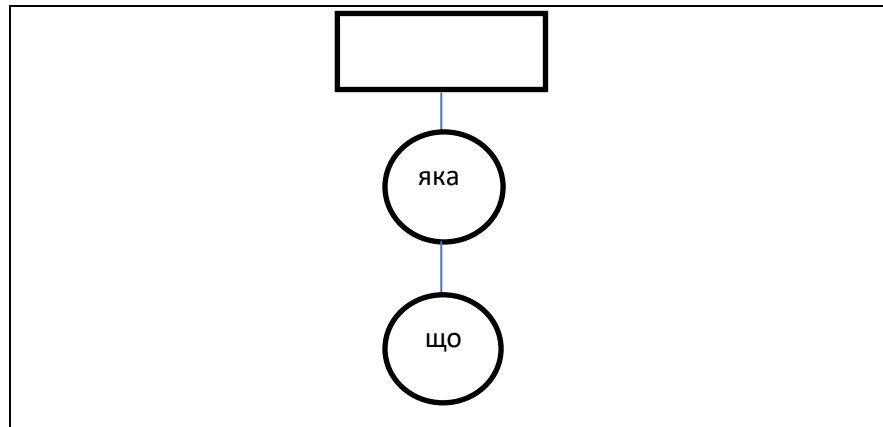
Складнопідрядні багатоконпонентні речення містять різноманітні підтипи. Розглянемо та проаналізуємо різновиди цих структур у творах Ірини Вільде.

Одним з типів цих конструкцій є речення з послідовною підрядністю. Характерною ознакою цих речень є те, що „в них лише підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з незалежною у синтаксичному відношенні головною частиною” [47]. Дослідник К. Ф. Шульжук наголошує на тому, що саме підрядна частина цих речень „має два вектори синтаксичної залежності спрямованих від головної частини і від залежної від нього підрядної” [143, с. 14].

У прозових творах письменниця використовує **складні речення з послідовною однорідною підрядністю**, тобто конструкції, в яких підрядна частина виражає однакові семантико-синтаксичні відношення. Наприклад:

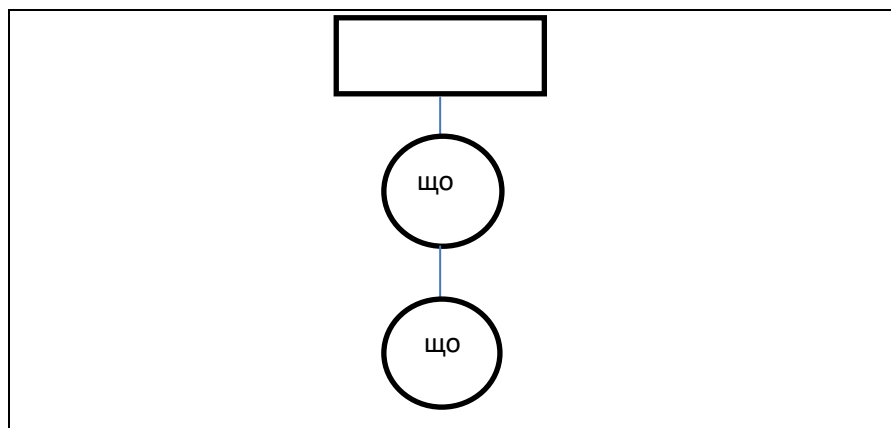
- Означально-означальні:

*У них була своя окрема мова, **яка** склалася з довгого ряду специфічних спортивних словечок, **що** їх не завжди розумів батько* (26, с. 205); Наведемо схему до цього речення:

- З'ясувальню- з'ясувальні

*Остаточно погодилися на тому, **що** треба когось послати делегатом до їмосці або до когось з фамілії, **хто** дає облад цілому похоронові (26, с. 135). Я вам скажу по щирості, **що** мені лише прикро, **що** я так розчарувався у вас...(26, с. 135). Орїховська повинна знати, **що** дирекції відомо про те, **який** вплив має учениця на деяких своїх малостійких товаришок (27, с. 128). Невже ж ця молода, з здоровими руками дівчина дійсно не має надії, не має віри в те, **що** її життя може бути світлішим від того, **що** його мали її мати й баба? (27, с. 140). Наведемо схему до останнього речення:*

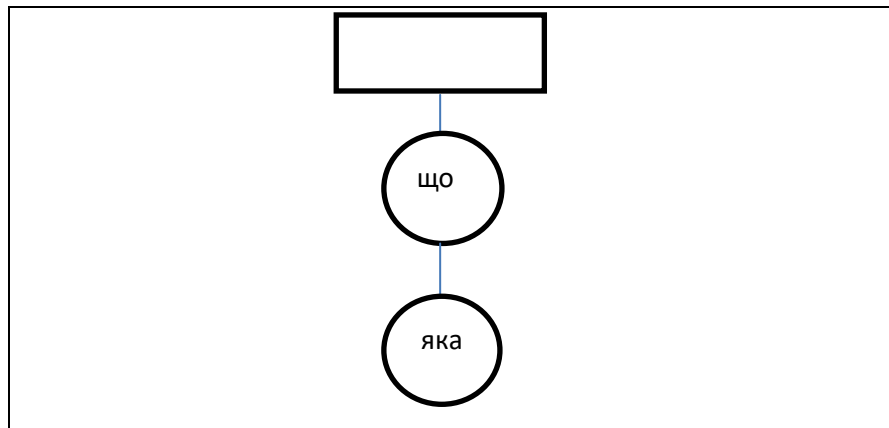
Однак, більшість речень у творах авторки поєднанні неоднорідною підрядністю, завдяки якій Ірина Вільде відтворює комбінації з різними семантико-синтаксичними відношеннями.

Найчастіше у прозових творах можна спостерігати такі типи відношень з послідовною неоднорідною підрядністю:

- З'ясувальні-означальні:

*Жаль, жаль, **що** людина у сімнадцять років думає про речі, **які** потрібні їй будуть у старості (27, с. 124). Це була така нісенітниця, така нісенітниця, **що** навіть татко, **який** досі з відомих причин тримався осторонь приготувань до вистави, прилюдно вибухнув обуренням на такі порядки (27, с. 314). Він знав, **що** навіть при найщирішому бажанні розділити з ним хоч частково тягар, **що** його давив, вона однаково не зрозуміла б цього (26, с. 106). Вся його поза говорить про те, **що** він задоволений ситуацією, **яка** склалася (26, с. 117).*

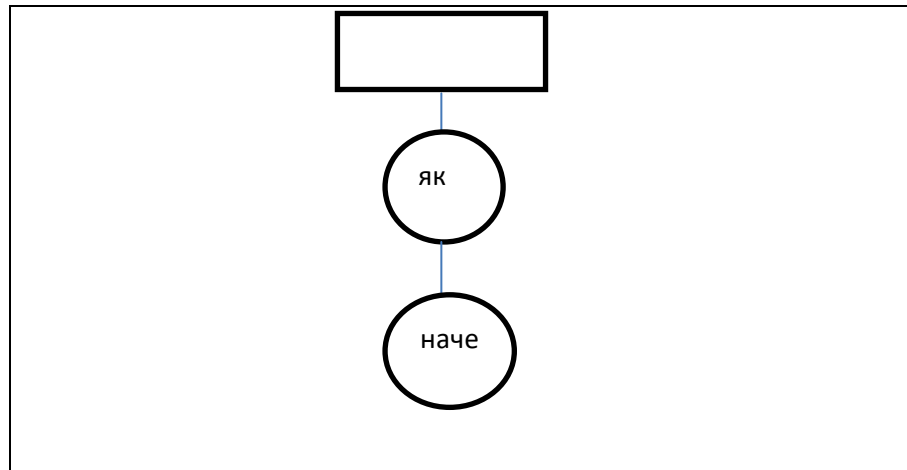
Наведемо схему до останнього речення:

- З'ясувальні-порівняльні

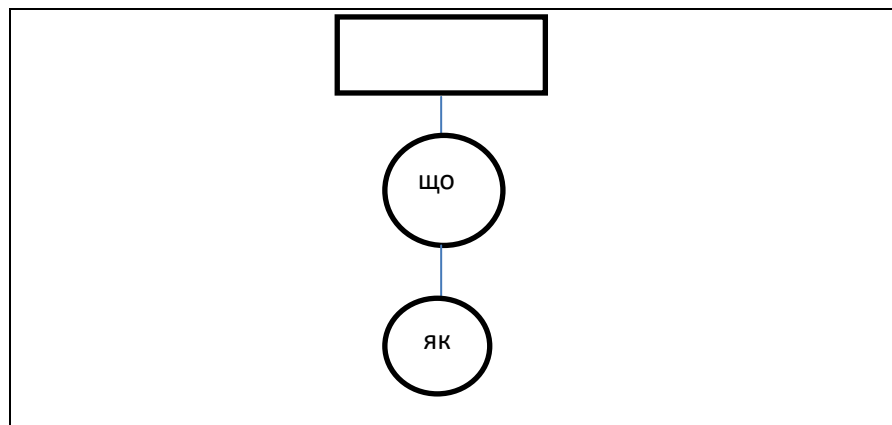
*В тім-то й справа, що дерева, як і люди, рідко коли вмирають від старості (27, с. 310). Інша справа, **що** Санда поруч з ним виглядала, **ніби** справді королівна з казки (27, с. 315). Йосифові відразу якось не сподобалося, **як** цей молокосос став повчати його, **наче** якогось невігласа (26, с. 175).*

Наведемо схему до останнього речення:

- З'ясувально-способу дії:

*Такий лист свідчить про те, **що** мама ставиться до неї, **як** до дорослої. Зрештою мама й сама писала про це (27, с. 267). Я вам говорю заздалегідь, **що** так платити Бронкові, **як** оплачує робітників Зілінський, я не зможу (26, с. 194). Наведемо схему до останнього речення:*

- З'ясувально-умовні:

*Погрожував, **що** повибиває вікна сигуранци, **якщо** не дадуть візи (27, с. 316). Йосиф Завадка не розумів, навіщо людина витрачає стільки слів, коли на його питання можна було відповісти одним „так” або „ні” (26, с. 316).*

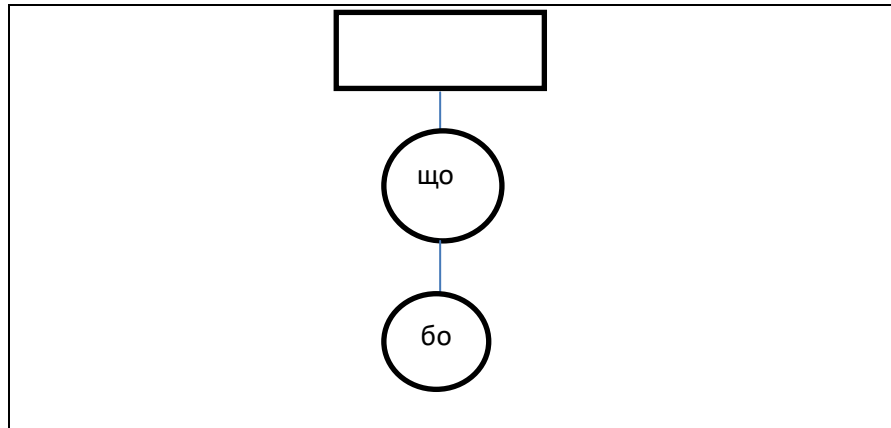
- З'ясувально-часові:

*Писала своїм гарним рівним почерком про те, **що** тепер, **коли** Дарці пішло на сімнадцятий, мама вважає її за дорослу (27, с. 267).*

- З'ясувально-причинові:

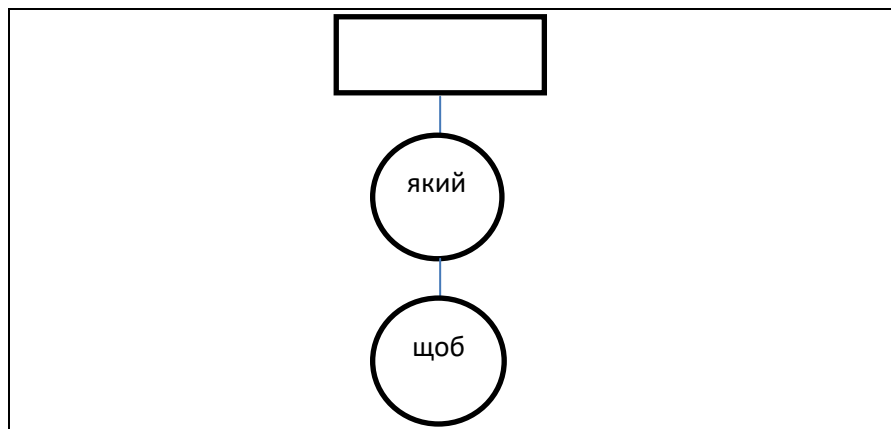
*Завадка був певний, **що** тесть Філіпчука нарешті додержав слова і видав зятеві придане, давно обіцяне за дочкою, **бо** нічим іншим не міг собі пояснити цього нового розмаху в Костя (26, с. 316).*

Наведемо схему речення:

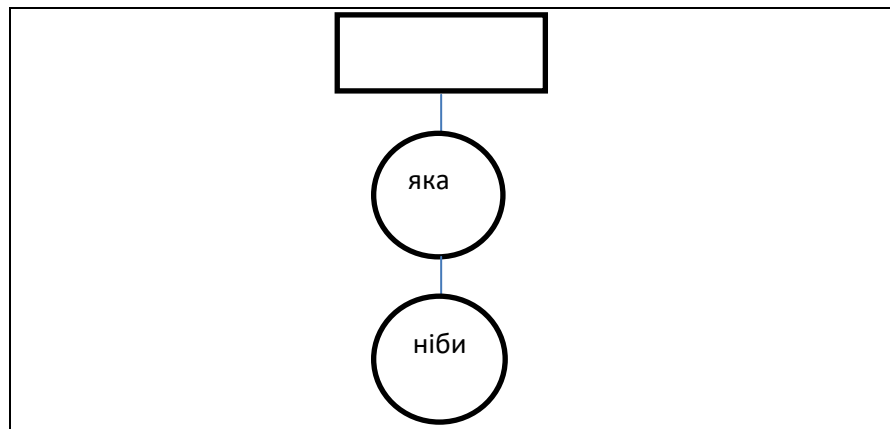
- Означально-з'ясувальні:

*Що зробив, дорогі мої браття і сестри во Христі, той батько, **який** знає, **що** його син зачитується безбожними, спрямованими проти святої католицької церкви, книжками ? (26, с. 208). Так, гордою за свого друга, **який** не хоче, **щоб** йому співчували! (26, с. 267).* Наведемо схему до останнього речення:

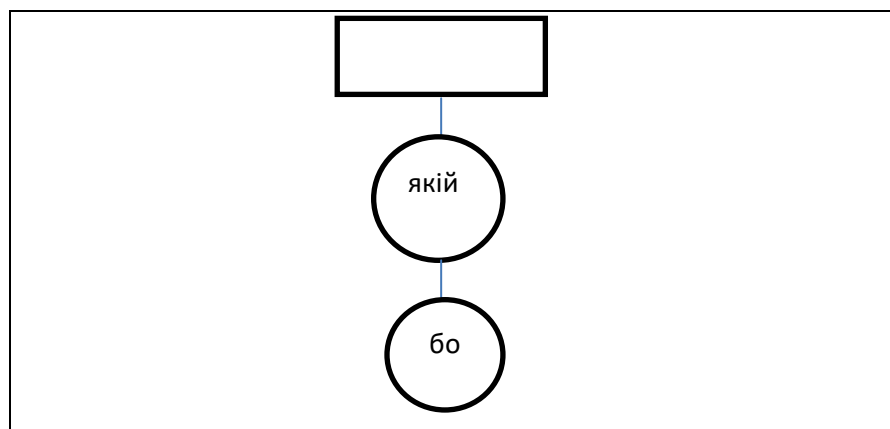
- Означально-порівняльні:

*Нестор ковзнув очима по її грудях, **що** стирчали, **як** роги (26, с. 222). І от вийшла наверх спільна таємниця, **яка**, після того як її розкрили, виглядала, **ніби** гра в піжмурки (27, с. 413). Наведемо схему до останнього речення:*

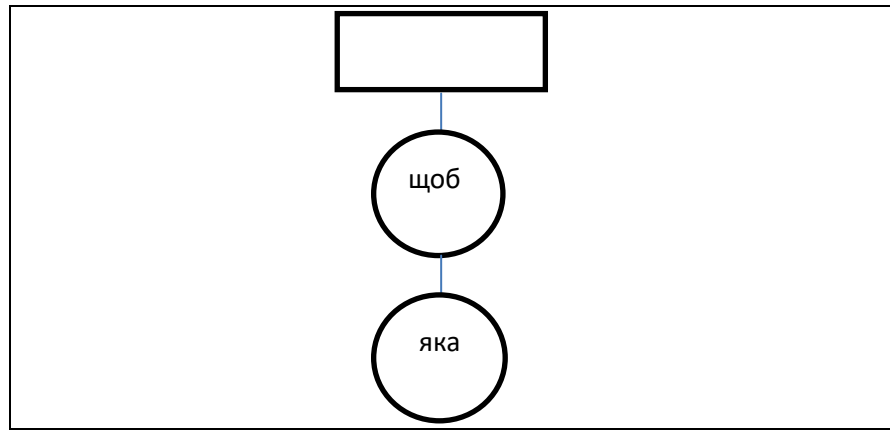
- Означально-причинові:

*Вона при всьому своєму розумінні була тільки жінкою, **якій** були чужі і незрозумілі мужські амбіції, **бо** ніколи їх не мала (26, с. 208). Наведемо схему до речення:*

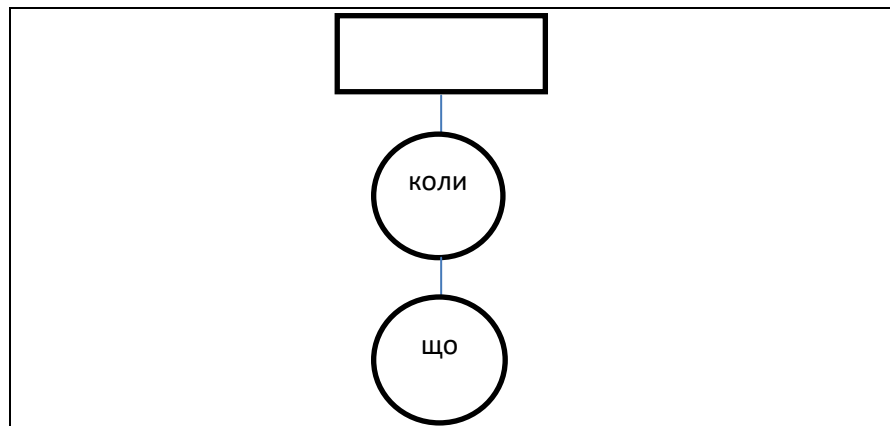
- Мети -означальні:

***Щоб** не зірвалась забава, **яка** щойно починала набирати відповідного темпу, Нестор, галасуючи та широко жестикулюючи, став заганяти гостей до залу: — Прошу, пане добродію, прошу, не псуймо собі забави (27, с. 1). Наведемо схему речення:*

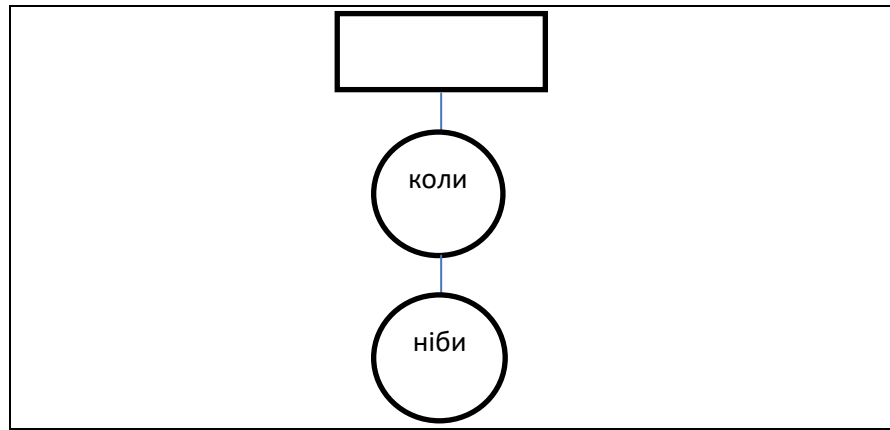
- Часово- з'ясувальні:

*Але на тризну чекали, можна сказати, ще за життя отця Аркадія, **коли** стало відомо, **що** для нього вже лічені дні (26, с. 221). **Коли** отець парох оголосив, **що** Дмитро Савицький буде брати Явдокію Курочку, то в церкві аж зашуміло від бабських шепотів (26, с. 205). Міці попрощалася з школою у ту ж хвилину, **як** дізналася, **що** переходить у шостий без „хвоста” (27, с. 270). Яюсь попудні Дарка в саду підв'язувала жоржини до тичок, **коли** помітила, **що** городами навпростець поміж соняшниками наближається якась жіноча постать уся в білому (27, с. 290). Наведемо схему до останнього речення:*

- Часово- порівняльні:

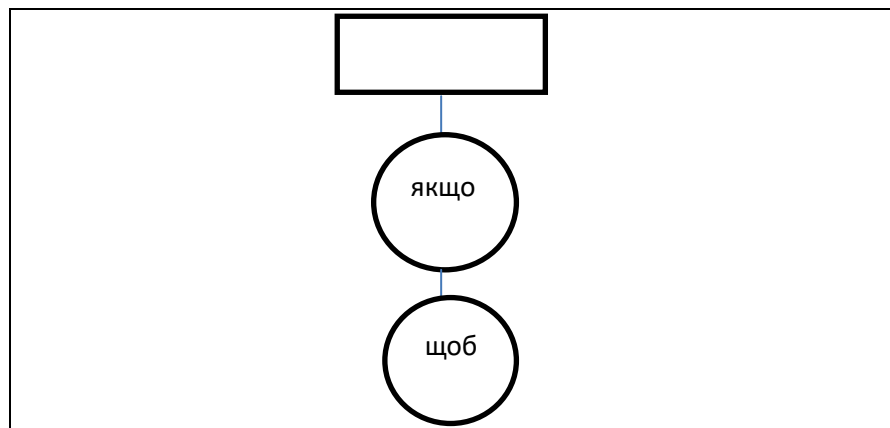
*Та де людині до жартів, **коли** народ обступив господу, **ніби** на похороні ? (26, с. 210). Наведемо схему речення:*

- Умовно-з'ясувальні:

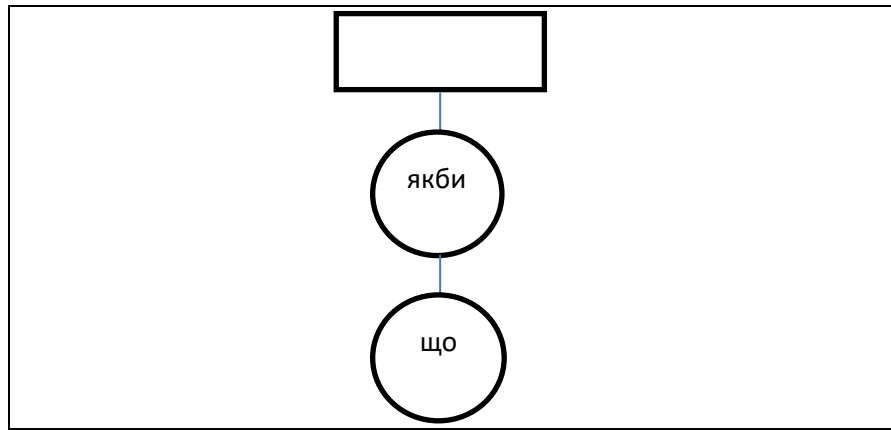
Коли ти його справді любиш і хочеш, **щоб** він знав про це, то ти відчиняєш вікно й особисто дякуєш за спів (може бути й оркестр) (27, с. 297). Звичайно друкарні Філіпчука, **якщо** можна взяти цього гучного слова, було далеко до того, **що** мав у себе Леон Зілінський (26, с. 182). Але я був би останньою свинею, **якщо** б коли-небудь забув, скільки ви з сином вклали безкоштовної праці в те, **щоб** поставити підприємство на ноги (26, с. 182).

Наведемо схему до останнього речення:

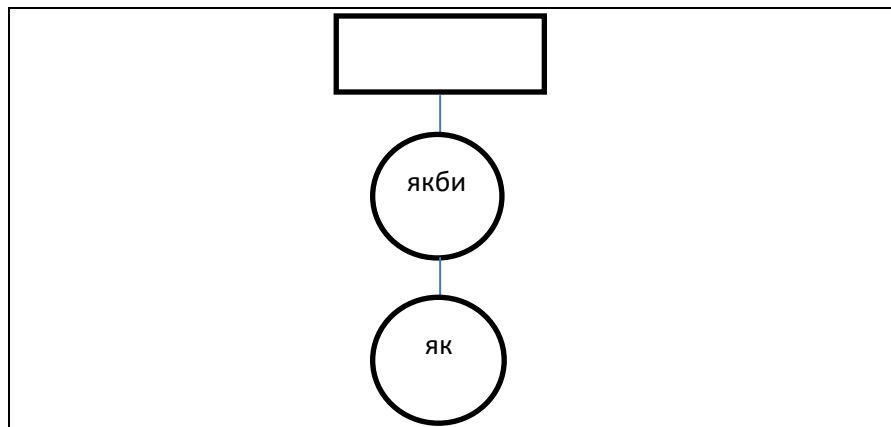
- Умовно-означальні:

Жаль, жаль, що людина у сімнадцять років думає про речі, **які** потрібні їй будуть у старості (27, с. 288). А **якби** був Річинський той санаторій збудував, **що** задумував у двадцятім році, то ниньки, може, й не так тісно було б у селі (26, с. 99). Навведемо схему до останнього речення:

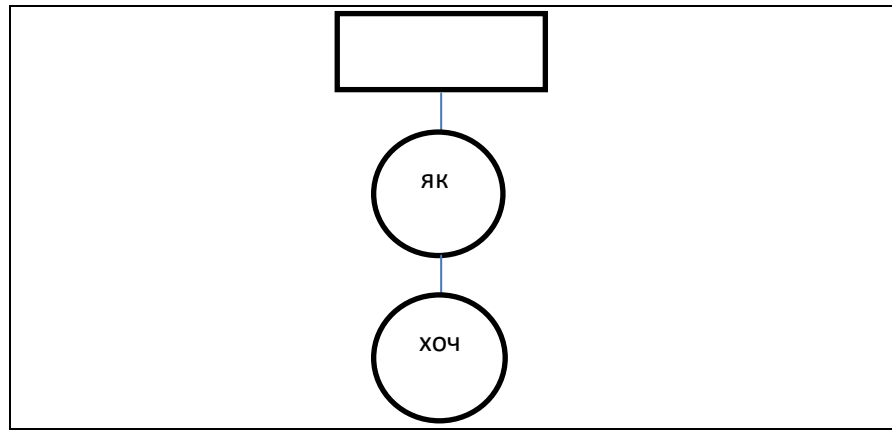
- Умовно- порівняльні:

*А втім, **якби** хто стільки пережив, **як** Дарка останнім часом, то для нього щастям був би вже один спокій (27, с. 279). І, напевно, була б здійснена батькова мрія, **якби** не трапилося таке непередбачене нещастя, **як** нагла його смерть (26, с. 72).* Наведемо схему до останнього речення:

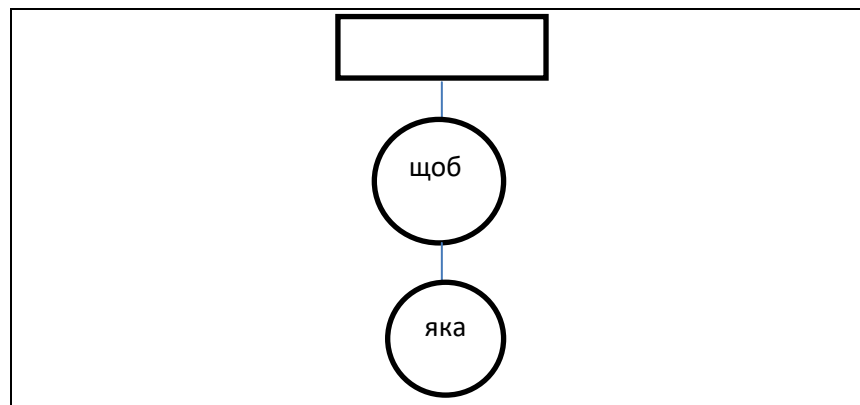
- Способу дії-допусту:

*Я можу зробити так, **що** доктор Безбородько оженився з панною Катрусєю, **хоч** йому треба грошей ну... ну... як повітря (26, с. 203). В устах було яось так, **як** по добре невиспаній ночі, **хоч** цієї ночі спалося а спалося...(27, с. 7).* Наведемо схему до останнього речення:

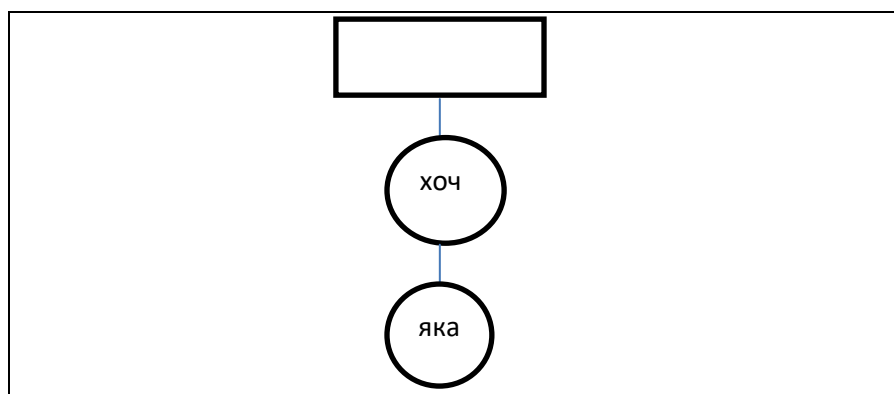
- Способу дії-причини

*Досі так водилося, **що** після репетиції відводили всі гуртом насамперед Дарку, **бо** вона жила найдалше (27, с. 307). Наведемо схему до останнього речення:*

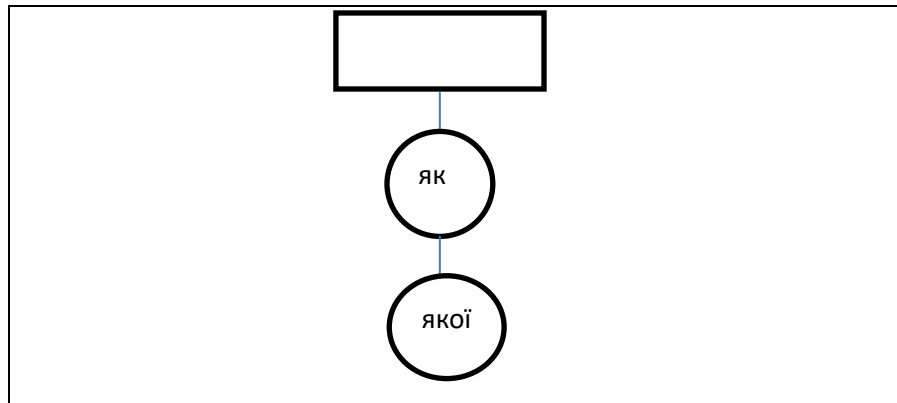
- Допустово-з'ясувальні:

*Самій же Софійці бувати без чоловіка не годиться, **хоч** там прийнято, **що** дами приходять на бал самі, без чоловіків (27, с. 296). Притакнула, **хоч** те, **що** він говорив, розуміла інакше (26, с. 34). Наведемо схему до останнього речення:*

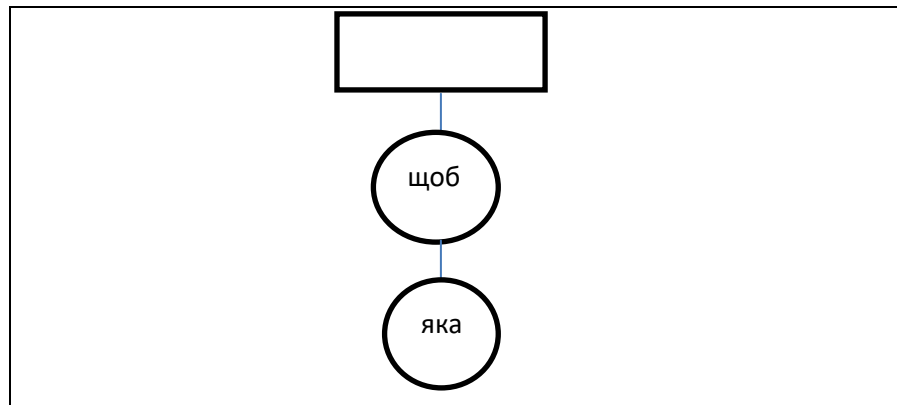
- Порівняльно-означальні:

*Тільки у мамі від ніздрів до вуст протяглася тонесенька, **як** біла нитка, риска, **якої** ще на різдво не було* (27, с. 280). Наведемо схему речення:

- Причиново-з'ясувальні:

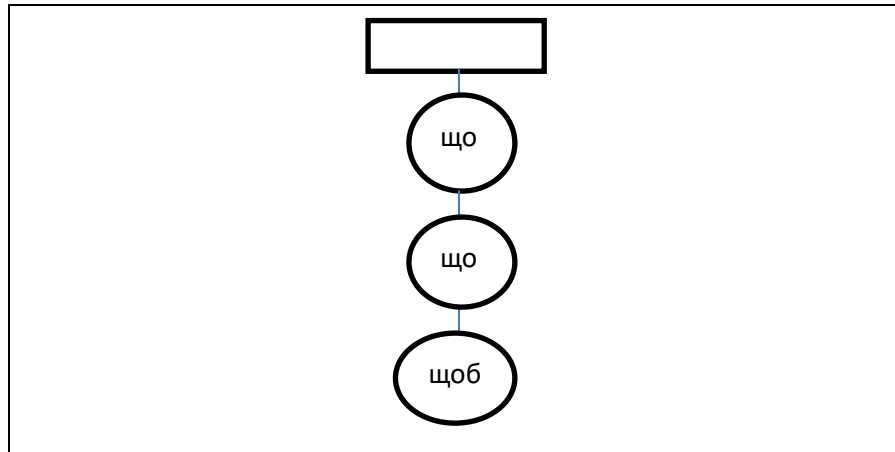
*Вираз обличчя у Завадки, очевидно, був не дуже розумний, **бо** він усе ще не впевнений, **що** той шалапут не глузує з нього* (27, с. 188). Наведемо схему речення:

Дещо менше у прозових творах „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські” зустрічаються конструкції з послідовною підрядністю, у складі яких є чотири компонентних структури, які також містять різноманітні семантико-синтаксичних відношень:

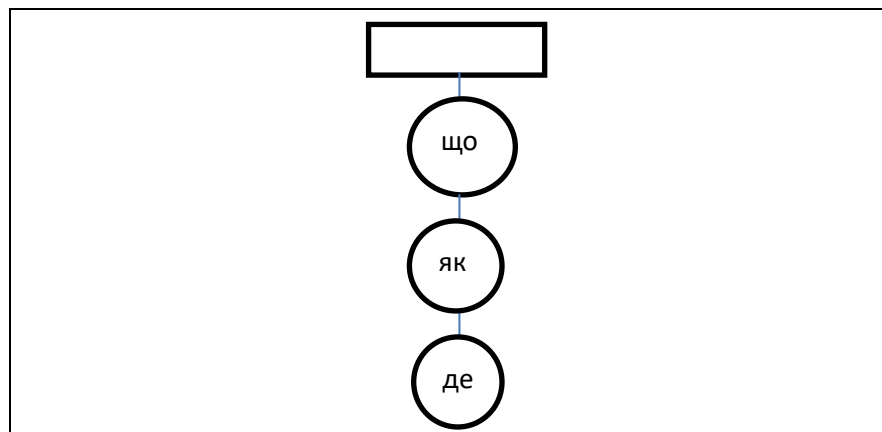
- З'ясувальні-міри та мети:

Здається, **що** той хтось уже так близько, **що** вистачило б йому простягнути руки, **щоб** схопити Дарку за коси (27, с. 44).

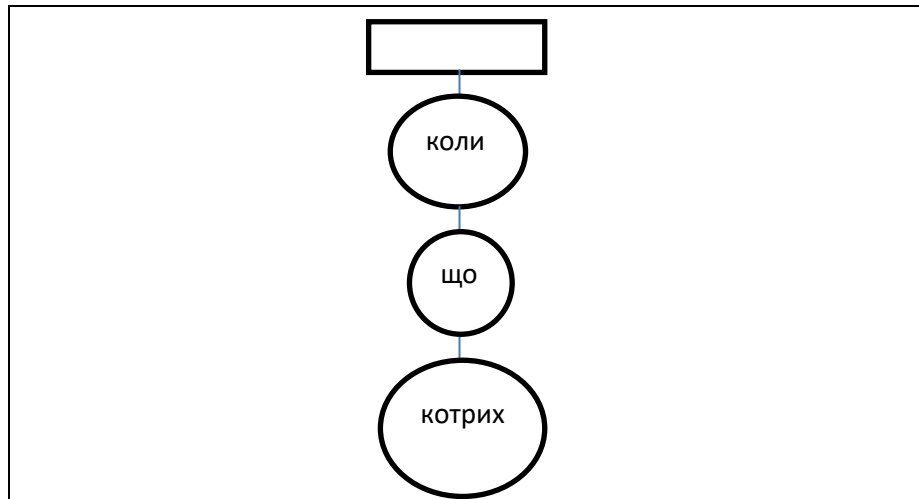
- Часово-з'ясувально-з'ясувальні:

Так було й того разу, **коли** Дарка не повірила мамі, **що** може робити з грішми, **що** сама захоче (27, с. 4). Наведемо схему речення:

- Часово- з'ясувально-означальні:

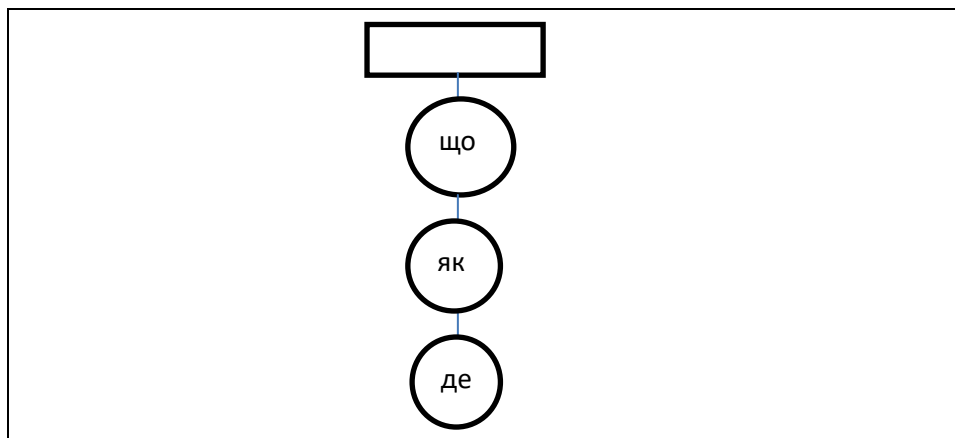
Після трьох років цієї біганини з вексями й гонитви за грошем, **коли** здавалося, **що** підприємство, щасливо перебравшись через вовчі ями, з **котрих** кожна загрожувала продажею з молотка, вибралося на битий шлях, Філіпчукові в голову стрельнула нова ідея (26, с. 186).

- З'ясувально-з'ясувально-місця

*Не хотіла сьогодні знати, **що** то буде, **як** завтра знімуть татка з роботи або, у кращому випадку, перекинуть, **де** дідько „добраніч” каже (27, с. 203).*

Наведемо схему речення:

- З'ясувально-порівняльно-часові:

*Завадка подумав про себе, **що** Філіпчук говорить тепер про ці самі справи значно пониженим тоном, **ніж** чотири місяці тому, **коли** тільки закладалася друкарня (26, с. 186).*

Проаналізувавши типи ускладнених складнопідрядних речень з послідовною підрядністю, може підкреслити, що саме конструкції з послідовною неоднорідною підрядністю письменниця доволі часто

використовує у прозових творах, вибудовуючи в них найрізноманітніші семантико-синтаксичні відношення.

Характерною синтаксичною домінантою творчості Ірини Вільде є **складні речення із супідрядністю**. Так, авторка інколи вживає структури з однорідною супідрядністю, тобто речення, у яких до головної частини належать дві та більше предикативних однофункціональних підрядних частини.

Ці конструкції виражають різноманітні семантико-синтаксичні відношення між головною та підрядними частинами. Вони поділяються на два типи, а саме з **одночленною та різночленною супідрядністю**. Перший різновид дослідниці Н. В. Гуйванюк та О. В. Кульбабська пояснюють як речення, у яких „дві чи більше однофункціональних частини пояснюють головну частину в цілому чи опорне слово в головній” [47]. Наприклад:

- Означальні:

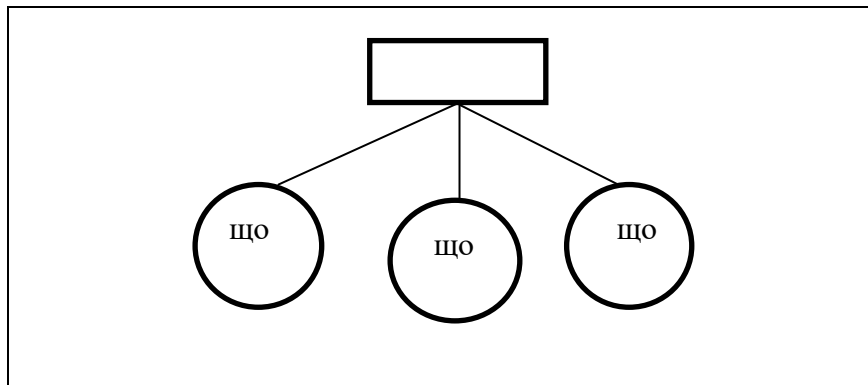
*Був сповнений почуттям огиди і до тих, **що** найнялися на похорон, і до тих, **що** організували цю принизливу справу* (26, с. 214).

- З'ясувальні:

*Розповідала, **що** учитель Гушуляк має скляну трубку в горлі , **що** брат Оріховської перебуває в Галичині, у Львові, і **що** (а це для Дарки має особливу вагу) жіноча гімназія ходить до церкви разом з чоловічою* (27, с. 186). *Вечором підійшла до її ліжка бабуся і почала допитуватися, **чи** їй часом не болить щось у грудях, **чи** не темніє часом в очах* (27, с. 3). *Незважаючи на те, **що** між Даркою і мамою після нещастя з двійками з'явився новий відтінок любові, дуже схожий на почуття приязні між подружками, незважаючи на те, **що** татко (забувши, мабуть, директорове зауваження нам'яти чуба дочці) одверто визнав Дарку за жертву сваволі Мігалаке, цим разом перебування вдома було тяжким для Дарки* (27, с. 237). *Суд має переконання, **що** свідки повністю не говорять правду", "суд має переконання, **що** підсудний винний у вчиненні злочину"* (хоч всі факти можуть суперечити цьому переконанню),

"суд має переконання, **що** свідок робить зізнання під тиском суб'єктивних чинників (26, с. 214).

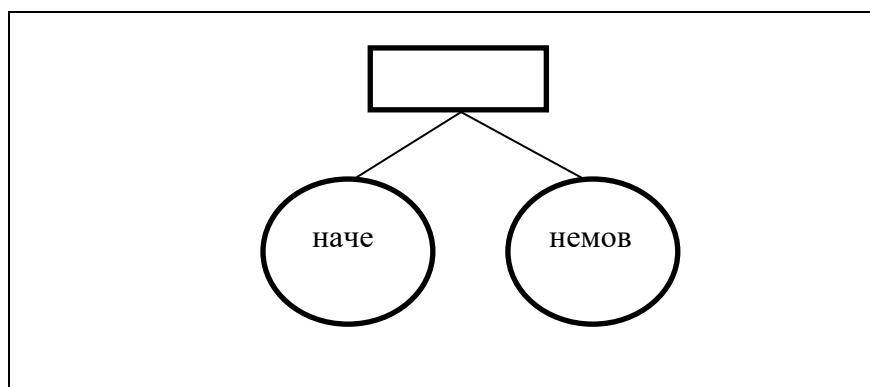
Наведемо схему до останнього речення:

Письменниця вдається також до використання речень з різночленною однорідною супідрядністю, в яких підрядні частини являються однофункціональними, однак уточнюють різні члени головної частини. Наприклад:

- Порівняльно-порівняльні:

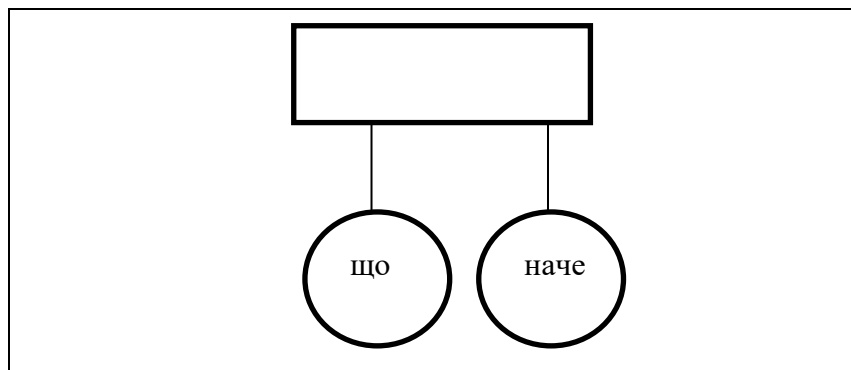
*Вона статечно, **наче** хтозна-як довго господарює вже, запрошує Дарку, **немов** якогось поважного гостя, у велику хату (27, с. 286).* Наведемо схему речення:

Вагомою синтаксичною домінантою творчості письменниці є використання речень з неоднорідною супідрядністю. Під цими конструкціями розуміємо структури, в яких дві-три-чотири та більше підрядних частин залежать від головної частини, проте мають різне значення, та пояснюють головну частину в цілому або ж один чи декілька її членів.

Поширене у творах Ірини Вільде є вживання речень з різночленною неоднорідною супідрядністю. Наприклад:

Народ у такому становищі, як ми, українці, під Польщею, мусить бути готовий до того, щоб у слушний історичний момент замістити всі пости державно-адміністративного апарату (26, с. 180). Звичайно друкарні Філіпчука, якщо можна вжити цього гучного слова, було далеко до того, що мав у себе Леон Зілінський (26, с. 182). В пам'яті виникають усі ремствування на румунській уряд, що їх чула в домі батьків, спогади про прикрі вісті, що їх після кожного першого привозив татко з Чернівці, неймовірні, жахливі історії рекрутів односельчан про знуцання в армії, самовільні, безкарні езекуції румунської жандармерії проти селян у самій Веренчанці, оті вічні візити татка до сигуранци, після яких часто мусив лягати на отоманку і приймати порошки від головного болю (27, с. 280). Навіть пес Циган, який, згідно з фізіологічними законами, мусив досить уже постаріти, зважаючи на недовгий собачий вік, був у Дарчиних очах таким самим, як і рік тому (27, с. 66). Крізь дрібне листя акації, що під нею стояла бабуся з Славочкою, просвічувало сонце, наче обсипало малу золотими горошками (27, с. 279). Наведемо схему останнього речення:

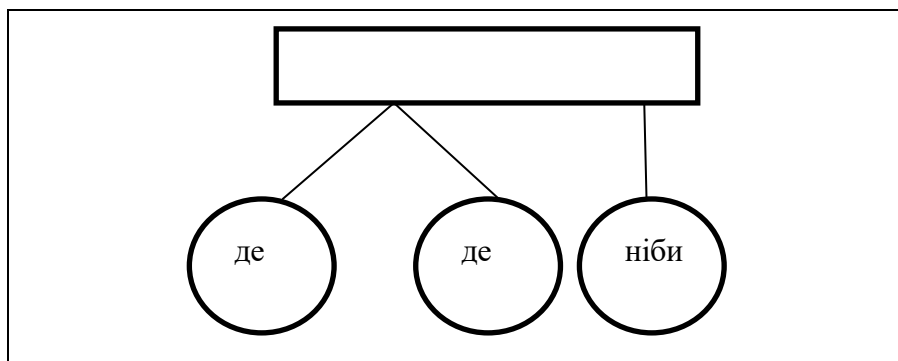

Письменниця вдається також до речень з комбінованою (при одночленною та різночленною) неоднорідною комбінацією: *Якби могла, то пальцями роздушила б його, наче комара (26, с. 279).*

Характерним для авторки є вживання структур з комбінованими вираженнями однорідної та неоднорідної супідрядності. Наприклад:

*Якби від цього стало легше татові, **якби** це могло мати якесь моральне значення для нього, то вона ладна була б узяти його під руку, піти з ним на найбільшу Панську вулицю увечері, **коли** там проходжується багато шикарних пань і панів, і говорити кожному з них. Діти забігають перед Марічкою, навперебій показують, **де** що розцвіло, **де** що доспіло, **ніби** вона справді повернулася додому з якоїсь далекої дороги (26, с. 209).*

Наведемо схему до останнього речення:

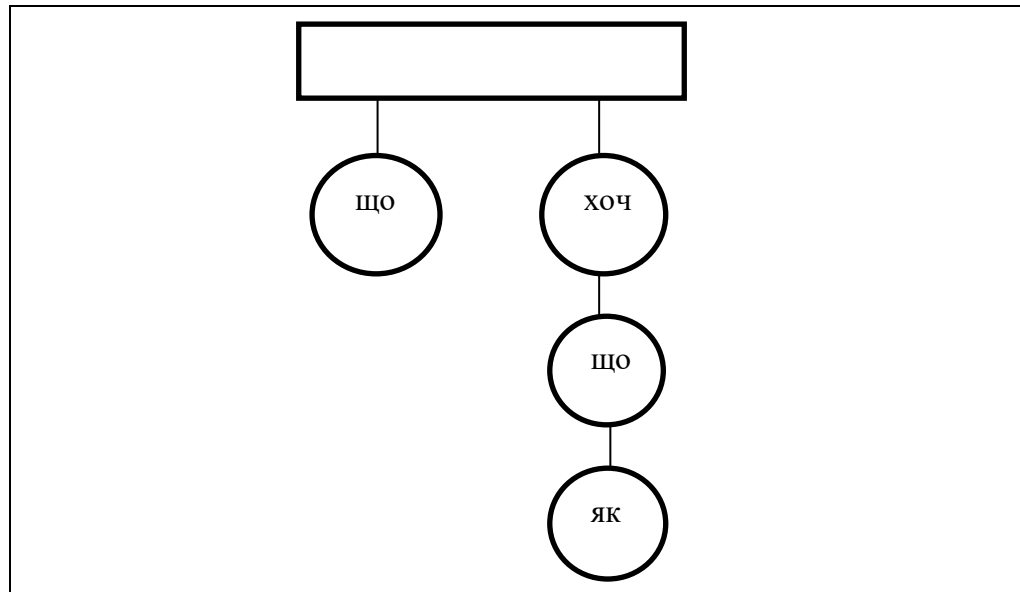

Важливою домінантою синтаксису Ірини Вільде є поєднання конструкцій з послідовною підрядністю та супідрядністю.

Письменниця доволі часто вживає конструкції з неоднорідною супідрядністю та послідовною підрядністю:

*Усі, **хто** прийде дивитися на виставу, пізнають, **що** Оксану грає дочка директора Данилюка, **яка** вчиться у Відні й тому не володіє, **як** має бути, українською мовою (26, с. 305). Він навмисне розпускав чутки, **що** його син вчиться на пана у Львові, **щоб** ніхто не знав, **що** я в тюрмі сидів... (26, с. 177). Ольга не могла дивитись на той балаган, **що** творився в їхньому домі, і вийшла з хати, **хоч** і гризла її совість, **що** там вона потрібна так, **як** ніколи, і, напевно, всі нетерпляче чекають її (26, с. 198).*

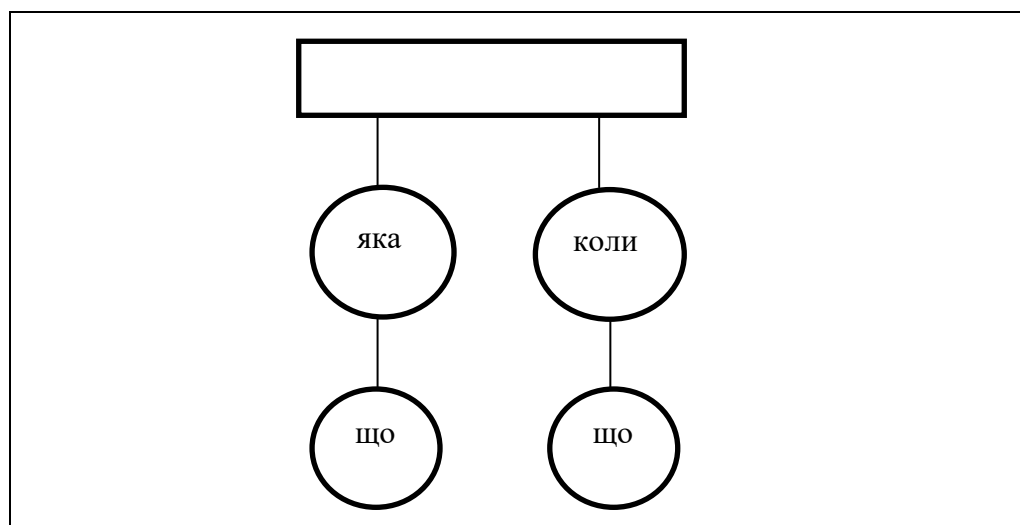
Наведемо схему останнього речення:

У цьому реченні можемо спостерігати, що до головної частини входить дві частини з неоднорідною супірядністю. В другій підрядній частині розвивається послідовна підрядність з різними семантико-синтаксичними зв'язками.

*Безперечно, це було б мило з боку Лялі, **яка** запідозрила Дарку, **що** та грає на інструменті, **коли** б не те, **що** Ляля забула минулорічну історію з музикальністю Дарки (27, с. 292).*

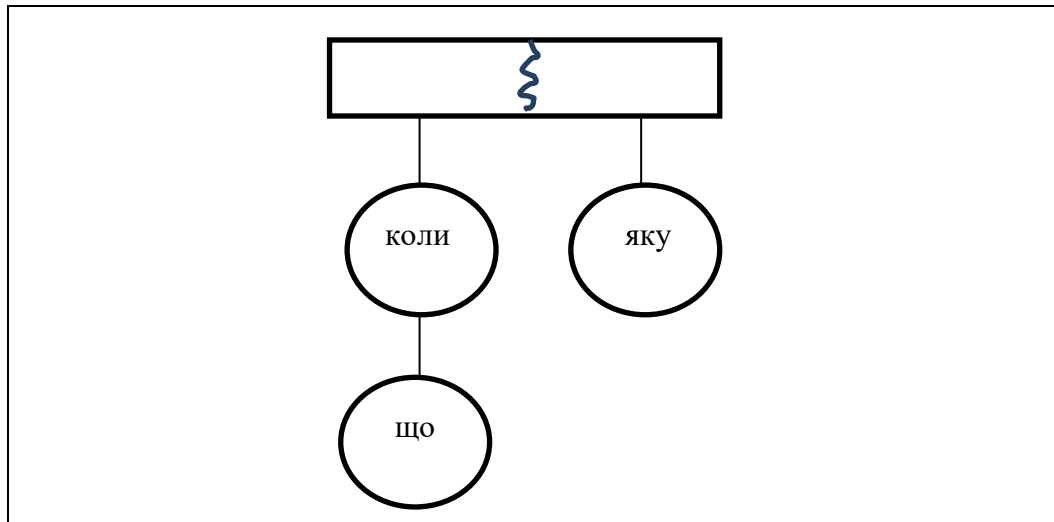
Наведемо схему речення:

До головної частини входять дві частини з неоднорідною супірядністю, з яких розвивається послідовна підрядність.

Інколи вечором, коли сон знемагав Дарку так, що власне ліжко здавалося човником на хвилях, уявляла вона собі листівку з голубком, яку вона повинна одержати в день народження (27, с. 292).

Наведемо схему речення:

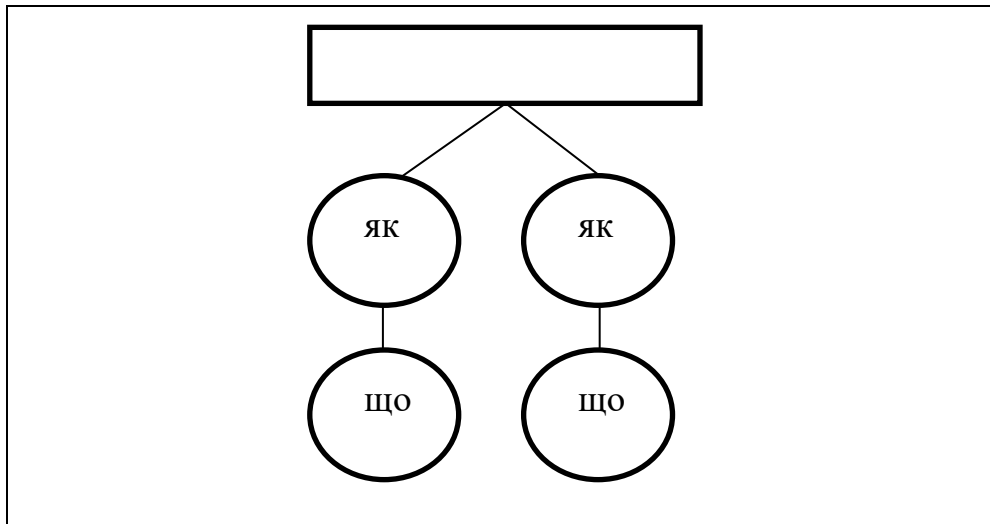

Знову ж таки у цьому реченні до головної частини входять дві частини з неоднорідною супідрядністю, також з першої підрядної частини розвивається послідовна підрядність.

Вагомою синтаксичною домінантою прозових творів Ірини Вільде є часте вживання речень з послідовною підрядністю та однорідною супідрядністю. Розглянемо декілька речень:

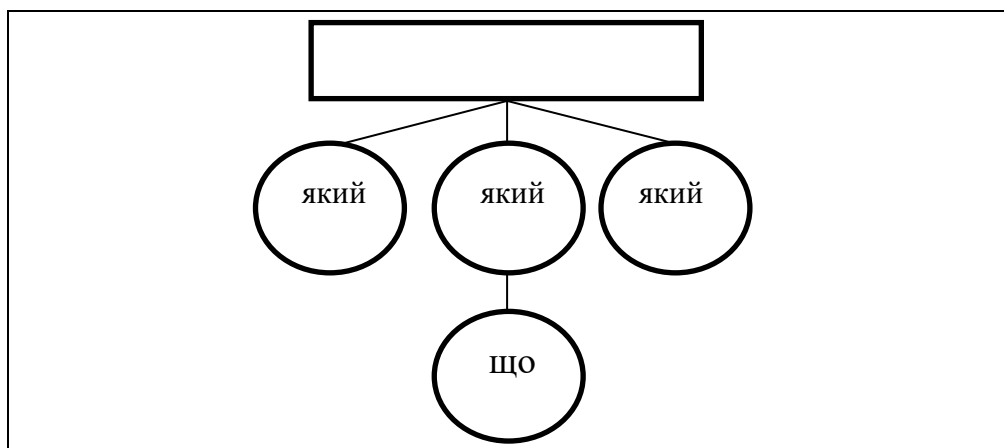
Мама не захоче пригадати, як Дарка захищалася від тих коньків, що їй подарував їй татко за добре свідоцтво, як вона мало не відхворіла того синього светра, що мама їй власноручно виплела (27, с. 227).

Наведемо схему речення:

Ірина Вільде цікаво вибудовує структуру речення, оскільки можемо спостерігати те, що як до головної частини належать дві з'ясувальні частини з однорідною супідрядністю, до яких приєднуються дві послідовні частини, з яких і перша і друга є означальними.

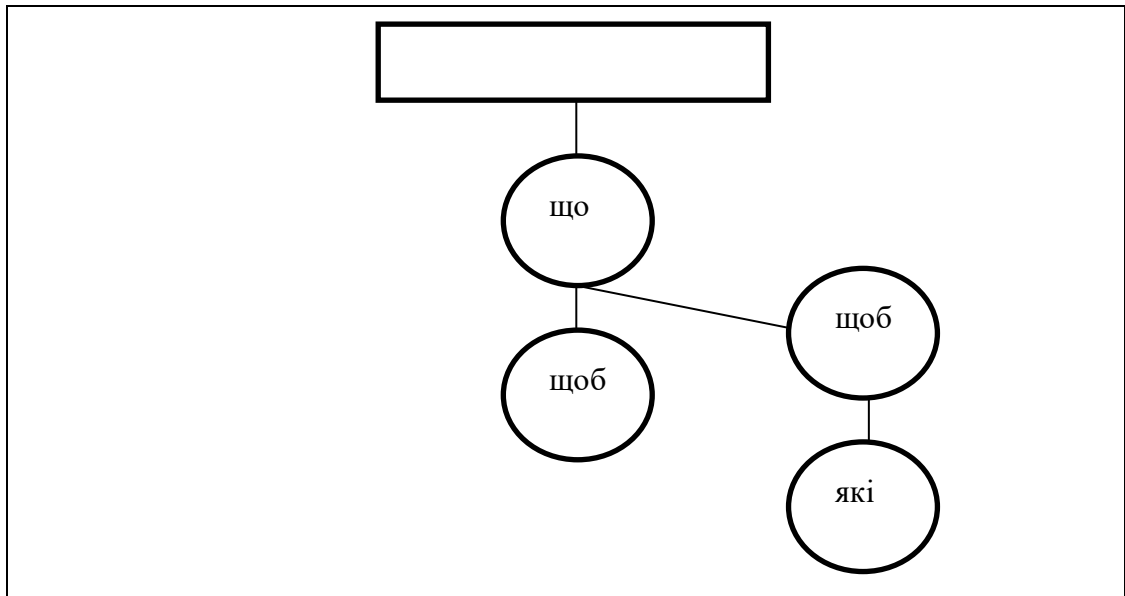
Вдячність до вчителя Іванкова, який дозволив їй приходити сюди, який зрівняв її з тими всіма, що їх доля обдарувала слухом, який хоче людину зробити з неї (27, с. 227).

Подана структура має доволі цікаві особливості, оскільки містить у своєму складі три означальні частини із однорідною супідрядністю, а також послідовну, зокрема з'ясувальну частину, що утворилася від другої підрядної частини.

Спокуса така велика, що Дарка відвертає голову вбік, щоб не чути цього голосу, щоб не бачити тих очей, які так багато обіцяють (27, с. 212).

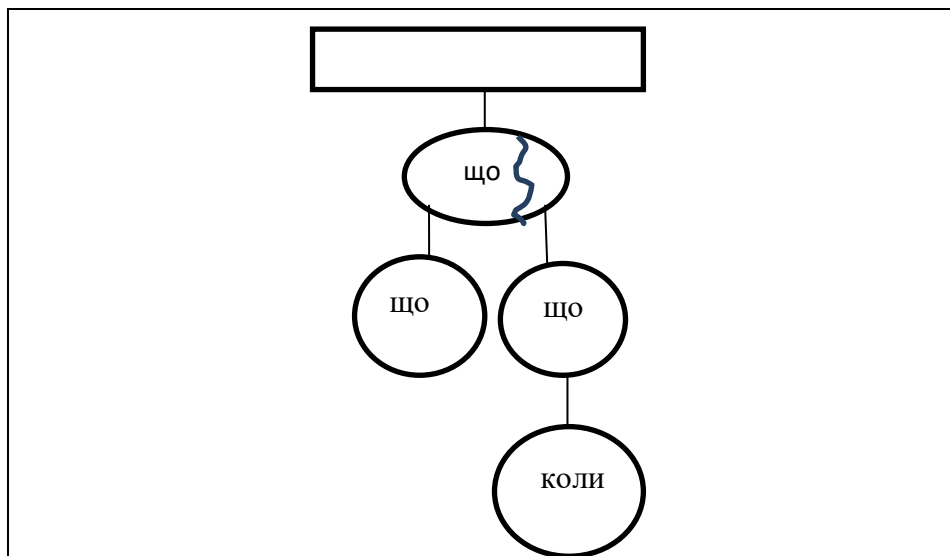
Наведемо схему речення:

Проаналізуємо наведену схему речення. Отож, у конструкції спочатку утворюється послідовний зв'язок, далі розвивається однорідна супідрядність і в кінці знову розгортається послідовний зв'язок.

*Здавалося їй, **що** всі оті високі слова, **що** чула вона їх на зібранні самоосвітнього гуртка, про любов і працю для народу зводяться до нуля, випаровуються, **як** камфора, від того, **що** в них повний погріб картоплі тоді, **коли** село (а це ж народ, так чи ні!) терпить таку нестачу її (27, с. 233).*

Наведемо схему речення:

Наведена структура складається із з'ясувальної послідовної підрядності, яка переходить у дві неоднорідні супідрядності, зокрема з'ясувальні, в яких

третя неоднорідна супідрядність розгортає послідовну супідрядність, а саме часову.

Отже, проаналізувавши різноманітні типи ускладнених складнопідрядних речень, можемо підсумувати те, що цей вид є безперечно важливою домінантою творчості письменниці, оскільки Ірина Вільде використовує у художніх творах різновиди цих структур, урізноманітнюючи їх семантико-синтаксичними відношеннями. Варто відзначити те, що авторка найчастіше вживає речення з послідовною неоднорідною підрядністю та неоднорідною супідрядністю. Рідше письменниця використовує речення змішаного типу.

2.3. Ускладнені складні безсполучникові речення

Важливу роль синтаксичної домінанти у творчості Ірини Вільде відіграють ускладнені складні безсполучникові речення.

Науковець К. Ф. Шульжук визначає ускладнені безсполучникові речення як структури, що „складаються з трьох і більше предикативних одиниць і являють собою багатокomпонентні безсполучникові утворення, частини яких можуть перебувати між собою у відношеннях однорідності або неоднорідності” [143].

Дослідник О. С. Мельничук підкреслював те, що „наявність у мові значної кількісної переваги сполучникових складносурядних і складнопідрядних речень над реченнями безсполучниковими зумовила зближення відповідних смислових різновидів безсполучникових складних речень за чисто семантичними (не граматичними) ознаками з сполучниковими реченнями – складносурядними чи складнопідрядними. Але й у цих умовах цілковите ототожнення багатьох прикладів безсполучникових складних речень з певними синтаксичними різновидами сполучникових складних речень, особливо складнопідрядних, виявляється неможливим” [93].

Саме тому вагомим чинником ускладненості складних безсполучникових речень, на думку дослідниць Н. В. Гуйванюк та О. В. Кульбабської, є

„поєднання предикативних частин відкритої та закритої структури з властивими їм семантико-синтаксичними відношеннями” [47]. Цим конструкціям притаманні „структурні і семантичні особливості, що не завжди реалізуються в елементарних безсполучникових реченнях” [47].

У прозових творах Ірина Вільде вживає ці конструкції не часто, оскільки більшість речень містять сполучні засоби. Однак, використання ускладнених складних безсполучникових речень теж виразно виділяється в художніх текстах.

Показовим у прозі письменниці є поєднання в реченнях семантико-синтаксичних відношень при недиференційованому безсполучниковому зв'язку. Розглянемо такі речення:

- *Його красне, — цісарським колись його замолоду прозивали дівчата із-за вроди, — обличчя зажурене* (26, с. 210). Спостерігаємо різноманітні семантико-синтаксичні відношення, зокрема єднальні та пояснювальні.
- *Один — до біса, другий — до ліса* (26, с. 179). У цьому реченні можемо віднайти часові та єднальні відношення, в якому дві частини можемо протиставити.
- *Майбутній санаторій треба рекламувати таким чином: народжується новий бастион українізму на цих землях — український санаторій* (26, с. 64). Ідіостиль Ірини Вільде активізує ускладнені складні безсполучникові речення з пояснювальними та зіставними відношеннями. Друга частина уточнює зміст третьої частини.
- *І загадав слова Каминецького: "Спроба втечі — і куля в спину"* (26, с. 377). Поширеними є також структури з домінувальними умовно-наслідковими відношеннями.
- *Це скидалося на гру в шахи: вона хід — він хід, причому ініціатива була за Катериною* (26, с. 424). Знову ж таки можемо спостерігати використання речень з пояснювальними відношеннями із стилістичною ознакою розмовності, а також із зіставно-протиставними відношеннями. Без

сумніву, такі типи речень урізноманітнюють синтаксичну структуру твору.

- *Ці, наприклад, збори відбуваються в якійсь малій, з низькою стелею кімнаті, до якої можна дістатися тільки з допомогою умовленого знаку – два коротких і один довгий стукіт у двері* (27, с. 223). Вагомим синтаксичним прийомом, до якого вдається письменниця, є використання речень із пояснювальними відношеннями та уточненням, яке виконує стилістичну функцію додаткового повідомлення.
- *Пан Локуїца так смішно розмовляє по-українському: замість «люди» він вимовляє тверде «л» – «луди», «лублу»* (27, с. 15). Ускладнені складні безсполучникові речення супроводжує також семантика розмовності уточнення.
- *Ще трохи – і він сам почне сумніватися: говорив він про ці речі чи тільки мав намір говорити про них?* (27, с. 141). У наведеному реченні Ірина Вільде відтворює різноманітні семантико-синтаксичні відношення, зокрема часові та пояснювальні.

Характерним для ідіостилію письменниці є комбінація таких поєднань відкритої та закритої структур:

- *Не припинялася й підготовка до вистави: дівчата шили шаровари, Улянич продовжував працювати над декораціями* (27, с. 315).
- *Тепер виразно відновилися ті враження: перед очима замиготіли чорно-жовті плями, уся кров, аж до краплинки, збігла з лиця і рук у ноги* (27, с. 210).
- *Він же не дитина, скаже: політикою не займаюся, гверів не закопував, панські маєтки не розносив, жінка в мене і двоє дітей, — чого панам треба від мене?* (27, с. 51).
- *Панни виглядали метеликами, крильця яких не втратили ще природного пилку: локони, бантики, рюшики на платтях, пудра на носиках, ба навіть живі, бездоганно свіжі квіти у косах* (27, с. 77).

Порівнюючи сполучникові речення з безсполучниковими, варто підкреслити те, що саме другі виділяються виразнішою емоційно-експресивною інтонацією.

Можемо підсумувати, що незважаючи на те, що у прозовій мові письменниці переважають речення зі сполучниковим зв'язком, структури із недиференційованим безсполучниковим зв'язком є важливою синтаксичною домінантою творчості Ірини Вільде.

2.4. Характеристика засобів зв'язку складних синтаксичних конструкцій.

У складних реченнях з одним типом синтаксичного зв'язку письменниця використовує найрізноманітніші семантико-синтаксичні відношення, які збагачують структуру її творів. Спостережено: синтаксуючи складну ускладнену конструкцію Ірина Вільде використовує різні види сполучних засобів з неоднаковою частотністю. Оскільки у романах авторки ускладнені складносурядні речення функціонують не часто, то відповідно сполучних засобів значно менше. У романі «Повнолітні діти» письменниця використовує такі елементи сурядного зв'язку: **а** (23%), **або** (5%), **ні...ні** (14%), **і** (27%), **але** (14%), та у значенні – **але** (18%).

Наприклад: *Стефко щось запитав, але язик її від хвилювання заплутався, і вона не могла відповісти йому до ладу* (27, с. 277).

У романі „Сестри Річинські” на 50 сторінках віднаходимо значно менше сурядних елементів: **а** (27%), **і** (20%), **ані...ані** (13%), **то...то** (13%), **але** (27%).

Наприклад: *А ви, Мартинчук, і ви, Загайчик, розумієте більше від інших, але вам хочеться пустити парохів шпильку під бік, і все!* (26, с. 168).

Порівняймо частотність вживання сурядних сполучників зв'язку на матеріалі двох текстів:

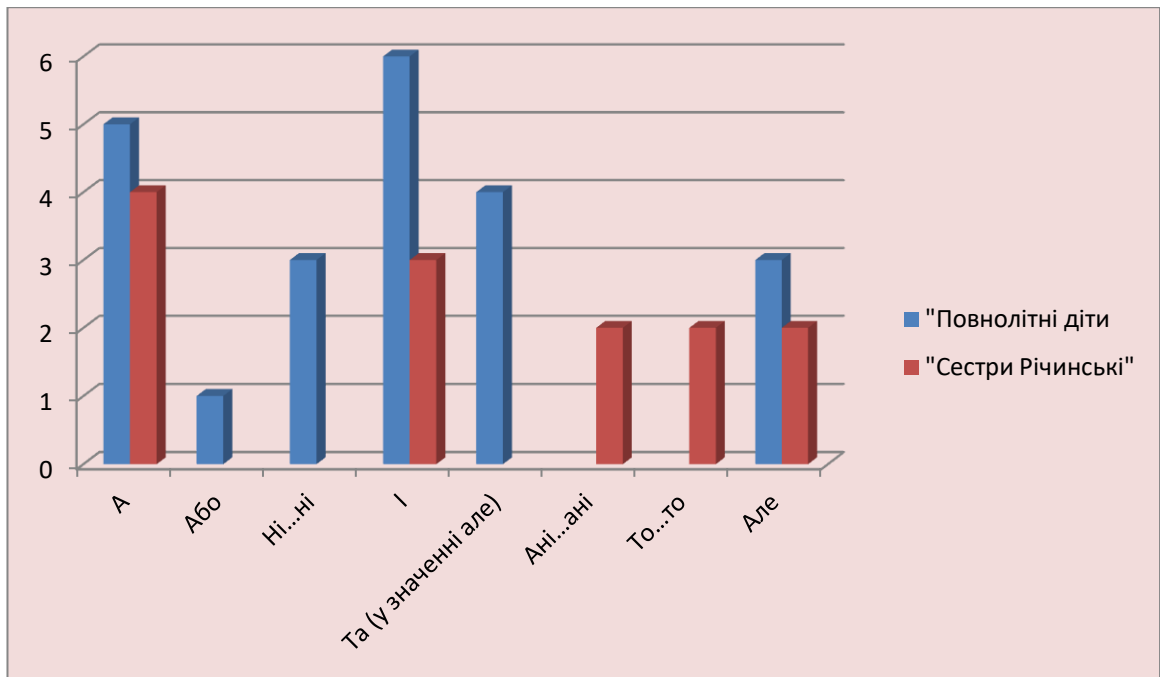

Рис. 2. 1. Порівняльний аналіз кількісного співвідношення сполучників сурядного типу

Подаємо реєстр сполучних засобів ускладнених складносурядних речень у Додатку А.

У творах Ірини Вільде поширені сполучники підрядності, які значно збагачують синтаксичні структури та передають різноманітні семантико-синтаксичні відношення. У романі „Повнолітні діти” спостерігаємо функціонування таких сполучних елементів: **як** (21 %), **що** (38%), **щоб** (5 %), **якщо** (1%), **бо** (3%), **наче** (4%), **ніби** (3%), **коли** (7%), **якби** (3%), **які** (3%), **яка** (3%), **який** (5%), **немов** (1%), **хоч** (3%). Отож, найчастіше авторка вживає сполучники „**як**” та „**що**”. Наприклад: *Я вам говорю заздалегідь, **що** так платити Бронкові, **як** оплачує робітників Зілінський, я не зможу* (103, с. 194).

У романі „Сестри Річинські” Ірина Вільде використовує такі сполучні засоби: **що** (50%), **щоб** (10%), **якщо** (2%), **бо** (4 %), **як** (11%), **ніби** (4%), **коли** (9%), **який** (4%), **яка** (4%), **які** (2%), **хто** (3%).

Порівняймо частотність вживання сурядних сполучників зв’язку на матеріалі двох текстів:

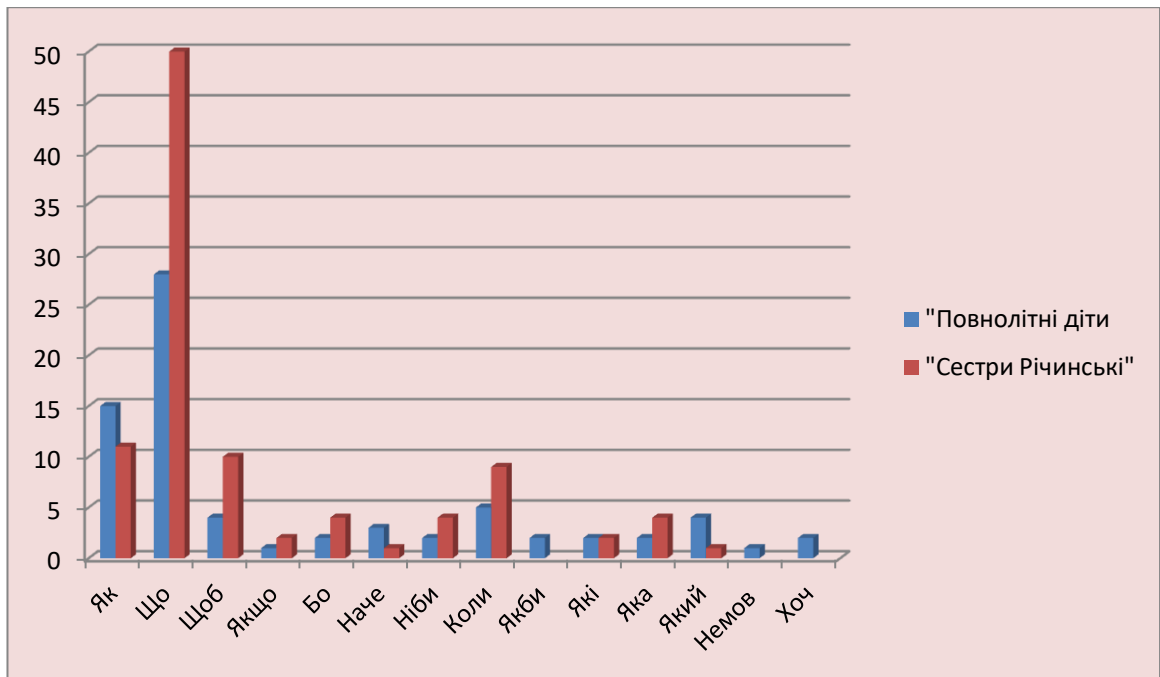

Рис. 2. 2. Порівняльний аналіз кількісного співвідношення сполучників підрядного типу

Можемо простежити, що половина конструкцій містить у своєму складі сполучник „що”. Наприклад: „Суд має переконання, **що** свідки повністю не говорять правду”, „суд має переконання, **що** підсудний винний у вчиненні злочину” (хоч всі факти можуть суперечити цьому переконанню), „суд має переконання, **що** свідок робить зізнання під тиском суб’єктивних чинників” (26, с. 214).

Часто сполучник „що” функціонує в реченнях, виражаючи атрибутивну семантику: *Нестор ковзнув очима по її грудях, **що** стирчали, як роги* (26, с. 222). *Ольга не могла дивитись на той балаган, **що** творився в їхньому домі, і вийшла з хати, **хоч** і гризла її совість, **що** там вона потрібна так, **як** ніколи, і, напевно, всі нетерпляче чекають її* (26, с. 198).

Серед зафіксованих одиниць виявлено невелику частотність сполучних засобів у творах: „**що**” (15%) , „**котрий**” (14%), „**як**” (25%), „**який**” (7%), „**коли**” (7%), „**чим**” (5%) – „Повнолітні діти”; „**що**” (51%), „**який**” (7%), „**як**” (16%), „**коли**” (14%), „**котрий**” (12%) – „Сестри Річинські”.

Отож, інколи авторка використовує у ролі сполучника виступає сполучне слово, зокрема відносний займенник – „**котрий**”:

Думав, що то такі цвіти, котрі в'януть і у воді відживають наново (26, с. 328). Після трьох років цієї біганини з вексями й гонитви за грошем, коли здавалося, що підприємство, щасливо перебравшись через вовчі ями, з котрих кожна загрожувала продажею з молотка, вибралося на битий шлях, Філіпчукові в голову стрельнула нова ідея (26, с. 186).

Також, письменниця вживає сполучне слово „коли”:

Інколи вечором, коли сон знемагав Дарку так, що власне ліжко здавалося човником на хвилях, уявляла вона собі листівку з голубком, яку вона повинна одержати в день народження [27, с. 3].

Доволі рідко можна спостерігати вживання сполучного слова „чим”:

Чим, хай хтось скаже, чим різниться тепер її мама від Олени, що мала дитину з парубком? (27, с. 47).

Реєстр сполучних засобів ускладнених складнопідрядних речень подаємо у Додатку Б.

2.5. Порівняльна характеристика складних ускладнених речень на матеріалі романів «Повнолітні діти» та «Сестри Річинські»

Проаналізувавши різновиди складних ускладнених речень з одним видом синтаксичного зв'язку, зокрема ускладнених складносурядних, ускладнених складнопідрядних та ускладнених безсполучникових структур, можемо відзначити, що ці конструкції є важливою ознакою індивідуального стилю письменниці, оскільки Ірина Вільде урізноманітнює свої художні твори, використовуючи ці структурні одиниці з різними семантико-синтаксичними відношеннями.

Аналізуючи складні ускладнені речення з одним типом синтаксичного зв'язку, ми схарактеризували кількісне співвідношення складних ускладнених речень на матеріалі творів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”. Так,

опрацювавши 50 сторінок обох текстів, виокремили найпоширеніші типи речень.

Художні тексти письменниці містять різноманітну структуру складних ускладнених речень з одним видом синтаксичного зв'язку, які виявляють неоднакове кількісне співвідношення на різних етапах творчості авторки. На частотність функціонування багатокomпонентних речень безперечно впливає не тільки обсяг тексту, але також його зміст.

Опис Буковини часів румунсько-боярської окупації та розповідь про головну героїню Дарину Попович у романі «Повнолітні діти», історія про родину греко-католицького священика Аркадія Річинського – важливою частиною цих розповідей є багатокomпонентні речення з різними видами зв'язку.

У романі «Повнолітні діти» функціонує 52 синтаксичні одиниці зі складними ускладненими реченнями з одним видом синтаксичного зв'язку, з яких 15 – ускладнені складносурядні речення (29%); 29 – ускладнені складнопідрядні речення (56%); 8 – ускладнені безсполучникові речення (15%).

У романі «Сестри Річинські» на 50-ти сторінках зафіксовано 63 синтаксичні одиниці. Серед яких 7 – ускладнених складносурядних речень (11%); 43 – ускладнених складнопідрядних речень (68%); 13 – ускладнених безсполучникові речення (21%).

Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць з одним видом синтаксичного зв'язку подаємо також у *Додатку В*.

Порівняймо частотність вживання складних ускладнених речень з одним видом синтаксичного зв'язку на матеріалі двох текстів:

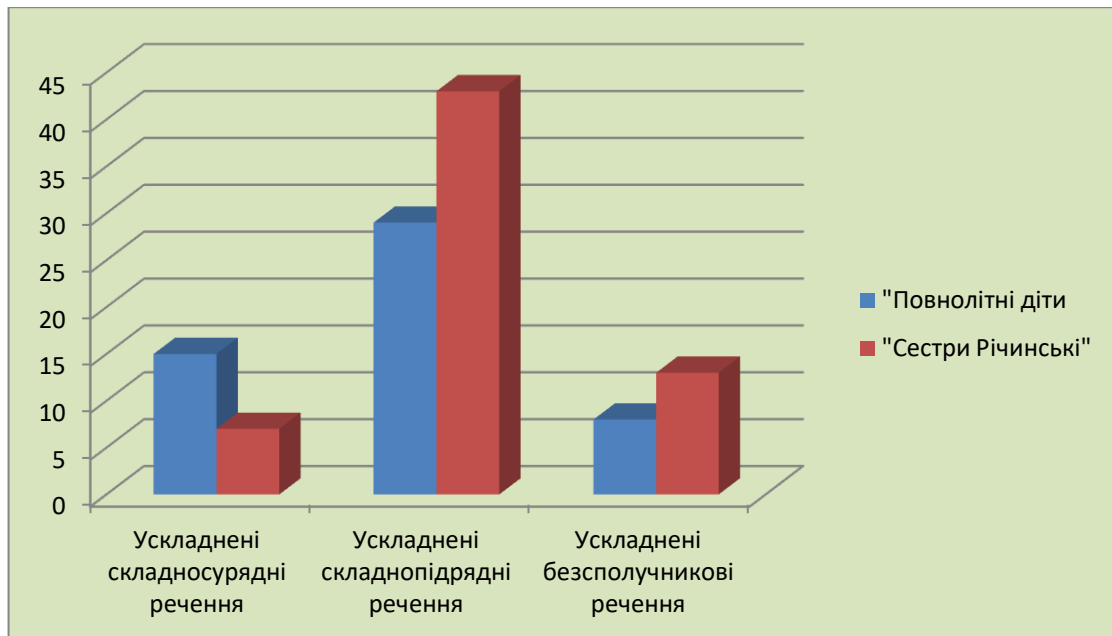

Рис. 2.3. Порівняльний аналіз кількісного співвідношення речень одним видом синтаксичного зв'язку

Отож спостерігаємо велику частотність уживання ускладнених складнопідрядних речень в обох прозових творах, які становлять більшу поливину серед цих різновидів. Тільки один з типів ускладнених складних речень, а саме ускладнені складносурядні речення у романі „Повнолітні діти”, використовується частіше, ніж у романі „Сестри Річинські”. Оскільки Ірина Вільде часто використовує у своїх прозових творах ускладнені складні речення з одним типом синтаксичного зв'язку, вважаємо, що ці структури є важливою синтаксичною домінантою творчості авторки та одним із складників формування ідіостилі письменниці.

2.6. Висновки до розділу 2

Здійснивши порівняльний аналіз складних синтаксичних конструкцій на матеріалі романів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”, ми дійшли висновку, що ці конструкції є важливою ознакою індивідуального стилю Ірини Вільде. Використовуючи ці конструкції, письменниця має змогу передати найрізноманітніші відношення з додатковими відтінками значень, засвідчити

інтелектуальність авторської оповіді. Фактичний матеріал довів, що письменниця найчастіше вживає сполучники: *а... але; але...а; ні...ні*.

Серед речень з одним типом синтаксичного зв'язку Ірина Вільде найчастіше використовує ускладнені складнопідрядні речення з послідовною підрядністю та неоднорідною супідрядністю, у яких маркерами семантико-синтаксичних відношень є сполучні засоби – підрядні сполучники та сполучні слова. Рідше авторка використовує ускладнені складносурядні та ускладнені складні безсполучникові речення.

Спостерігаємо істотну частотність уживання ускладнених складнопідрядних речень в обох прозових творах, які становлять більшу частину серед цих різновидів. Тільки один із типів ускладнених складних речень, а саме ускладнені складносурядні речення в романі „Повнолітні діти», використовується частіше, ніж у романі „Сестри Річинські”.

РОЗДІЛ 3

СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ ЗРІЗНИМИ ВИДАМИ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ДОМІНАНТА ПРОЗОВОЇ МОВИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ

3.1. Складні ускладнені речення із сурядним та підрядним зв'язками

Структури із сурядним та підрядним зв'язками є провідним типом серед речень з різними видами синтаксичного зв'язку.

Дослідник П. С. Дудик залежно від характеру зв'язку виділяє „складні речення із сурядним і підрядним сполучниковим зв'язками та складні речення із сполучниковим та безсполучниковим зв'язком” [1, с. 306].

К. Ф. Шульжук визначає ці конструкції „полізв'язками” та поділяє їх на два види:

- 1) Речення із складносурядною структурною основою;
- 2) Речення із складнопідрядною структурною основою [143; 47, с. 41].

Отож, проаналізуємо цей тип складних синтаксичних конструкцій на матеріалі творів Ірини Вільде „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”.

3.1.1. Речення із складносурядною структурною основою

Характерною домінантою творчості авторки є використання речень з провідною сурядною частиною та звичайною підрядністю:

Дарка слухала, слухала його теревені, а далі повернулася до нього спиною і стала роздивлятися краєвиди, що пропливали за вікном (27, с. 279). Скінчився й другий день, а вдома, здається, забули про те, що всі учні у цілому світі в кінці шкільного року одержують табелі з оцінками (27, с. 280). Було колись мамине, а тепер моє, бо більше дівчат уже в нас нема (27, с. 288). Дехто залишився біля неї, а решта таки посунула, куди прямувала (26, с. 210). Привела Мартинчучка дочку додому, але й на думку їй не спало, що з дівчиною сталося чудо й вона видужала (26, с. 209).

У прозових творах письменниці органічно поєднує речення з провідною сурядною частиною та послідовною неоднорідною підрядністю:

Поцадиш його, а він, вирвавшись на волю, віддячить тобі тим, що знищить тебе ще з більшою осканеністю, ніж зробив би це перед тим (27, с. 266). Не читав Донцова, а знає, прошу я вас, що ніщо так не гартує характеру, ніщо так не виробляє... ну... ну... вольові якості у людини, як саме боротьба з перешкодами (26, с. 184). Він хоч сам ніколи не був власником друкарні, та з досвіду своїх принципалів знав, що коло клієнта ходили, як коло розбитого яєчка (26, с. 176).

Художні твори письменниці містять структури з провідною сурядною частиною та послідовною однорідною підрядністю:

Дарка погодилась, але виразно підкреслила, що згоджується тільки тому, що її просить Улянич (27, с. 306). Вони не тільки читали п'єсу, але, виявляється, вчитали в ній і те, чого не було написано і що хотіли приховати перед оком сигуранци автори протесту (26, с. 315).

Часом авторка вдається до використання речень із провідною сурядністю та неоднорідною супідрядністю:

Пішов до ксьондза, а той йому каже, що дівка Мартинчуків записана у книгах не Марічка, а Йосафата, а Дмитро як те вчув, як згидилася йому дівка, так і відступив від весілля (26, с. 205).

3.1.2. Речення зі складнопідрядною структурною основою

Важливою синтаксичної домінантою творчості Ірини Вільде є складні ускладнені речення з провідною підрядною предикативною частиною та сурядністю. Наприклад:

Лідка дуже добре знає, що Дарка так само ніколи не бачила моря, як і вона, але їй вигідно тепер так запитати (27, с. 268). Всі зрозуміли, що букет повинен був одержати керівник класу після офіційної частини, але тепер ці півонії були єдиною силою, яка могла в якійсь мірі втихомирити гнів Мірчука (27, с. 272). Звичайно, що подушка знайдеться, але Дарка не хоче залишати

жодного завдатку, **бо** ні за які гроші не хоче тут жити після канікул (27, с. 277). Мамця говорила, **що** Санда зразу не хотіла йти за нього, **але** коли виявилось, **що** у молодого є повен льох картоплі, то погодилася вийти за нього (27, с. 285). Треба, **щоб** вона або сильно зраділа, **або** чимсь дуже засмутилася, **чи** несподівано налякалася чогось (26, с. 206). Поб'ють, бігме, поб'ють, **бо** ж сльози падають не на камінь, **а** на чиюсь голову (26, с. 206). Петро гримає на жінку, **щоб** напилася холодної води, **бо** ще люди побачать та придумують собі, **що** видужала дочка, а захворіла мати (26, с. 206).

Можемо простежити, що для наведених речень характерні найрізноманітніші комбінації синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень.

Дослідниці Н. В. Гуйванюк та О. В. Кульбабська наголошують на важливості „відкритих та закритих рядів сурядних предикативних частин, що впливають на кількісний вияв і довжину структури складної синтаксичної конструкції” [47, с. 39].

Серед конструкцій за характером внутрішнього та зовнішнього рівнів членування виокремлюють такі типи:

- Речення із сурядним зв'язком відкритої структури та підрядності;
- Речення із сурядною структурною основою.

Наприклад: *Носик, очі, розріз уст набрали вже окресленої форми, і тепер зовсім певно можна було сказати про Славочку, що вона батьків портрет* (27, с. 279). *Ніхто з місцевої інтелігенції не надягав у селі капелюха, і тому Ляля здалася Дарці не живою людиною, а примарою, яка зійшла з журналу мод* (27, с. 291).

- Речення з підрядною структурною основою, як-от:

Свої не дивувались, бо знали його як дивака, але чужі знизували плечима і перешиптувались, що тільки десь у глухій провінції ще можуть водитись такі щирі, смішні люди (26, с.221).

- Речення із сурядним зв'язком закритої структури та підрядності;
- Речення із сурядною структурною основою.

Наприклад: *Він теж не раз, а сто разів за комуністів, але він завжди відпекається і заперечить, коли цей комунізм загрожуватиме чим-небудь небезпечним його синові* (26, с. 197).

- **Речення з підрядною структурною основою.**

Наприклад: *Але я маю надію, що за ті чотири роки, що Бронко вчитиметься в мене, я підтягну друкарню, а там старий розщедриться, підкине грошенят, і все буде ол райт, прошу я вас* (26, с. 183).

Варто відзначити те, що в розгорнутих структурах із підрядністю та сурядністю може бути декілька підрядних та сурядних частин, які утворюються в блоки в середині багатокomпонентного речення:

А коли в учениці знижена оцінка з румунської мови, то цілком логічно, що їй треба було знизити бал і з історії та географії, тобто з предметів, які викладаються цією мовою (27, с. 276). *Напевно, ні татко, ні бабуся, що бачать маму день у день, не помітили цього, але Дарчині очі вловили вже цей перший сигнал старості, що наближалася до мами* (27, с. 280). *З цього легко було зробити висновок, що все те, що було між ними минулого літа, Данко не те що забув, ні, такою бездушною колодою він ніколи не був, а просто вважає за дитячу гру, звичайну собі кіндерлібе* (27, с. 303). *Орестові Білинському здалося, що Річинська, незважаючи на присутність дочок і маси родичів, які товпилися біля неї, почував себе не тільки самотньою, але й покинутою* (27, с. 218). *Але я маю надію, що за ті чотири роки, що Бронко вчитиметься в мене, я підтягну друкарню, а там старий розщедриться, підкине грошенят, і все буде ол райт, прошу я вас* (26, с. 183). *Це все, що знав Завадка про батька, а про сина міг ще менше сказати, бо, власне кажучи, Костик на довгий час виїхав був з Нашого і десь тільки перед минулим роком повернувся до рідного міста* (26, с. 174). *А втім, чи тесть дав, чи Кость роздобув цю суму яким-небудь іншим способом, факт той, що підприємство серед загальної кризи розцвіло, і Завадка мусив визнати, що сьогоднішня молодь куди спритніша й заповзятливіша, ніж колись* (26, с. 174).

Отож, проаналізувавши використання ускладнених складних речень з сурядним та підрядним зв'язками, можемо зробити висновок, що ці конструкції доволі часто домінують у художніх текстах Ірини Вільде, зокрема найпоширенішим серед цих видів є речення з провідною підрядною частиною та сурядним зв'язком.

3.2. Складні ускладнені речення із сурядним та безсполучниковим зв'язками

Художні тексти Ірини Вільде відзначаються наявністю конструкцій із сурядним та недиференційованим безсполучниковим зв'язком. У цих структурах функціонують різноманітні поєднання семантико-синтаксичним зв'язком.

Основними типами цих конструкцій є:

- Речення з провідною складносурядною структурною основою;
- Речення з провідною безсполучниковою структурною основою:

Розглянемо кожен із зазначених підтипів.

3.2.1. Речення з провідною складносурядною структурною основою

Основний синтаксичний зв'язок між структурно-семантичними блоками – сурядний (рівноправний), а засіб зв'язку між предикативними одиницями – семантичні (однозначні) та асемантичні (багатозначні) сурядні сполучники.

Наприклад: *Ти вже не гнівайся, мамочко, і не називай мене невдячною, але я прошу: не треба нам ніякої вечірки* (27, с. 267). *Дарка вирішила ні про що не розпитувати в Стефка, але всю дорогу до вокзалу була в напруженні: їде з ними Данко чи не їде* (27, с. 277). *Приходиш додому пізно, втомлена уроками, й думаєш: завтра вже обов'язково напишу йому* (27, с. 293). *Прошу доторкнутися пальцем до них, і переконаєшся сама: природні* (27, с. 296). *Йому на зміну виростили три сини, але в синах, це – він вже може сьогодні сказати з певністю, – він розчарувався* (26, с. 214). *Колись молоді люди були скромні й*

поважали старших від себе, бодай за їхній життєвий досвід, **а** тепер підліток починає повчати тебе, сивого, – **а** яка рада на це? (26, с. 176). Завадка скося зиркнув на нього, **а** про себе подумав: „Що ж ти, небораче, повчаш мене моїми ж власними словами?” (26, с. 184). Філіпчук, прошу я вас, плив серед розбурханого моря на дірявім човнику, можна сказати, **а** ви, прошу я вас, ходили собі по березі **і** робили собі спортивну розвагу з мене: врятується чи не врятується? (26, с. 187).

3.2.2. Речення з провідною безсполучниковою структурною основою

Основний синтаксичний зв'язок між структурно-семантичними блоками – недиференційований, а засіб зв'язку між предикативними одиницями – різноманітна інтонація. Наприклад:

*Я кажу Данкові: **або** робім театр, **або** концерт, **або** ходім на прогулянку* (27, с. 292). *Дарка й тут розгадує її гру: Лялі хочеться перекинутися словом з Стефком наодинці, **а** тут, на очах у мами **і** біля хитрих сестричок, це неможливо* (27, с. 300). *Гірко посміхнулася й подумала: «Пливи собі місячним морем з дочкою префекта, **а** зі мною ходи по землі – щодня **і** всюди»* (27, с. 309). *Це так кожний хотів би: обікрасти людей, понакупувати всього жінці **і** дітям, взяти собі **і** вмерти, **а** по смерті оголосити себе банкрутом* (26, с. 217). *Ішли тепер – чоловіки попереду, **а** жінки неохоче плентались за ними* (26, с. 211). *Добре кажуть: пусти свиню за стіл, **а** вона й ноги на стіл* (26, с. 294).

Варто зазначити, що в конструкціях, які містять чотири та більше предикативних частини, інколи складно виділити провідну частину, оскільки такі речення формують складні взаємовідношення, як-от:

*Не могла дати собі ради з своїм психічним станом: зазнала кривди з боку Данка, **але** не збиралася мстити; почувала себе приниженою, **але** готова була простити йому; відчувала жаль до нього, **але** не мала на думці поривати з ним; була зла на нього, **але** не збиралася віддавати його іншій* (27, с. 454). *І от тепер: Коляска – на столі, **а** професор – класі* (27, с. 272). *Розлогий низький*

будинок з білими глиняними колонами війнув на Дарку спогадами дитинства: ось де народжувались і розпливались у небуття її й Орисьчині дитячі, а потім перші дівочі мрії...(27, с. 294). Філіпчук, прошу я вас, плив серед розбурханого моря на дірявім човнику, можна сказати, а ви, прошу я вас, ходили собі по березі і робили собі спортивну розвагу з мене: врятується чи не врятується? (26, с. 187).

Отож зазначений тип ускладнених складних речень функціонує не часто в художніх текстах письменниці, однак Ірина Вільде інколи урізноманітнює свою творчу спадщину цими конструкціями. Перед читачем постає важливе завдання – декодувати намір авторки і правильно зрозуміти висловлену складну думку.

3.3. Складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язками

Важливою синтаксичною домінантою творчості письменниці є речення з підрядним та безсполучниковим зв'язками, які Ірина Вільде доволі часто використовує у прозових текстах. Як і в попередніх видах, у цьому разі значну роль відіграє провідна частина в реченні. Здебільшого саме безсполучникова частина є вирішальною у виформуванні семантико-синтаксичних відношень у зазначених вище структурах. Розглянемо декілька прикладів, які використовує письменниця:

Притому ще одне: у тексті зазначено, що це п'єса з „козацького життя” (27, с. 315). Та хіба настрій — це сани, якими можеш повернути, куди захочеш? (27, с. 313). Софійка тут же пояснює: тим погано впливає, що він потім не може собі ради дати і буквально розум втрачає з туги за своїм селом (27, с. 309). І тут же пригадала слова Санди: „Любов дає щастя тільки тоді, коли й ми любимо” (27, с. 299). Як говорить Ніцше: хто плазує черв'яком, той хай не нарікає, що його розчавлять. (26, с. 177). В нас збереться троє українців – і вже маєш партію, яка стоїть в опозиції до десятиох існуючих...(26, с. 179).

Проаналізуємо речення: *Як говорить Ніцше: **хто** плазує черв'яком, **той** хай не нарікає, **що** його розчавлять* (26, с. 177). Конструкція складається з чотирьох структурних компонентів. Між двома структурно-семантичними блоками вжито провідний безсполучниковий зв'язок (розділовий знак на письмі – двокрапка). Блок А *Як говорить Ніцше* побудований за схемою простого речення, тоді як Блок Б ***хто** плазує черв'яком, **той** хай не нарікає, **що** його розчавлять* – за схемою складного ускладненого речення (із неоднорідною супідрядністю).

У художніх текстах домінують ускладнені складні речення, у яких визначальною є підрядна частина, ускладнена недиферційованим безсполучниковим поєднанням предикативних частин, як-от:

*Вона хоче проникнути крізь оті два чорно-білих блискучих скельця всередину цієї вертихвістки, **щоб** дізнатися нарешті, **хто** вона така: ворог чи просто дурепа ?* (27, с. 268). *З цього стало зрозумілим, **чому** підвищені оцінки в Лідки: обидві вони були черчеташками* (27, с. 274). *Від кого це Дарка чула, **що** борг вдячності – найважчий з боргів?* (27, с. 274). *Ви не вважаєте, **що** це трішки смішно: виходить заміж?* (27, с. 293). *Сама знала, бо Дарка більше ніж певна, **що** половина з того, **що** тут говорила Ориська, – витвір її фантазії* (27, с. 298). *Їх зустріч відбулася майже так, **як** Дарка бажала: ніхто не помітив, **якою** байдужою стала вона для Данка* (27, с. 303). *Був час, **коли** вірив словам Гука Грація, **що** "держава – це досконалий союз вільних людей для охорони права і для загального добра* (26, с. 214). *Не дурний вигадав, **що** пам'ять – найважчий ворог людині...* (26, с. 196).

Знову ж таки, у конструкції, яка містять чотири та більше предикативних частини, інколи складно виділити провідну частину, оскільки такі речення формують складні взаємовідношення:

*На жаль, мало кому пощастило так, **як** Лідці: Косован отримала такий самий табель, **який** і пророкував їй клас ще місяць тому* (27, с. 274). *Дарка добре знає, про **що** хоче запитати Стефко: він сумнівається у прихильності Лялі до себе й хоче, **щоб** Дарка заперечила йому, розвіяла його сумніви* (27, с.

274). Дарка добре знає, **про що** хоче запитати Стефко: він сумнівається у прихильності Лялі до себе й хоче, **щоб** Дарка заперечила йому, розвіяла його сумніви (27, с. 278). В кінці візиту виявляється, **що** Софійка не так приходила за рецептом квашення салату, **як** з проханням, **щоб** Дарчина мама переговорила по душі з Лялею: **що** вона думає, **які** її плани на майбутнє? (27, с. 310). Коли, зосереджені, **начеб** непричетні до того, **що** діється, ступили вони по церковних східцях, молитовні бабки почали вгадувати, **котра** з них – дружина покійного (27, с. 218). Подумав про Річинську, **яку** ніяк не міг в уяві пов'язати з вихованкою Ладиків, **як** про одну з своїх клієнток: повинна зайти до мене й порадитись, **бо** інакше заключають її ті горласті баби (27, с. 217).

Проаналізувавши цей тип структур, можемо зробити висновок, що письменниця також неодноразово використовує складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язком. Найчастіше вживаються конструкції з провідним безсполучниковим зв'язком.

3.4. Складні ускладнені речення із сурядним, підрядним, безсполучниковим зв'язками

Провідним видом складних синтаксичних конструкцій у прозових творах Ірини Вільде, зокрема в романах „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”, є речення із сурядним, підрядним, безсполучниковим зв'язками. Мінімальна структура цих речень зазвичай містить чотири компоненти. Однак зазначені конструкції виформовують надзвичайно розгалужені поєднання з різноманітними семантико-синтаксичними відношеннями, а також внутрішнім і зовнішнім рівнями членування.

Наприклад: *Я говорю вам щиро, і вам нічого образатися на мене: не гострять свої апетити, бо на весілля я вас все одно не запрошу* (27, с. 271). *Вона сказала собі: що професор не говорив би, його слова однаково не матимуть сили викреслити в її свідочстві «посередньо», а на це місце вписати «погано»* (27, с. 274). *Та зразу ж дорікає собі: добре так, як є, а то з нею могло*

б бути куди гірше (27, с. 278). Дарка не без болю ствердила, **що** цей батьків портрет є **і** гірким обвинуваченням життю: ось яким був колись наш татусь, **а** що ти з нього зробило, жорстоке життя (27, с. 279).

Доволі часто у творах буковинської письменниці можна спостерігати конструкції з п'ятикомпонентною структурою, як-от: **Що** ж таке особливе, таке незвичайне сказала їй Наталка, **а** проте – **як** підбадьорили, **як** підкріпили фізично, **як** піднесли морально Дарку її слова (27, с. 266). Може, підвищили їй з кількох предметів оцінки, **як** Лідці, **але** Лідка – черчеташка, **і** тому ніхто не дивується тим натягнутим „добре”, **а** Дарці за них треба бути вдячною директорові **і** тій собаці Мігалаке до гробової дошки (27, с. 275). Діти, зате **коли** я вже вийду заміж **і** матиму свої гроші, то присягаюся вам: хай мені циферблат скрутить на потилицю, **якщо** не дотримаю свого слова, – вона зробила хрест з пальців **і** тричі поцілувала його (27, с. 271). На лихо, Ляля при такому партнері ще **й** веде себе на сцені просто неможливо: **як** капрал, муштрує цього нещасного Петра, командує, **як** він повинен її обіймати, **як** пригортати до себе, **а** то й сама навалюється на нього його (27, с. 306). Більш войовничі стояли на тому, **щоб** зараз-таки заявити комусь з їмосциної фамілії, **що** або дають по злотому, **або** вони повертають з вінками у ворота – **й** гайда додому (26, с. 218). Чоловіки з родини покійного осторонь радилися відносно візників: **котрим** уже заплачено, **котрим** ще треба заплатити, **хто** з похоронних гостей піде пішки, **а** кого треба буде відвезти... (26, с. 219). Розповідають, **що** як умерли, то навіть не було за що їх гідно поховати, **а** ви кажете: „Лісничі дали їй придане!” (26, с. 216).

Прозовим творам притаманне поднання в реченні шести та семи компонентів, наприклад:

Потульніші були за те, **щоб** лише злегка натякнути: мовляв, спека така надворі, **а** вишнянський парох хоч обіцяв дати підводу під вінки, **але** слова не дотримав, **і** от довелося їх самим двигати (26, с. 217). Це не була **ані** логіка аргументів, **ані** пряма мова фактів чи буква закону, **а** просто – переконання суддів, **які** нікому не були зобов'язані пояснювати, **що** саме породило їхнє

переконав (26, с. 214). Пізніше переконався, **що** держава – це не тільки, **як** учили в університеті, територія, населення і публічна влада, **але** й знаряддя політичного панування однієї частини суспільства над другою, державного народу над національними меншостями; **а** проте боротись активно з цим злом не мав у собі сил (26, с. 214). Улянич поїде особисто до Заставної і переговорить з ними на розум: ніде – **ні** на афішах, **ні** в тексті п'єси – не сказано, **що** це переробка з поеми Шевченка, чому ж п'єса має підлягати законові про заборону творів поета? (26, с. 315).

Інколи письменниця вдається до використання таких громіздких структур:

*А оскільки тесть Костя все ще продовжував виховувати у своєму зятеві вольові якості, то створився якийсь запаморочливий коловорот: в одному місці позичалися гроші для того, **щоб** віддати їх у другому, **а** в третьому позичалися гроші для того, **щоб** віддати проценти в першому, **а** потім знову бралася позичка в першому джерелі – **і** так ланцюжком, ланцюжком без кінця (26, с. 186). Таж ви самі хотіли, **щоб** я записав у договір п'ятнадцять злотих на тиждень, **а** я збільшив на п'ять **і** тепер, – ну, я не розумію, **чи** ви п'яні, **чи** ви хворі, **чи** що з вами, – приходите, прошу я вас, **і** нападаєте на мене у моїй власній хаті **й** вимагаєте самі не знаєте чого (26, с. 193).*

Отже, можемо зробити висновок, що конструкції з різними видами зв'язку є надзвичайно поширеними у художніх творах письменниці. Здебільшого акторка використовує конструкції, які містять чотири компоненти у своєму складі.

3.5. Порівняльна характеристика складних багатокомпонентних речень на матеріалі романів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”

Схакрактризавши різновиди складних синтаксичних конструкцій, зокрема ускладнених речень з різними видами синтаксичного зв'язку, можемо констатувати, що ці конструкції є важливою синтаксичною домінантою

художньої творчості Ірини Вільде, оскільки письменниця доволі часто використовує ці структури з найрізноманітнішими семантико-синтаксичними відношеннями на означення часу, причини, умови, наслідку, мети тощо.

Аналізуючи багатокomпонентні речення, ми провели дослідження, у якому було визначено кількісне співвідношення складних синтаксичних конструкцій на матеріалі творів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”. Так, опрацювавши 50 сторінок обох текстів, визначили найпоширеніші різновиди речень.

Отож проза Ірини Вільде репрезентує різноманітну структуру багатокomпонентних речень (їх ще визначають як складні ускладнені речення), які виявляють неоднакове кількісне співвідношення на різних етапах творчості письменниці. Як уже йшлося і попередньому розділі, на кількісне функціонування багатокomпонентних речень безперечно впливає не тільки обсяг тексту, але також його зміст.

У романі „Повнолітні діти” функціонує 147 синтаксичних одиниць з ускладненими реченнями з різними видами зв'язку, з яких 65 – складні ускладнені речення із сурядним та підрядним зв'язком (44%); 33 – складні ускладнені речення із підрядним та безсполучниковим зв'язком (22 %); 18 – складні ускладнені речення із сурядним та безсполучниковим зв'язком (12 %); 31 – складні ускладнені речення із сурядним, підрядним безсполучниковим зв'язком (21 %).

Роман „Сестри Річинські” на 50-ти сторінках містить 170 синтаксичних одиниць. Серед яких 70 – складних ускладнених речень із сурядним та підрядним зв'язком (41%); 20 – складних ускладнених речень із підрядним та безсполучниковим зв'язком (12 %); 26 – складних ускладнених речень з сурядним та безсполучниковим зв'язком (15 %); 54 – складних ускладнених речень із сурядним, підрядним безсполучниковим зв'язком (32 %).

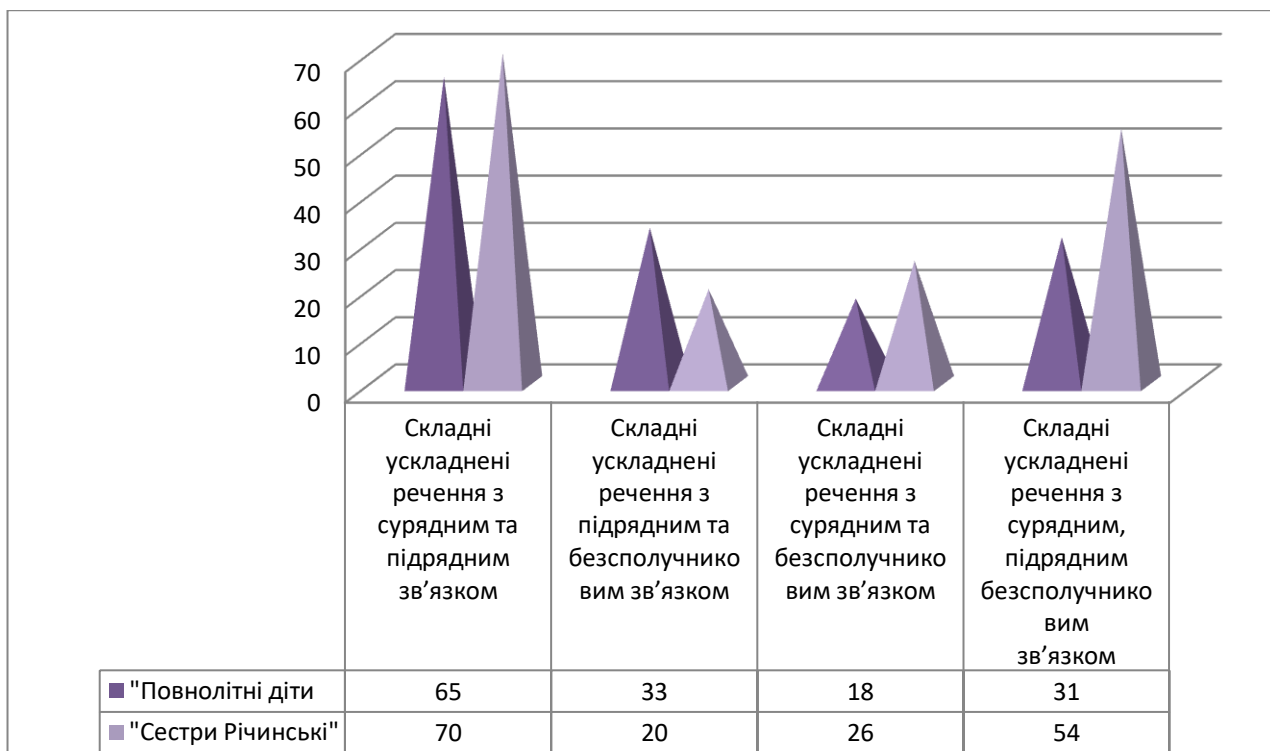

Рис. 2. 1. Порівняльний аналіз кількісного співвідношення речень одним видом синтаксичного зв'язку

Спостерігаємо в романі «Сестри Річинські» більшу частотність уживання складних багатокомпонентних речень. Тільки один з видів, а саме складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язком, використовується частіше в романі «Повнолітні діти».

Подаємо реєстр сполучних засобів ускладнених складнопідрядних речень у *Додатку Б*

Отже, можемо простежити більшу частотність уживання складних синтаксичних конструкцій у тексті романі „Сестри Річинські” порівняно з романом „Повнолітні діти». Тільки один з різновидів багатокомпонентних речень, а саме складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язками в романі „Повнолітні діти», домінує частіше, ніж у романі „Сестри Річинські”. Можемо обґрунтувати таку відмінність у кількісному співвідношенні синтаксичних одиниць двох романів тим, що один із них („Повнолітні діти”), написаний швидше, і письменниця тільки починила формувати свій ідіостиль, а тому вже в другому романі („Сестри Річинські”),

який написаний декілька років пізніше, спостерігаємо всю різнобарвність багатокomпонентних структур, які, безперечно, є синтаксичними домінантами індивідуального стилю письменниці.

3.6. Висновки до розділу 3

Опрацювавши художні тексти, можемо зробити висновки, що проза Ірини Вільде репрезентує різноманітну структуру багатокomпонентних речень, які виявляють неоднакове кількісне співвідношення на різних етапах творчості письменниці.

Проаналізувавши вживання ускладнених складних речень із сурядним та підрядним зв'язком, констатуємо, що ці структури доволі часто домінують у художніх текстах, зокрема найпоширенішим серед цих видів є речення з провідною підрядною частиною та сурядним зв'язком. Щодо складних ускладнених речень із сурядним та безсполучниковим зв'язком, то, за фактичним матеріалом, домінує саме провідна безсполучникова частина. Широко представленими є ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язком. У цьому виді найчастіше вживаються конструкції з провідним підрядним зв'язком.

Провідним видом складних синтаксичних конструкцій у прозових творах Ірини Вільде, зокрема в романах „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”, є речення із сурядним, підрядним, безсполучниковим зв'язками. У прозі письменниці здебільшого використовує конструкції, які містять чотири компоненти у своєму складі.

Проаналізувавши різновиди складних синтаксичних конструкцій, зокрема ускладнених речень з різними видами синтаксичного зв'язку, можемо констатувати, що ці конструкції є важливою синтаксичною домінантою художньої творчості Ірини Вільде, оскільки письменниці доволі часто використовує ці структури з найрізноманітнішими семантико-синтаксичними відношеннями.

ВИСНОВКИ

Своєрідність творчої манери написання творів особливо чітко виявляється в різних синтаксичних конструкціях, саме тому особливості синтаксису художнього твору письменників спричинює інтерес у багатьох науковців – мовознавців і почасти літераторів. Отож синтаксис посідає провідне місце, адже він безпосередньо пов'язаний зі змістом творів і є важливим структурним та організаційним чинником.

Системність індивідуального стилю письменників ґрунтується на зв'язку мови й мислення автора, формуванні мовної картини світу, у якій об'єднано загальне, регіональне та індивідуальне. Розуміння своєрідної манери написання художнього тексту передбачає не лише визначення відмінностей одного стилю автора від іншого, а й безпосереднє проникнення у стиль художніх текстів, встановлення змістової сутності форми як важливого складника індивідуального стилю, аналіз стилістичних фігур синтаксису, з-поміж них: синтаксичний паралелізм; мовні засоби, пов'язані з авторськими інтенціями, варіюванням синтаксичних конструкцій і структуруванням виражальних засобів.

Для дослідження мовостилів українських письменників важливе значення має стилістичний синтаксис, що вивчає функціонування синтаксичних структур у різних стилях мовлення, їхню стилістичну синонімію, стилістичні функції головних та другорядних членів речення, варіантність синтаксичних зв'язків, порядку слів у реченні між різними членами речення, синтаксичні стилістичні фігури тощо.

Одним із засобів творення стилю письменника є складні ускладнені речення – неелементарні конструкції, надзвичайно різноманітні та поширені в художньому мовленні. Поняття складних ускладнених (традиційно – багатокomпонентних) речень по-різному витлумачують у науковій граматичній літературі. Сучасні підходи до визначення цього типу синтаксичних утворень

характеризуються нерівнорядністю та поліаспектністю, тому, варто відзначити, питання їх класифікації досі залишається дискусійним серед науковців.

На основі праналізованого фактичного матеріалу виокремлено такі основні *типи складних речень з одним типом синтаксичного зв'язку*: ускладнені складносурядні речення; ускладнені складнопідрядні речення; ускладнені складні безсполучникові речення.

До *складних речень з різними видами синтаксичного зв'язку* виокремлюють такі типи: речення із сурядним та підрядним зв'язком; із сурядним та безсполучниковим зв'язком; із підрядним та безсполучниковим зв'язком; із сурядним, підрядним та безсполучниковим зв'язком.

Унаслідок кількісно-порівняльного аналізу складних синтаксичних конструкцій, що функціонують у романах „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”, ми дійшли висновку, що ці конструкції є важливою ознакою індивідуального стилю письменниці, оскільки Ірина Вільде за їх допомогою урізноманітнює авторське мовлення, виявляє інтелектуалізацію художнього тексту, комбінує різні семантико-синтаксичні відношення на означення часу, причини, умови, наслідку, мети тощо.

Серед речень з одним типом синтаксичного зв'язку письменниця найчастіше використовує ускладнені складнопідрядні речення з послідовною підрядністю та неоднорідною супідрядністю, рідше – ускладнені складносурядні та ускладнені складні безсполучникові речення.

За допомогою кількісного методу констатовано, що в романі „Повнолітні діти” Ірина Вільде використовує такі елементи сурядного зв'язку: *а* (23%), *або* (5%), *ні...ні* (14%), *і* (27 %), *але* (14%), та у значенні – *але* (18 %). У романі «Сестри Річинські» на 50 сторінках віднайдено значно менше сурядних елементів: *а* (27%), *і* (20%), *ані...ані* (13 %), *то...то* (13 %), *але* (27%).

У творах Ірини Вільде широко вжито сполучники підрядності, які значно збагачують синтаксичні структури та передають різноманітні семантико-синтаксичні відношення об'єктного та обставинного типів. У романі „Повнолітні діти” спостережено функціонування таких сполучних елементів:

як (21 %), **що** (38%), **щоб** (5 %), **якщо** (1%), **бо** (3%), **наче** (4%), **ніби** (3%), **коли** (7%), **якби** (3%), **які** (3%), **яка** (3%), **який** (5%), **немов** (1%), **хоч** (3%). Отож найчастіше авторка вживає сполучники „**як**” та „**що**”. Наприклад: *Я вам говорю заздалегідь, **що** так платити Бронкові, **як** оплачує робітників Зілінський, я не зможу* (103, с. 194). У романі «Сестри Річинські» Ірина Вільде використовує такі сполучні засоби: **що** (50%), **щоб** (10%), **якщо** (2%), **бо** (4%), **як** (11%), **ніби** (4%), **коли** (9%), **який** (4%), **яка** (4%), **які** (2%), **хто** (3%). Проза Ірини Вільде репрезентує також різноманітну структуру багатокomпонентних речень, які виявляють неоднакове кількісне співвідношення на різних етапах творчості письменниці.

Ускладнені складні речення із сурядним та підрядним зв'язками доволі часто домінують у художніх текстах, зокрема найпоширенішим серед цих видів є речення з провідною безсполучниковою частиною та сурядним зв'язком.

Провідним видом складних синтаксичних конструкцій у прозових творах Ірини Вільде, зокрема в романах „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”, є речення із сурядним, підрядним, безсполучниковим зв'язками, які охоплюють кілька рівнів синтаксичного членування. У прозі письменниці здебільшого використовує чотирикомпонентні конструкції.

Провівши дослідження кількісного співвідношення складних речень з одним видом синтаксичного зв'язку, ми одержали такі результати: у романі „Повнолітні діти” функціонує 52 синтаксичні одиниці зі складними ускладненими реченнями з одним видом синтаксичного зв'язку, з яких 15 – ускладнені складносурядні речення (29%); 29 – ускладнені складнопідрядні речення (56%); 8 – ускладнені безсполучникові речення (15%).

У романі „Сестри Річинські” на 50-ти сторінках зафіксовано 63 синтаксичні одиниці. Серед яких 7 – ускладнених складносурядних речень (11%); 43 – ускладнених складнопідрядних речень (68%); 13 – ускладнених безсполучникові речення (21%).

На основі кількісних підрахунків співвідношення складних речень з різними видами синтаксичного зв'язку ми одержали такі результати: у романі

„Повнолітні діти” функціонує 147 синтаксичних одиниць з ускладненими реченнями з різними видами зв'язку, з яких 65 – складні ускладнені речення з сурядним та підрядним зв'язком (44%); 33 – складні ускладнені речення з підрядним та безсполучниковим зв'язком (22 %); 18 – складні ускладнені речення з сурядним та безсполучниковим зв'язком (12 %); 31 – складні ускладнені речення з сурядним, підрядним безсполучниковим зв'язками (21 %).

Роман „Сестри Річинські” на 50-ти сторінках містить 170 синтаксичних одиниць. Серед яких 70 – складних ускладнених речень з сурядним та підрядним зв'язком (41%); 20 – складних ускладнених речень з підрядним та безсполучниковим зв'язком (12 %); 26 – складних ускладнених речень з сурядним та безсполучниковим зв'язком (15 %); 54 – складних ускладнених речень із сурядним, підрядним безсполучниковим зв'язком (32 %).

Отже, проза Ірини Вільде репрезентує різноманітну структуру складних багатокомпонентних речень, які виявляють неоднакове кількісне співвідношення на різних етапах творчості письменниці. Дослідивши вживання складних синтаксичних структур можемо зробити висновок, що саме складні ускладнені речення з підрядним та сурядним зв'язком є найбільш поширеними серед цих видів. Складні синтаксичні конструкції становлять важливу стилістичну особливість мови. Свої стилістичні якості вони виявляють дещо інакше і є відносно менш стилістично місткими, ніж прості речення, що мають значно більше можливостей для свого стилістичного функціонування.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні функціонально-прагматичних особливостей складних ускладнених речень у мовотворчості Ірини Вільде.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму: монографія. Київ: Факт, 2003. 320 с.
2. Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка. Москва: Высш. шк., 1990. 168 с.
3. Аладьина А.А. Лексический повтор с синтаксическим распространением в современном русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1985. 22 с.
4. Алексеева О. О. Проблема тексту та актуальні питання його дослідження в сучасному мовознавстві. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія Філологія.* № 1014. Випуск 65. 2012.
5. Антоненко С. Эпистолярный текст как отражение культуры определенной эпохи. Мова і культура: П'ята міжнар. наук. конф. «Культурологічний контекст мови». Київ: Collegium, 1997. Т. II. С. 8-10.
6. Бабюк Н. С. Топос міста у прозі Ірини Вільде: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2019. 20 с.
7. Баган О. Коли серце, як на долоні. Вільде І. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти: Повісті. Дрогобич: Відродження, 2007. С. 3–12.
8. Базавлук Л. М. Особенности структуры и семантики простого и сложного предложения в произведениях Н. В. Гоголя (на материале „Мёртвых душ”, „Выбранных мест из переписки с друзьями”, „Авторской исповеди”) : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. Орел, 2004. 26 с. URL: <http://cheloveknauka.com/osobennosti-struktury-i-semantiki-prostogo-i-slozhnogo-predlozheniya-v-proizvedeniyah-n-v-gogolya> (дата звернення: 27.09.2021).

9. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
10. Баранівська О. С. Семантико-граматичні варіанти трансформації предикативних означальних конструкцій (у сучасній польській мові і порівняно з українською). *Вісник Львівського університету. Серія філол.* 2007. Вип. 40. Ч. II. С. 21–29.
11. Бевзенко С.П., Литвин Л.П., Семеренко Г.В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
12. Безпалько О. П. Нариси з історичного синтаксису української мови. Київ: Рад. шк., 1960. 236 с.
13. Береговская Э.М. Экспрессивный синтаксис: учеб. пособие к спецкурсу. Смоленск: Изд-во СГПИ, 1984. 92 с.
14. Беценко Т. П. Ідіостиль Василя Стефаника: синтаксичні засоби поетики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 2016. Вип. 21. Т. 1. С. 1-4.
15. Биби́к С. П. Оповідність в українській художній прозі : монографія; за наук. ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 288 с.
16. Білодід І.К. Крилате слово поета. Українська мова в школі. 1962. № 6. С. 14.
17. Богдан М. М. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними. Укр. мова і література в школі. 1981. № 7. С. 41–48.
18. Богдан М. М. Складнопідрядні речення з підрядними означальними. Українська мова та література в школі. 1980. № 6. С. 36–41.
19. Богдан М. М. Сполучники і сполучні слова як засоби зв'язку частин складнопідрядного речення. Українська мова і література в школі. 1979. № 1. С. 69–75.
20. Бойко Т. Теоретичні засади дослідження складних речень у сучасній українській мові // *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету* (20–22 квітня 2021 року).

Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. С. 29–30. URL:

[https://drive.google.com/file/d/1WWxaJKk80vNQ7N77CxFh7JyrB-](https://drive.google.com/file/d/1WWxaJKk80vNQ7N77CxFh7JyrB-ENmwj5/vie)

[ENmwj5/vie](https://drive.google.com/file/d/1WWxaJKk80vNQ7N77CxFh7JyrB-ENmwj5/vie) URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/1734> (дата звернення: 27.09.2021).

21. Большой Академический Словарь Русского Языка. Российская академия наук, Институт лингвистических исследований. Москва: СПб.: Наука, 2004. С. 42, 315.
22. Ващенко В.С. Стилiстичнi явища в українськiй мовi. Ч.1. Харкiв: Видво ХДУ, 1958. 228 с.
23. Виноградов В. В. Проблемы русской стилистики. Москва: Высшая школа, 1981. 320 с.
24. Виноградов В.В. Наука о языке художественной литературы и её задачи. Москва: Издво АН СССР, 1958. 51 с.
25. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. Київ: Либiдь, 1993. 368 с.
26. Вiльде І. Сестри Рiчинськi: Роман. Кн. 1 / Вступ. слово П. А. Загребельного. Київ: Україна , 2004. 696 с.
27. Вiльде І. Твори: в 5-ти томах / упоряд. Я. Є. Полотнюк. Київ : Днiпро, 1986. Т. 4. 464 с.
28. Габор В. До iсторiї львiвськiй лiтературної групи “Дванадцятка”, “Дванадцятка”. Наймолодша львiвська лiтературна богема 30-х рокiв ХХ ст.: антологiя урбанiстичної прози. Львiв: Пiраміда, 2006. С. 13–27.
29. Гаврилова Г. Ф. Усложненное сложное предложение в русском языке. Ростов на Дону: Изд-во Ростов, ун-та, 1979. 229 с.
30. Галас А. експресивний синтаксис як домінанта iндивiдуального стилю в винниченка (за матеріалами «Щоденника»). *Науковий вiсник ужгородського унiверситету : серія: Фiлологiя. соцiальнi комунiкацiї /*

- редкол. Ю. М. Бідзіля (голова), Н.П. Бедзір, Л.О. Белей та ін. Ужгород: видавництво Ужну «Говерла», 2011. Вип. 26. С. 170–176.
31. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка : Опыт систематизации выразительных средств. Изд. 2-е, испр. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 376 с.
 32. Герасименко Д. Д. Додаткові підрядні речення в українському діловому письменстві (На матеріалі актових книг Пирятинського міського уряду кінця XVII – початку XVIII ст.). З історії української та інших слов'янських мов. Збірник статей. Київ: Наук. думка, 1965. С. 15–33.
 33. Герасименко Д. Д. Развитие гипотактических конструкций в различных жанрах украинского литературного языка XVII–начала XVIII вв. : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. Київ, 1968. 17 с.
 34. Глазкова М. Ю. Экспрессивный синтаксис в современной публицистике (на материале русскоязычных и англоязычных аналитических общественно-политических статей): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка». Ростов-на-Дону, 2010. 22 с.
 35. Гнатюк Л.П., Бас-Кононенко О.В. Українська мова. Особливості практичного застосування. Київ: Знання-Прес, 2006. С. 181–182.
 36. Гнатюк М. Літописець Галичини і Буковини: Замість післяслова. Спогади про Ірину Вільде / упоряд. М. Якубовська. Львів: Каменяр, 2009. С. 105–109.
 37. Голоюх Л. Домінанти поетичного синтаксису Лесі Українки. Лінгвостилістичні студії. 2014. Вип. 1. С. 63-69.
 38. Горак Р. Таємниці Ірини Вільде. Дзвін. 1995. № 8. С. 107–135.
 39. Городенська К. Г. Сполучникова спеціалізована й транспозиційна реалізація семантико-синтаксичних відношень у складнопідрядних реченнях. Актуальні проблеми синтаксису. Чернівці, 2006. С. 44–46.
 40. Горпинич В.О., Горяний В.Д. Українська мова: підручник: Ч.2 Київ: Вища школа, 1993. 239 с.

41. Горяна Г. М., Горяний В. Д. Вивчення складнопідрядних речень з підрядними означальними та з'ясувальними. Українська мова і література в школі. 1974. №10. С. 71–74.
42. Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. Київ: Наук. думка, 1969. 152 с.
43. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю.І. та ін. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВІД «Академія», 1997. 752 с.
44. Гуйванюк Н. Експресивний синтаксис: досягнення і проблеми // *Актуальні проблеми синтаксису* : матеріали міжнародної наук. конф. (Чернівці, 19–21 жовтня 2006 р.). Чернівці : Рута, 2006. С. 267–275.
45. Гуйванюк Н. В. Експресивний синтаксис. Слово – Речення – Текст. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 409–478.
46. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
47. Гуйванюк Н.В., Кульбабська О.В. Складні ускладнені речення: Теоретично-практичний блок. Чернівці: Рута, 2003. 145 с.
48. Дегтярьова І. Стилiстичний синтаксис український постмодерністської прози. *Українська мова*. 2009. №3. С. 27 –38.
49. Дем'ян Г. Ірина Вільде і Веренчанка. Погляд правди. 2007. № 16. 13 квіт. С. 4.
50. Демченко Л. И. Семантические типы предикатов в эллиптических конструкциях. Проблемы теории членов предложения / отв. ред. В. Н. Мигирин. Кишинев: Изд-во «Штиинца», 1973. С. 23–36.
51. Дідух Х. І. Ідіостиль як відображення авторської картини світу. Філологічні науки. Риторика і стилістика. URL: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm (дата звернення: 27.09.2021).
52. Доценко О. Л. Модальність у вираженні об'єктно-з'ясувальних відношень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова”. Київ, 2001. 22с.

53. Дудар О. В. Жанрова своєрідність соціально-психологічних романів “Сестри Річинські” Ірини Вільде та “Оплот” Теодора Драйзера: порівняльний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.05; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2011. 20 с.
54. Дудик П. С. Синтаксис української мови : підручник. Київ: ВЦ „Академія”, 2010. 384 с.
55. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посібник. Київ: Академія, 2005. 367 с.
56. Дудик П. С., Прокопчук Л.В. Синтаксис української мови : підручник. Київ: ВЦ “Академія”, 2010. 384 с.
57. Дымарский М. Я. Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX—XX вв.) Москва: УРСС Эдиториал, 2006. 296 с.
58. Ермоленко С. Я. Стилистический компонент в семантике синтаксических единиц : дис. ... док. філол. наук : 10.02.02. Київ, 1989. 400 с.
59. Ермоленко С. Нариси з української словесності: стилїстика та культура мови. Київ: Довіра, 1999. 431 с.
60. Ермоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 431 с.
61. Ермоленко С. Я. Синтаксис і стилїстична семантика. Київ: Наук. думка, 1982. 210 с.
62. Ермоленко С., Биби́к С. Домінантні вияви ідіолекту Володимира Винниченка. Українська мова. 2017. №4. С. 139-142.
63. Ершова Н. М. Функціональна своєрідність складнопідрядних речень означального типу у художній прозі Євгена Гуцала. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mv/2009_8/30.pdf
64. Загнітко А. Лінгвістика тексту: теорія і практикум: наук навч. посібник. Донецьк: ДонНУ, 2006. 289 с.

65. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису: в 3 частинах. Горлівка : ГДПШМ, 2004. Ч. 1. 228 с.
66. Загнітко А.П. Теоретична граматика сучасної української мови. Синтаксис. Донецьк: Дон. НУ, 2001. 663 с.
67. Загребельний П. Пригода з сестрами Річинськими. Вільде І. Сестри Річинські : вступ. сл. П. А. Загребельного. Київ. : Україна, 2004. Кн. 1. С. 5–20.
68. Зайцева Ю. Мовні засоби інтимізації поезії в прозі Ірини Вільде. Лінгвістичні дослідження. 2019. Вип. 51.
69. Зарицька В. Г. Синкретичні типи підрядності в системі складного речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова”. Дніпропетровськ, 2005. 19 с.
70. Заскалета В. П. Історія формування складнопідрядних речень з підрядними означальними : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова”. Київ, 2003. 22 с.
71. Захарчук І. Гендерна асиметрія канону соціалістичного реалізму: версія Ірини Вільде. Дивослово. 2006. № 6. С. 48–53.
72. Калашникова Г. Ф. Многокомпонентные сложные предложения в современном русском языке. Харьков: Вища школа, 1979. 159 с.
73. Карабльова О. Особливості моделювання жіночих образів у романі Ірини Вільде “Сестри Річинські”. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. Ужгород: Говерла, 2011. Вип. 15. С. 124–128.
74. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. – 311 с.
75. Каранська М. У. Сполучники "що", "щоб" і граматичні конструкції з ними в сучасній українській мові. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 1962. 133 с.
76. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української мови: навч. посібник. Київ: Либідь, 1995, 312 с.

77. Кирилюк С. Ірина Вільде – продовжувачка літературних традицій Ольги Кобилянської. *Наук. вісн. Чернів. нац. ун-ту*. Чернівці: Рута, 2000. Вип. 93: *Слов'янська філологія*. С. 17–22.
78. Кобченко Н. В. Стилiстичнi функцiї речень з прономiнативно-iнфiнiтивним комплексом у романi Iрини Вiльде "Сестри Рiчинськi". *Науковi записки НаУКМА. Фiлологiчнi науки*. 2014. Т. 164. С. 47-52.
79. Коваль А. П. Практична стилiстика сучасноi українськoї мови. Київ: Вища школа, 1987. 349 с.
80. Кожина М. Н. Стилiстика русського язика. Москва: Просвещение, 1983. 223 с.
81. Кондратенко Н. В. синтаксис українського модернiстського i постмодернiстського художнього дискурсу; за ред. к. Г. Городенськoї. Київ: видавничий дiм Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
82. Кононенко В.И., Брицын М.А., Ганич Д.И. Русский язык. Київ: Вища шк., 1978. 431 с.
83. Кононенко В.І. Синтаксичнi зв'язки в ускладненому реченнi. Українська мова i лiтература в школi. 1980. №1. С. 27-34.
84. Конопленко Н. А. Текстотвiрний потенцiал парцельованих конструкцiй: автореф. дис. ... канд. фiлол. наук : 10.02.01 «Українська мова» Запорiжжя, 2007. 20 с.
85. Костик В. Iз буковинських сторiнок життя i творчостi Iрини Вiльде. *Буковинський журнал*. Чернівці, 2019. № 1. С. 255–260.
86. Кузнец М. Д. Стилiстика англiйського язика: пособие для студентoв пед. ин-тов / под ред. Н.Н. Амосовой. Ленинград: Учпедгиз. Ленингр. отдние, 1960. 173 с.
87. Кулик Б.М. Курс сучасноi українськoї лiтературноi мови. Синтаксис. Київ: Рад. шк., 1965. Ч.2. 283 с.
88. Кульбабська О. В., Шатiлова Н. О. „Пишу, як серце диктує...” (Iдiюстиль Сидора Воробкевича): монографiя. Чернівці: Чернiвецький нац. ун-т, 2016. 456 с.

89. Кучеренко І. К. Складнопідрядні речення з кількома підрядними. Українська мова і література в школі. 1973. № 5. С. 30–39.
90. Ладиняк Н. Б. Естетична функція синтаксису прози Івана Багряного: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Українська мова. Київ, 2007. 20 с.
91. Матвійчук О. М. Експресивний синтаксис. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/5802/1/221-223.pdf> (дата звернення: 27.09.2021).
92. Мельничук Б. З буковинських доріг нанашки. *Буковинський журнал*. 2017. № 4. С. 154–165.
93. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1966. 324 с.
94. Мірченко М. В. Вибрані праці з категорійної граматики та лінгвотекстології. Луцьк: РВ ВНУ ім. Л. Українки, 2011. 256 с.
95. Мірченко М. В. Парадигма речення та дериваційні процеси. Проблеми категорійної граматики української мови. – С. 216–231.
96. Мовна М. Нас об'єднала Ірина Вільде. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. Львів. 2015. Вип. 7. С. 208–214.
97. Омаева З. Я. Синтаксические конструкции экспрессивного типа как средство выражения авторских интенций (на материале художественных произведений В. В. Набокова): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Русский язык». Махачкала, 2006. 176 с.
98. Падучева Е.В. О структуре многосоставных сложных предложений в русском языке. Лингвистические исследования по общей и славянской типологии. Москва, 1966. С. 141-165.
99. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1993. 248 с.

100. Семантико-синтаксична структура речення. І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський; за ред. І. Р. Вихованець. Київ: Наукова думка, 1983. 219 с.
101. Симулик М.В. Полипредикативное сложное предложение и его составные части // Структура сложных полипредикативных предложений. Калинин, 1980. С. 23-30.
102. Сковородников А.П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка. Томск, 1981. 235 с.
103. Скоропада А. А. Определительные придаточные предложения в украинском языке : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. Львов, 1958. 20 с.
104. Скоропада О. А. До історії вивчення підрядних сполучників в означальних реченнях. Питання українського мовознавства : зб. наук. праць. Львів, 1957. кн. 2. 94–111 с.
105. Скоропада О. А. Місце підрядного означального до головного речення в українській мові. Питання українського мовознавства : зб. наук. праць. Львів, 1956. кн. 1. 59–75 с.
106. Скоропада О. А. Синтаксична характеристика підрядних означальних речень. Доповіді та повідомлення Львівського державного університету ім. І. Франка. Львів, 1955. 84–86 с.
107. Скоропада О. А. Сполучні слова який і котрий у підрядному означальному реченні Українська мова та література в школі. 1957. 68–70 с.
108. Скоропада О. А. Стилiстична характеристика підрядних означальних речень в художніх творах, присвячених революції 1905 року. Доповіді та повідомлення Львівського державного університету ім. І. Франка. Львів, 1955. 90–94 с.
109. Слынько И.И. Синтаксис летописи Величко : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01/ Львовский гос. ун-т им. И. Франко. Львов, 1954. 17 с.

110. Смеречинський С. С. Нариси української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою / С. С. Смеречинський. Мюнхен, 1990. 282 с. – (Український Вільний Університет. Філософічний факультет. Вип. 8: Українські граматики. Сергій Степанович Смеречинський. Нариси української синтакси. Харків : Радянська школа, 1932. 282 с.)
111. Современный русский язык. Под ред. В. А. Белошапковой. Москва :Вища школа, 1981. 560 с.
112. Соколов А. Н. Теория стиля. Москва, 1968. 176 с.
113. Ставицька Л. О. Про характер взаємодії категорій індивідуальнопоетичного стилю і літературної мови. Мовознавство. 1986. №4. С. 61-64
114. Ставицька Л. Про термін ідіолект. Українська мова. 2009. №4. С. 3-15
115. Стилистика и культуры речи: учеб. пособие. Т. П. Плещенко, Н. В. Федотова, Р. Г. Чечет; под ред. проф. П. П. Шубы. Мн.: „ТетраСистемс”, 2001. – 544 с. URL: <http://WWW.I-U.RU>. (дата звернення: 27.09.2021).
116. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Флинта; Наука, 2006. 696 с.
117. Стилiстика української мови: підручник. Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько.; за ред. Л.І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
118. Стрельская А.М. О становлении полипредикативных сложных предложений мотивировочного характера в русском литературном языке XVIII века // Структура сложных полипредикативных предложений. Калининград: Изд-во Калинин. ун-та, 1974. С. 91-95
119. Сучасна українська літературна мова. М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас, Г.О. Козанчук, О.І.Леута, В.В.Лобода.; за ред. М.Я.Плющ. Київ: Вища школа, 1994. 413 с.
120. Сучасна українська літературна мова. Стилiстика / за заг. ред. акад.. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 588 с.

121. Сучасна українська літературна мова: в 5-ти т. / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4: Синтаксис. 582 с.
122. Сучасна українська мова. Довідник / Л.Ю.Шевченко, В.В.Різун, Ю.В.Лисенко; за ред. О.Д.Пономарва. 2 вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2006. 318 с.
123. Сучасна українська мова: підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред. О.Д.Пономарева. 2 – ге вид. перероб. Київ: Либідь, 2001. 480 с.
124. Теклюк В. Вивчення складних речень з різними видами зв'язку. *Дивослово*. 2004. №12.
125. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика української мови. І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; за ред. І. Р. Вихованець. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398 с.
126. Ткачук В. Категорія суб'єктивної модальності: монографія / за ред. А. Загнітка. Тернопіль: Підручники й посібники, 2003. 240 с.
127. Томусяк Л. М. Семантико-синтаксична організація речень з дуплексивами: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 1999. 19 с.
128. Українська мова. Енциклопедія / редкол. В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
129. Українська мова. Київ: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
130. Уханов Г. П. О синтаксическом статусе полипредикативных сложных предложений // Филологические науки. 1984. № 3. С. 38 - 43. Опубл.: Мовознавство. 1986. № 6. С.29-32.
131. Уханов Г.П. О синтаксическом статусе полипредикативных сложных предложений. Научн. докл. высш шк.: Филологические науки. 1984. №3. С. 38-4.
132. Формановская Н.И. Стилистика сложного предложения. Москва, 1978. С.24

133. Франко І.Я.: в 20 т. Київ: Наук. думка, 1955. Т.17. 530 с.
134. Харлан О. Дискурс катастрофізму в українській та польській прозі (1918-1939): монографія. Київ: Освіта України, 2008. 307 с.
135. Харченко С. В. Семантико-синтаксична та комунікативна структура речень спонукальної модальності : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» Київ, 2001. 21 с.
136. Христіанінова Р. О. Внутрішній синкретизм складнопідрядних речень *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки.* 2014. Вип. 1. С. 209–219. URL: www.bdpu.org/sites/bdpu.../khrystianinova.pdf (дата звернення: 27.09.2021).
137. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 363 с.
138. Христіанінова Р. О. Формально-граматична і семантико-синтаксична типологія складнопідрядних речень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філ. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” Київ, 2013. 35 с.
139. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя: ЗДУ, 1993. Ч. 1. 216 с.
140. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен, 1951. 402 с.
141. Шипова І. А. Эмоциональный синтаксис в немецкоязычном художественном дискурсе: автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» Москва, 2005. 17 с.
142. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник. Київ: Літера, 2000. 688 с.
143. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: Академія, 2004. 408 с.
144. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові: навч.-метод. посібник. Київ: Рад. шк., 1989. 136 с.

145. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 636 с.
146. Sowinski B. Stilistik der deutschen Sprache. Weimar, Stuttgart: Verlag Metzler, 1999. 125 s.
147. Ueding G. Klassische Rhetorik. München: 2. Aufl. Verlag Beck, 1996. 125 s.
148. Stilistik der deutschen Gegenwarts sprache / W. Fleischer, G Michel, G. Starke. Frankfurt am Main: Interdruck, 1993. 435

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена аналізу особливостей мовостилю відомої української письменниці з Буковини Ірини Вільде.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків, списку використаної літератури і джерел та додатків.

У вступі окреслено актуальність, мету й завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, встановлено теоретичне та практичне значення наукової розвідки, новизну дослідження, описано структуру роботи.

У першому розділі „Теоретичні засади дослідження ідіостилю письменника в мовознавчій науці” визначено ключові поняття „ідіостиль”, „стилістичний синтаксис”, „експресивний синтаксис”; розглянуто механізми стилістичного наповнення прозових текстів синтаксичними фігурами; виокремлено основні ознаки складних ускладнених (неелементарних) речень, подано їхню класифікацію.

У другому розділі „Складні речення з одним видом синтаксичного зв'язку” проаналізовано складносурядні, складнопідрядні та складні безсполучникові речення ускладненої структури, подано характеристику засобів зв'язку підрядних та сурядних частин, здійснено порівняльний аналіз різнотипних складних ускладнених речень на матеріалі мови романів Ірини Вільде „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”.

У третьому розділі „Складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку як домінанта прозової мови Ірини Вільде» проаналізовано ускладнені речення із сурядним та підрядним зв'язками, із сурядним та безсполучниковим зв'язками, із підрядним та безсполучниковим зв'язками, із ксіма видами синтаксичного зв'язку, здійснено порівняльний аналіз складних багатокomпонентних речень на матеріалі романів „Повнолітні діти” та „Сестри Річинські”.

У висновках узагальнено результати комплексного дослідження складних ускладнених речень як маркерів ідіостилю Ірини Вільде, окреслено перспективи подальших наукових студій.

У чотирьох додатках наведено два реєстри сполучних засобів ускладнених складносурядних речень та сполучних засобів ускладнених складнопідрядних речень, узагальнено кількісні співвідношення синтаксичних одиниць з одним видом синтаксичного зв'язку та синтаксичних одиниць з кількома видами синтаксичного зв'язку.

Ключові слова: „ідіостиль”, „стилістичний синтаксис”, „експресивний синтаксис”.

SUMMARY

The MA Degree Thesis is devoted to the analysis of the peculiarities of the language style of the famous Ukrainian writer from Bukovina Irina Wilde.

The work consists of an introduction, three sections with conclusions to each of them, conclusions, a list of references and sources and appendices.

The introduction outlines the topicality, aim and tasks of the work, defines the object, subject and methods of research, establishes the theoretical and practical significance of the study, the scientific novelty, describes the structure of the work.

The first section „Theoretical principles of the study of the writer's individual style in linguistics” defines the key concepts of „idiostyle”, „stylistic syntax”, „expressive syntax”; the mechanisms of stylistic filling of prose texts with syntactic figures are considered; the main features of complex complicated (non-elementary) sentences are singled out, their classification is given.

The second section „Complex sentences complicated with one type of syntactic connection,” analyzes complex, compound and complex sentences with inconjunctive connection of complex structure, describes the means of connection of subjunctive and conjunctive parts, comparative analysis of different types of complex sentences complicated with one type of syntactic connection on the material of Irina Wilde's novels „Adult Children” and „Sestry Richynski”.

The third section „Complex sentences complicated with different types of syntactic connection as a dominant of individual style of prose of Irina Wilde” analyzes complex sentences with conjunctive and subjunctive connection, with conjunctive and inconjunctive connection, with subjunctive and inconjunctive connection, with different types of syntactic connection, a comparative analysis of complex multicomponent sentences on the material of the novels „Adult Children” and „Sestry Richynski”.

The conclusions summarize the results of a comprehensive study of complex syntactic constructions as markers of Irina Wilde's idiosyle, outline the prospects for further research.

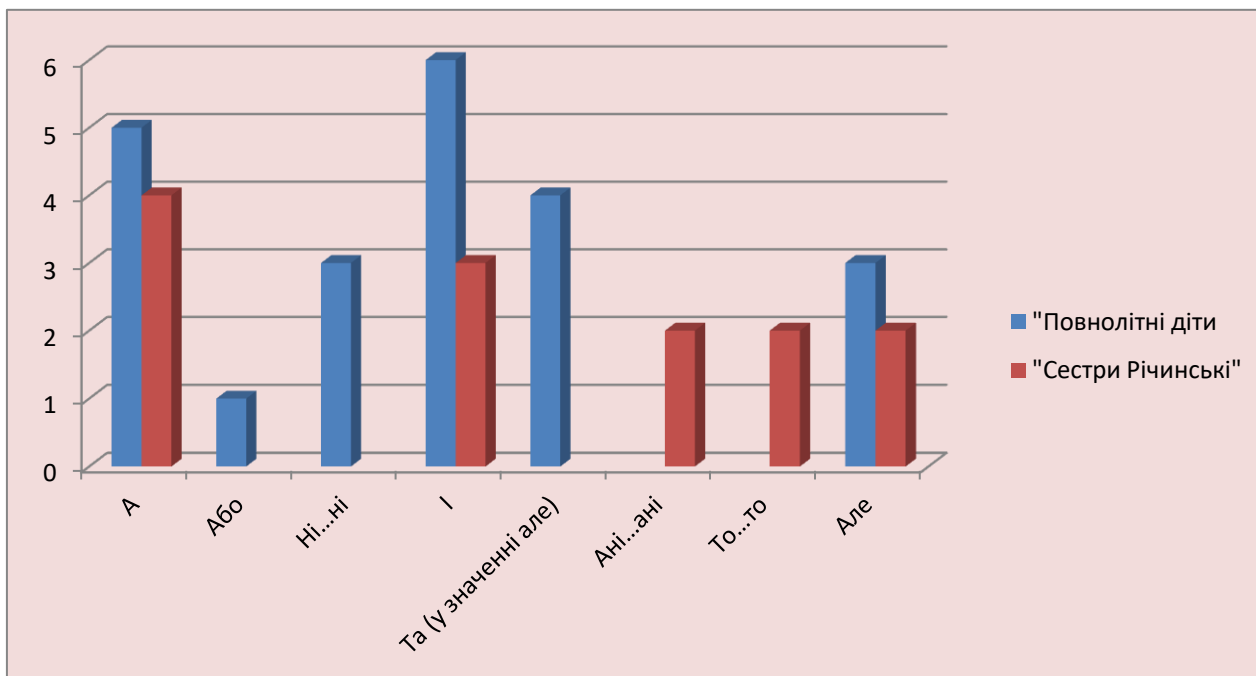
The four appendices provide two registers of conjunctions of complex sentences and conjunctions of compound sentences, summarize the quantitative ratios of syntactic units with one type of syntactic connection and syntactic units with several types of syntactic connection.

Key words: „idiosyle”, „stylistic syntax”, „expressive syntax ”.

ДОДАТКИ

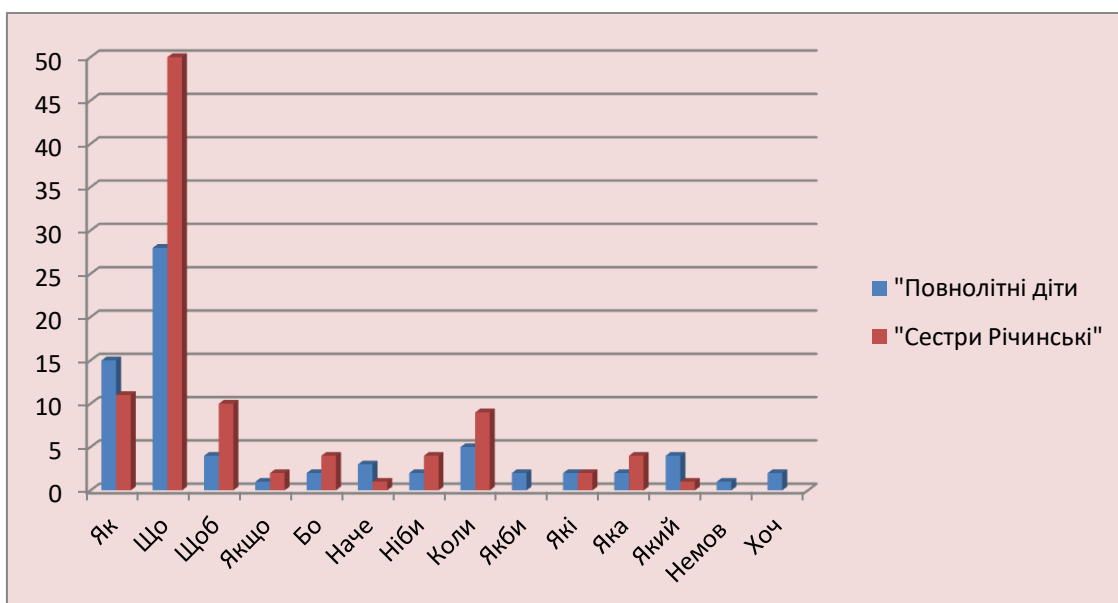
Додаток А. Реєстр сполучних засобів
ускладнених складносурядних речень

	«Повнолітні діти»	«Сестри Річинські»
А	23%	27%
Або	5%	–
Ні...ні	14%	–
І	27 %	20%
Але	14 %	27%
Та (у значенні – але)	18%	–
Ані...ані	–	13%
То...то	–	13%

*Додаток Б. Реєстр сполучних засобів
ускладнених складнопідрядних речень*

	«Повнолітні діти»	«Сестри Річинські»
Як	21%	11%
Що	38%	50%
Щоб	5%	10 %
Якщо	1%	2%
Бо	3%	–
Наче	4%	–
Ніби	3%	4%
Коли	7%	9%
Якби	3%	–
Які	3%	2%
Яка	3%	4%
Який	1%	4%
Немов	1%	–
Хоч	3 %	–

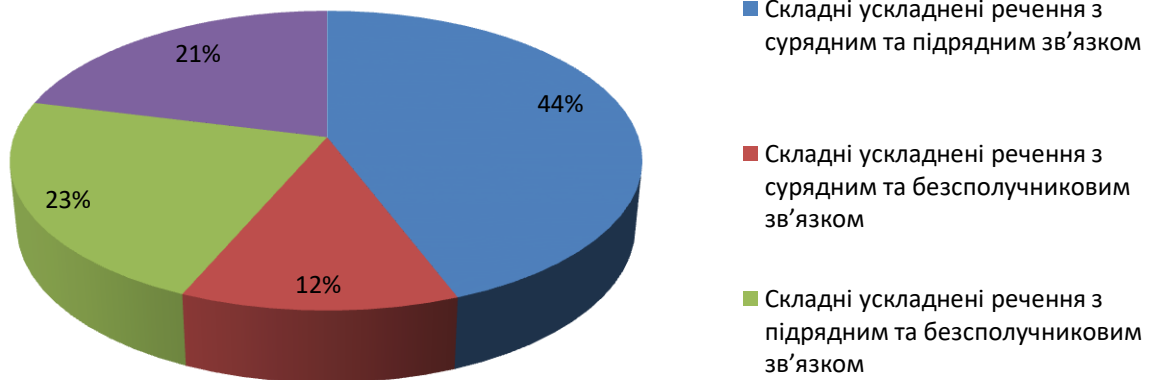

Додаток В. Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць
з одним видом синтаксичного зв'язку

Додаток Г. Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць з кількома видами синтаксичного зв'язку

Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць з кількома видами синтаксичного зв'язку у романі "Повнолітні діти"

Кількісне співвідношення синтаксичних одиниць з кількома видами синтаксичного зв'язку у романі "Сестри Річинські"

